

Ethiopian Jews

Show# 228 | July 13th 2019

Guest hosted by Rabbi Benyamin Goldschmidt Assistant Rabbi, Park East Synagogue

Riddle of the week

אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכו סעיף א

הרואה לבנה בחדושה מברך: אשר במאמרו ברא שחקים וכו'. הגה: ואין לקדש החדש אלא בלילה בעת שהלבנה א זורחת ונהנין מאורה (אגור).

תוספות מסכת ברכות דף ז עמוד א

שאלמלי כעסתי לא נשתייר וכו' - ואם תאמר מה היה יכול לומר בשעת רגע. יש לומר כלם. אי נמי מאחר שהיה מתחיל קללתו באותה שעה היה מזיק אפילו לאחר כן.

ערוך השולחן אורח חיים סימן קי סעיף ה

ודע שיש מי שאומר דכשהשעה עוברת יתפלל הבינו [מג"א סק"א בשם כנה"ג] ומזה נראה דס"ל דאם התחיל בתפלה קודם גמר הזמן של תפלה ונמשכה עד אחר הזמן לא מקרי שהתפלל בזמנו דהא ודאי כונתו שעתה עדיין לא עבר הזמן דאל"כ מאי נ"מ ולכן ס"ל שיתפלל הבינו ויסיים בתוך הזמן אבל כל הי"ח ברכות יסיים אחר הזמן ולענ"ד נראה מתוס' ברכות [ז]. בד"ה שאלמלין דהולכין אחר ההתחלה ואם התחיל בזמן תפלה מקרי תפלה בזמנה אף על פי שמסיימה לאחר הזמן ע"ש:

מגן אברהם סימן תכו ס"ק א

זורחת. שתהא זריחתה ניכרת ע"ג קרקע (מט"מ ש"ג) עסי' תקס"ב, צריך שלא יהיה מסך מבדיל בינו לבין הלבנה א"כ הוא דבר זך שהלבנ' נראית ממנו שיוכל להכיר דברים הנכרים לאור הלבנה) עס"י (זה) וה"ה אם נתכסה בעבים אבל אם נתכסה בעב דק וקלוש מברך ואם התחיל לברך ונתכסה גומר הברכה) (רדב"ז ח"א קנ"ז כ"ה) משמע כשיודע שתתכסה תכף לא יתחיל לברך:

Table of Contents

Rabbi B. Lau

The status of the Ethiopian Jews: Eldad Hadani, Reb Ovadia of Bartenurah, Radvaz, Reb Ezriel Hildsheimer, Reb Herzog, Reb Moshe Feinstein, Tzitz Eliezer, Reb Ovadia Yosef

Table of Contents

Rabbi Sharon Shalom

Racism due to skin color: Igros Moshe

Chulent (Chamin) on Shabbos: Rem"a

A Bris for non-religious people on Shabbos: Igros Moshe

Basar Oif B'Chalav: Gemara Chulin

Barkan Wine Hechsher: The story

The status of the Ethiopian Jews: Reb Moshe Feinstein, Tzitz Eliezer, Reb Ovadia Yosef

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the questions 1 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on the show 4 *click here*

Comments on the show 5 *click here*

Comments on the show 6 *click here*

Comments on the show 7 *click here*

Comments on the show 8 *click here*

Comments on the show 9 *click here*

Comments on the show 10 *click here*

Comments on Previous shows

Show 220- Training and arming our Shuls

Comments on the show 1 *click here*

Show 222- Extremism II

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Show Suggestions

Suggestion 1 *click here*

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

The episode about the Ethiopian Jews in Israel reminded me of a story I was Zoche to see while I lived in Jersey City. The Rov of the Shul was Rav Chaim Levine, the son of Rav Aryeh Levine. There were two Yesomim whose grandfather learned in Slabodka and their mother owned a candy store near where I lived, that was open on Shabbos. (This was unfortunately common then). These two Yesomim attended Public School. However, whenever Yom Tov came they always came to Shul. Many times, Rav Chaim Levine, would interrupt his Shabbos Droscha, to publicly praise these two Yesomim for cutting their public school classes to come to Shul. Instead of ignoring them for attending public school or not keeping Shabbos properly, he praised them. Rav Benji Levine told me that today they are both Shomer Shabbos. Perhaps the same can be said about the Ethiopians. Since Rav Ovadia Yosef says they are Jews and Rav Moshe says we should be Mikarev them, then perhaps if we followed the Psak of these Gedolim then this will also help many of them to want to follow Halacha and be Zoche to do a complete teshuva.

Raphael Z. Grossman C.P.A.

R. Dovid,

A very big Yashar Koach for the newly published second edition of Mishnah Achronah on Mishnah Berurah Hilchos Shabbos. The two-volume set is remarkably comprehensive.

I want you to know that I bought seven sets: one for my home, one for my office, one for my son, one for my son-in-law, one for my Shul, one for my weekly telephone Chavrusah, and one for my Rebbe in California (I learned a great deal of Halacha from this Rebbe, and this was an opportunity to show Hakaras HaTov). Learning Hilchos Shabbos will be on a new level for thousands of people.

I enjoy your weekly program, and learn a great deal from it.

Kol Tuv!

Sincerely,

Daniel Balsam

The last week's podcast on Ethiopian "Jews" was very disappointing. The style of the interviewing Rabbi and all of the people who spoke were taking the assumption that they are all certainly Jewish. This is far from true.

There is no proof that these people are from Shevet Dan.

This idea would contradict the Gemarah in the end of the first Perek of Yevamos. The Radbaz writes about a couple individuals who as R. Moshe Feinstein writes was not based on verifying the historical facts.

The bigger problem is that these people and their Ethiopian Rabbi's "Fiats" do not believe in Torah Shebal Peh. Their Rabbis refuse for them to do Geirus. And even if they were to Toivel without acceptance of Chazal and Torah Shebal Peh, their Geirus would not even count.

Bringing "Rabbi" Sharon Shalom was wrong. The man spoke many heretical ideas on the show. Mainly to argue that the people of Ethiopia have a Mesora that they may eat milk and chicken and that a Bris on Shabbos is pushed off is against Chazal. etc...

The reason the boy was shot by the police was because he was throwing a rock at a police officer!

It would be proper to have Rabbonim who hold that they need Geirus Gamur to also speak.

There were some proper Shiurim given on the Ethiopian's by Dayan HaRav Avraham Sherman Shlit"a. They can be found on the website: <http://beinenu.com/>

Dovid Bressman

Comments on Previous shows

Show 225- Global Warming

Reb Dovid, your recent podcast on global warming omitted the abundance of energy that is going to come from safe nuclear technologies in the near future. Here is a summary of what is coming

Adam Kahn

Yes, I want nuclear energy *in my back yard*!

Extraordinary new innovations are giving us failsafe nuclear fission and the potential to achieve our age-old dream of fusion.

This year, Bill Gates commented: “Nuclear is ideal for dealing with climate change, because it is the only **carbon-free, scalable energy source** that’s available **24 hours a day**. *The problems with today’s reactors, such as the risk of accidents, can be solved through innovation.*”

This blog is about convincing you to *re-consider* nuclear as a *viable and critical idea*. The upside of success is extraordinary, which is why, for the first time, we’re beginning to see venture capital make massive investments in the field.

Let’s dive in!

Nuclear today

Currently, the U.S.’s 98 active nuclear reactors supply *19 percent* of the nation’s total electrical energy.

Far **cheaper** than fossil fuels, nuclear today generates an astounding abundance of energy. One nuclear reactor in the U.S. produces, on average, 8.23 billion kWh — the equivalent of *25.7 million solar panels*.

But when was the last time you heard a political candidate discuss, let alone promote, nuclear power? While nuclear could be the silver bullet for the world’s energy needs, public perception is still catching up.

Luckily, today’s most brilliant minds, billions of dollars in private funding, and converging exponential technologies are poised to usher in a new era of *safe*, clean, and abundant nuclear energy.

Convergence: How Technology is Changing the Game

Already, over *75 nuclear start-ups* span the U.S., as each company boasts its own process for bringing cheap, safe, and abundant nuclear energy to the public.

One estimate places total private investment in the field at an excess of *\$1.3 billion*.

Most importantly, unlike the nuclear reactors of a half-century ago, today's most promising designs can be constructed to be "Fail-Safe" and economical, offering us a potential future with a squander-able excess of energy.

Let's look at some of the innovations below:

(1) Molten Salts: Conventional nuclear reactors use heat generated from the atomic chain reaction to turn water into steam. That steam then powers a turbine which generates electricity. However, if something goes wrong — as the disasters at Chernobyl and Fukushima have taught us — consequences can be catastrophic.

Disaster strikes when the reactor's nuclear core reaches a point of super critical heat, i.e. heat generated exceeds the heat removed by a reactor's cooling systems. As a result, if the nuclear fuel exceeds its melting point, dangerous radioactive contamination is exposed to the outside world.

But new technologies, like molten salt reactors, have all but eliminated that risk.

Molten salt technologies involve the heating of *minerals* with thorium, as opposed to heating of steam with uranium. Not only is thorium far more abundant — and far cheaper — than uranium, but molten salts produce a form of lava significantly safer than steam for power generation.

These reactors are designed to be meltdown proof. A plug at the bottom of the reactor melts in the event of a power failure or if temperatures exceed a set limit, draining the fuel into an underground tank for safe storage. In addition, mining thorium is safer and more efficient than mining uranium.

And on the preventive side of the equation, molten salt reactors can be continually refueled. As a result, there is no need to pre-load extra fissile material to allow the reactor to operate for a long time. Events like earthquakes or tsunamis are thereby preempted from causing any excess reactivity in the pre-loaded materials, as they might in a traditional reactor.

Today, companies like Bill Gates' TerraPower stand at the cutting-edge of these technologies. According to the company's CEO, each new reactor costs around \$1 billion. And as reported by the Washington Post, "Gates, who founded TerraPower in 2006, is telling lawmakers that he personally would *invest \$1 billion and raise \$1 billion more in private capital* to go along with federal funds for a pilot of his company's never-before-used technology."

Just this fiscal year, even the U.S. Congress approved \$221 million to help companies develop advanced reactors and smaller modular reactors. TerraPower, for one, has already received \$40 million in federal funding.

As molten salt reactor technologies witness a surge in private and public investment alike, safety fears in nuclear power are becoming as obsolete as our need for fossil fuel dependence. Molten salt reactors are one of many keys to failsafe nuclear power.

(2) Micronuclear: Micronuclear refers to small nuclear plants that generate less than 20MWh of electricity.

The idea here entails (1) leveraging next-gen nuclear technology and (2) miniaturizing it in scale such that you could fit an entire nuclear reactor on a truck. As I discussed in [my last energy blog](#), a growing trend towards micro-grids (share economies for energy) will soon require a boom in local energy sources.

Companies like U-Battery — which recently received \$60 million in funding from the UK government — are now commercializing the technology such that you could even one day install a nuclear plant in your backyard or local neighborhood.

Aiming for an operating demonstration of its technology by 2026, U-Battery is building a micro modular reactor (MMR) for local power and heat generation. A gas-cooled plant (with helium in its primary circuit), U-Battery's model touts an adaptable configuration, capable of being installed in single or multiple units to meet local needs.

In another iteration of the technology, companies like Westinghouse and NuScale — both of which have received around \$50 million in venture funding — are using miniature versions of molten salt reactors to spearhead safe nuclear technology on a localized scale.

On aggregate, the implications for energy-independence and rural access are ENORMOUS. With safe, commercialized micronuclear technologies, nuclear power could one day be deployed *anywhere* on the planet, at *any* amount.

Imagine micronuclear in your neighborhood powering entire football stadiums, hospitals, schools, offices, now independent of utility companies and paying a fraction of energy prices.

(3) Nuclear Batteries: The story of nuclear batteries begins with Radioisotope Thermoelectric Generators (RTGs).

Products of the Cold War, these nuclear batteries powered everything from Soviet arctic lighthouses to NASA's Curiosity Rover.

So what are they? Nuclear batteries harness the power of nuclear *decay*, rather than the power of nuclear reactions. In this way, they work more like a battery than a furnace, exploiting electron imbalances instead of heat.

However, this technology originally came with its own set of problems. For one, nuclear battery infrastructure was large and burdensome, making it far less applicable to a variety of use cases. And second, the batteries required use of Plutonium-238, one of the rarest materials known to man.

Plutonium-238 is so rare, in fact, that NASA only has enough left to make three more batteries like the one powering Curiosity — about 35kg.

But researchers in Moscow have now fixed this problem. And in doing so, they've **created a nuclear battery 10X more powerful than a traditional chemical battery.**

Leveraging a different material, the battery is powered by stacks of isotope of nickel-63, layered between special semiconducting diodes. Independently, researchers at the University of Missouri have also invented their own nuclear battery based on nickel-63.

But not only do these batteries pack ten times more power than electrochemical cells of the same size; **they last for 100 years.** Forget ever replacing your batteries again (unless, of course, you live to 120).

The implications are tremendous.

First, the decaying nickel is encased in a shield of graphene, which is designed to resist every conceivable disaster or accident. Moreover, because the batteries are relatively small and do not produce any heat, exposed radioactive material is easily contained to the point of being foolproof.

Currently, the one constraint keeping these batteries at bay is the high cost associated with their required rare minerals (think: nickel and diamonds).

Yet as costs steadily decline, 10X nuclear battery technology has the potential to transform everything from energy storage to space exploration.

(4) Fusion: Fusion has long been the dream for permanently solving our energy needs, granting us limitless supply at zero cost.

To put fusion into context: If we could replicate the power-generating process of the Sun while eradicating the issues of nuclear waste, it would be the solution to end all solutions. Imagine the implications: seawater desalination for infinite clean water supply; electrifying the globe at near-free rates; and replacing *all* other fuel sources.

Simply, fusion energy reactors replicate the process performed 24/7 by the Sun, fusing two heavy isotopes of hydrogen atoms (tritium and deuterium) together at immense pressures and temperatures to create helium. In the process, you have 'extra' mass leftover, which is converted into the kinetic energy of the neutron, according to Einstein's formula $E=mc^2$.

While fusion has long been cast aside as a slow-moving and exorbitantly expensive field, private investors and visionaries are beginning to see its near-future, *practical* potential. Bill

Gates' venture fund Breakthrough Energy Ventures has now invested *\$115 million* into Commonwealth Fusion Systems, based in Cambridge, MA. Meanwhile, General Fusion has also raised northwards of \$100 million to further its own fusion process.

And both these innovative startups use superconducting magnet technology to create a fusion reaction on a miniature scale.

Within fusion, magnets are the name of the game. To achieve practical fusion on Earth, fusion reactors will need to control the plasma streams generated from superheating hydrogen gas. And the most effective way to do this involves improved magnet technology.

For this reason, government projects have built up enormous facilities and massive magnets. The \$438 million Joint European Torus (JET) facility near Oxford, England, has achieved brief bursts of fusion energy. Meanwhile, the even bigger International Thermonuclear Experimental Reactor (ITER) near Toulouse, France — which has cost about *\$14 billion* so far — is still under construction.

Dematerializing the pursuit, Commonwealth Fusion and General Fusion both believe that their superconductors can achieve the same magnetization at scales orders of magnitude smaller.

Recent breakthroughs — after decades of research and development — might just make fusion the next big energy boom.

Final Thoughts

In essence, nuclear power marks our ever-closer approximation of the Sun.

Starting with fossil fuels, we harnessed the Sun by burning ancient plants that captured energy from our solar source through photosynthesis.

More directly, solar panels convert sunrays into electricity, using photons to excite electrons in silicon cells.

And in our charge ahead towards self-generated, renewable, and abundant energy, nuclear is approximating the very physics of original power generation, recreating what the Sun does... but here on Earth.

As exponential technologies are converging to make nuclear power safe, ubiquitous, cheap and abundant, we are on the cusp of a new energy revolution.

If and when we achieve such energy abundance, what are the implications to your business? Your industry? How will this transform global geopolitics, our families, and our environment?

Join me for these critical conversations.

Join Me

(1) A360 Executive Mastermind: Want even more context about how converging exponential technologies will transform your business and industry? Consider joining Abundance 360, my highly selective community of 360 exponentially minded CEOs, who are on a 25-year journey with me — or as I call it, a “countdown to the Singularity.” If you’d like to learn more and consider joining our 2020 membership, [apply here](#).

Share this with your friends, especially if they are interested in any of the areas outlined above.

(2) Abundance-Digital Online Community: I’ve also created a Digital/Online community of bold, abundance-minded entrepreneurs called Abundance-Digital. Abundance-Digital is my ‘onramp’ for exponential entrepreneurs — those who want to get involved and play at a higher level. [Click here to learn more](#).

Rabbi B. Lau

To see about **אלדד הדני** [click here](#)

To see about **רבנו עובדיה מברטנורא ועשרת השבטים** [click here](#)

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן ריט (אלף רצ)

שאלה מעשה היה באשה כושית מארץ כוש הנקרא אלחבש שנשבת וישני בניה עמה וקנה אותה ראובן ושאלנו את פיה מה טיבה ואמרה שהיתה נשואה ואלו בניה מבעלה הנקרא שמו פלוני ובני זה שמו פלוני ובאו עליהם אויבים והרגו את כל האנשים שהיו בב"ה ואת הנשים והטף שבו ויבזו ונתברר שהיא מזרע ישראל משבט דן אשר שוכנים בהרי כוש ומאותו הזמן עד עתה היו מחזיקים אותה בחזקת עגונה ובתוך זמן זה בא עליה ראובן אדונה והוליד ממנה בן וגדל והרי הוא רוצה לקחת אשה מקהל ישראל ולבוא בהם ושאלת ממני אם הוא ראוי לבוא בקהל ומה תקנתו.

תשובה תנן בפרק האשה שלום שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם ואמרה מת בעלי במלחמה אינה נאמנת וכתב הרמב"ם ז"ל אפילו אמרה קברתיו וטעמא דמלתא משום דאמרה בדדמי. ואיבעיא לן בגמרא החזיקה היא במלחמה מהו מי אמרינן מה לי לשקר אי בעיא אמרה שלום בעולם או דילמא כיון דאתחזקה אמרה בדדמי לא אתי מה לי לשקר ומרע לחזיקה ולא איפשיטא בעיין וכתב הרמב"ם ז"ל עלה לא תנשא ואם נשאת לא תצא. ומינה נמי דהולד כשר ואם כן לפי זה היה נראה לומר כיון שהחזיקה היא המלחמה הולד כשר ובטעות החזיקו אותה בחזקת נשואה. אבל אחר העיון אין הדבר כן חדא דבעיקר הדין איכא פלוגתא שהרי הרא"ש ז"ל כתב וז"ל ולא איפשיטא ואזלינן לחומרא משמע ואם נשאת תצא והולד ספק. וכן כתב ר"י בנו וז"ל ואפילו לא ידענו שיש מלחמה אלא על פיה והיא אומרת מת במלחמה אינה נאמנת והרמב"ם ז"ל כתב בזה ואם נשאת לא תצא וא"א הרא"ש ז"ל לא כתב כן ע"כ. וכן אני אומר שהיא סברת הרא"ש ז"ל מדלא כתבה להאי בעיא וכתב אידך בעיא דעד א' במלחמה משום דאע"ג דלא איפשיטא הכא איפשיטא במקום אחר כמו שכתוב בהלכות. אבל בעיין [דהחזיקה] היא מלחמה השמיטה וכתבה למתניתין כצורתה שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם וכו' אינה נאמנת משמע בכל גוונא אינה נאמנת:

שוב מצאתי שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה דהאי בעיא לא איפשיטא ואזלינן בה לחומרא וכן פסק הרא"ש ז"ל. וא"ת הא אמרינן גבי כנסה בגט קרח אליבא דרבנן דקי"ל כוותיהו ותצא והולד כשר הכא נמי נימא תצא והולד כשר. י"ל דגט קרח הו' פסולא דרבנן אבל הכא כיון דאמרה בדדמי ולא דייקא ומנסבא הו'א בחזקת אשת איש והולד ספק ממזר. ותו דאפילו לדעת הרמב"ם ז"ל אשה זו בחזקת עגונה היתה כמה שנים וקמו רבנן עלה דמלתא הילכך מוקמינן לה אחזקתה. וגדולה מזו אני אומר דאפילו לפי דבריה הרי היא בחזקת אשת איש שהרי הדבר מפורסם דלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש שיש בה שלש מלכיות קצתו ישמעאלים וקצתו ארמיים המחזיקים בדתם וקצתו ישראלים משבט דן וכפי הנראה הם מכת צדוק ובייתוס הנקראים קראין שהרי אינם יודעים תורה שבעל פה ואין מדליקין נרות בלילי שבת ולא ישבות המלחמה ביניהם ובכל יום שבים אלו מאלו. הילכך אין כאן מגו טוב שהיתה יכולה לומר שלום בעולם שהרי הדבר ידוע אצלנו שאין שם שלום. ועוד שאפי'

שלא היה ידוע אצלנו שיש מלחמה כיון שאין ידוע אצלנו שיש שלום ליכא מגו טוב דהא דלא אמרה הכי שהיא מפחדת שמא יכחישוה. ודקדקתי מלשון רש"י ז"ל שכתב וכי קא מבעיא ליה לרבא כגון די ששלום בעולם ואמרה איהי מת במלחמה עד כאן ומדלא קאמר וקמבעיא ליה לרבא כגון דלא ידעינן שיש מלחמה בעולם דהוי רבנותא טפי משמע דדוקא קאמר די ששלום בעולם דהשתא איכא מגו טוב וכדכתיבנא. ועוד דלא אמרינן הכי אלא באשה דעלמא שבאה ואמרה מת בעלי במלחמה אבל זו שאמרה כל האנשים מתו ודאי אמרה בדדמי כיון שנהרגו כולם גם בעלה נהרג וכיון שלא אמרה בהדיא שנהרג בעלה אינה נאמנת. עוד איכא טעמא רבא שהרי כיון שהיא שבויה לפנינו אין לך חזקת מלחמה גדולה מזו שהרי לא שבו אותם אלא מתוך מלחמה ואם כן לא החזיקה היא המלחמה אלא אנחנו ידענו אותה במה שראינו אותה ביד השבאי וליכא הכא מגו כלל. דאנן לא קא מיבעיא לן החזיקה היא במלחמה מהו אלא באשה דעלמא דומיא דמתני' דקאי עלה האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים ובאה ואמרה וכו'. אבל לא איירי במי שמביא אותה השבאי וזה טעם נכון למשכילים. עוד יש טעם כללי לכלל הקראין שהרי ישראל הם וקדושיהן קדושין ואין גיטן כתקנת חז"ל וכולם פסולי עדות הם מדאורייתא ומפני שיש בחקירה זו סכנה גדולה שהרי כמה משפחות מהם באו לכלל הקהל לא ראיתי להאריך בזה ומוטב שיהיו שוגגין וכו'. ומ"מ מודה אני שאם היו מסכימים כולם לבא לדת חברות ולקבל עליהם קבלת רז"ל להיות כמונו הייתי מתירם לבא בקהל עם הסכמת החכמים נר"ו. והטעם כי כל קדושיהם הם בעדים מהם שהם פסולי עדות וכמו שכונסה כך פוטרה ואין לחוש אלא לדור הראשון שהיו קדושין בעדים כשרים ושמא נתגרשה אחת מאותו הדור אחר שפקרו בעדים פסולים והלכה ונשאת באותו גט שנמצאו הבנים ממזרים. ולא הייתי חושש לחששא זו כדי להסיר שם האומה הזאת מפני שהיא חששא רחוקה כי שמא אותם אשר נמשכו אחר צדוק וביתוס לא היו נשואים נשים ואת"ל שהיו נשואים שמא לא גרש א' מהם את אשתו. ואת"ל גרש א' מהם את אשתו. שמא בעדים כשרים גירש וכתקון רז"ל שעדיין באותו הדור לא פקרו לגמרי כאשר הוא בזמן הזה אחר שהיו להם מפרשים כענן וחבריו שהטעו אותם. ואם תרצה לומר בפסולי עדות גרש שמא אותה המגורשת לא נשאת לאחר. ואם ת"ל נשאת לאחר שמא לא ילדה ממנו. ואת"ל ילדה שמא סריס או אילונית ילדה. ואת"ל ראוי להוליד ילדה שמא מתו בעודם קטנים ולא הגיעו לכלל בנים. ואת"ל הגיעו לכלל בנים כל א' מהנמצאים עתה יכול לומר איני מהם וכל אחד מותר לבא בקהל לבדו:

כללא דמלתא דכיון דאין האיסור מבורר אם היו מסכימים כולם לשוב אלינו ולקבל דברי חברות הוה ממטינא שיבא מכשורא בכלל חברי להתירה לבא בקהל. וזה לשון כפתור ופרח ומסתברא שיש לחוש אם א' מהם קדש בת ישראל וכדאמרינן בכותי שקדש הוה עובדא ואצרכוה גטא וכן כל כיוצא בזה. אם כן נמצא קולו חומר והצדוקים אינם נמצאים היום בזמננו מוסיפין גריעות אלא שרבים מהם מתייהדים תמיד. וכמעשה שאירע סוף מחזור רס"ז מקהל גדול מהם שנתייהדו ביום אחד במצרים ע"י הנגיד רבינו אברהם נר"ו. והמחמיר תבא עליו ברכה עד כאן לשונו. וזה הנגיד רבינו אברהם נראה לי שהוא בנו של הרמב"ם ז"ל ולא חשש וקבלם. דוד נ' אבי זמרא:

אני אלא שמשמעו שלא כעלה נאמנה כגון שאמרה ליהודים שכיום אני הפרונית טרם יעללו כי הגויים הרי זו חגגה לכהונה כיון דליכא סקדי שכתבת ואם אמרה כשכיתו בערה ועבורה אני וההירוס לכהן ונתארסם ונשאח בכח אחת רליכא למוטא לשמא זינאה תחזיו ונמלאת בעולם אם תלא או לא כזם אני אומר תלא מן סבתן כיון שהיא אומרת שנסבת בעורם נערה כלומר שעריין לא כבעלם ועתה אומ' שמלאת בעולה שיהא אנפשיה תחובה דאישו' דודאי נבעלם כשנים ואפי' שהיא כוגרת שכלו בחולים כיון שהיא אומר שמלאת בעולה ופתחה פתוח אסורם עליו ואפי' דהני ואם משנאח כאו הרי זו לא תלא לא קשיא דסתם אפי' ג' שנסתלק המינו של מ' מ' אפשר דקושטא אמרה שלא נטמאת אבל הכא הדבר ברור מתוך דבריה דכרי הכעל שבעלם לפסול לם ותלא ממנו תלע"ד

דוד ו' זמרא

ד' שאלת

ממני אודיעך דעתי כמעשה שהים דרובין קנה שפחה וכתב לה גט שחרור וכתב בה ממנו חלצה בן ופסל ספק אם יברך על המולת או למול את העבדים כלל דמולתא אם הכן סוס הוא בנו של רובין כלל דבר או עבדו לפי שאין הגט יחלה מחמת ידו אלא מתחת ידו ושמה עדיין לא הניע לידה ועדיין שפחה היא עור אמר רובין שיש לו עדים שכתב לם הגט כיום קודם שנתעברה והכח ער אחר דכדכרו והעד השני אינו במיניהם וכן עידי העד שהים עמו אחר וסלק לו עוד העיד העד שקרשה בפניו וכפמי העד האחר עור הציף רובין את סופרי הקהל וסעידו שאמר לם רובין שיכתבו לם כתובה כך וכך וסם כתעללו ולא כתובם :

תשובה

כל היכא דאפשר לברר בגון שמת העד או שהלך ער שיבא העד השני ויעוד ללאת יודי ספק אכל סיכא ואי אפשר לברר בגון שמת העד או שהלך למינת סוס או שכל ואמר אינו יודע כזם ורואי לריכס לפנים ודעתו כס לסקל להקירו לכא בקסל וסו' בן רובין לכל דבר לורשו ולהתחייב על הכתוב וליאסר בקרובותיו מכמה טעמים תרא שהדי עיקר הדין תלו במתליקת שהרי כתבו הגאונים שמי שכל על שפתחו כולר פשי תוקה אין ארס עושה כעולתו כעילת זנות וסתמא שחררם קודם שכל עליה וקו דרוא או' שנתן לם גט שחרור ושואו בנו יש לפאמינו דאלו לענין וירשה סדבר ברור שמי שאומד זם בני נאמן אפי' היונו מוחזקים בו שאינו בנו וירשמו וכן הסכימו הפוסקים וחס לענין שיהא מותר לכא בקסל יש ג' לסאמינו דמה לו לשקר אסורתם וזכס לו גט שחרור על ידי אחרים וויסם גר ועותר לכא בקסל ולענין שנסאח לכהן ליכא למוטא דהא זכר הוא ולא הוזהרו בשרו' מליכסא לפסולין ומתקיים הגרים לישא כסנת ומינו שיהם יוכל לעשות כן נאמן סוף לומר הגט מסתמי לם קודם שכתבו עליהם ואי שהרי הכתב מוכיח שהדי הגט כתיב וסתוס זאס לא שכתב לם למה כתבו אין ארס מקדים פורענות וספסר ממוכא לפשיהם וכו' דאי איכא למימר נחמו לם וסו דאיכא חר סהרא ואפי' ג' דקל אין דבר שבעדוה פתוח משנים ואין מעלין לוחסין פתוח משנים הא איכא תוקס דאין ארס עושה כעילתו כעילת זנות דמוסיע ליה ואפי' ג' דיש כנגרס תוקס אחרת דהעמר ששפחה על חזקתם ולא ששחררם לא קשיא דהורעם האו תוקס עי' הגט שאעפי' שלא הניע לידה מ' מ' כבר יאחא לאירות ואינו יכול להשתעבד כה או למוכרה כיון שאמר פפני ערום הרי את לעצמן קנתם עצמא וכ"ס דקנו מעודו ואעפי' שאינם נשאל לישאל ער שגייע סגט לריס מ' מ' ארעס חזקתם סולבך כיון דאיכא

חר סהרה וחזקה סמכונן עלה אפי' לריעח סרמכ"ה ז' והכו רלא לחוסף עלה וקו דכרואם ממעשו דלא מכעיהא שלא היה רוצה לעשות כעילתו כעילת זנות כלומר כעילת איסור הכא על השפחה אלא אפי' איסור הכא על הפנויה לא היה רוצה לעשות שהרי קרשה ויש ער אחר שקרשה וכשני הלך לו ואפי' כדון פלג לא רצה לעכב אותה אללו אלא כדון אסם גמורם שהרי אמר לסופרי הקהל שיכתבו לם כתובה וארס יודע שאין קדושים חופטים בה כשפחה וארס יודע שאין אישות לשפחה וסדבר יודע שכו'אי נתן לה גיטת קודם שכל עליהם כיון דמסרר לעשות כסיתר וכל כי האי ככ"ד כ"ל דכ"ע מודו ולא שאינו סומך על כל אחר מהטעמים לברו אלא כהטעמות כולם אני סומך לומר שמוהר לכה בקהל וא"ת ראו'ן זם טעם וחשב שכתיבת הגט מספיק אפי' שלא יגיע לידה שהרי אין ראו'ן זם פ"ס לריעח כל זה יש לומר קדא רלא תלין טענת להסמיר כיון שראובן אומר שהים יודע הדין ומיד שקבאם לשפחה נתן לה גיטת וקו שראובן אומר שהים מוזהר ועומד ע"ז מפי ת"ס אחר כל זה כתבתי להלכס אבל למעשה ראו' להמתין ער שיבא העד השני ואם יעיד כראשון מותר ואם לא יבא או שלא יעיד וזכס לכן סוס גט שחרור ע"י אחרים כחשאי שהרולא הפסרו כלום והרי סוף כחוקת בנו לכל דבר ואי להקטיב על הכתוב לא כפקא מונים מודי דהאורי' לא דייקן דיני כפשות ואם מת סאכ ולא הספיק לשחררו כזה אני רואה לסקל ומותר לם בקהל מהטעמי' שכתבתי ומתחתי סויע לברר ממ' ש הראב"ד ז'ל כסנתוח"ל שלא חלקו הגאונים ז'ל אלא כשבעל סתם אבל אם העיד עליו שאמו משוקרת לא דכרו ולענין וירשה עכ"ל ואעפי' שכתב בעל מגיד משנה וז' ואני אומר לריעח רכובי שאפי' שנתנה תורה הכיז לאכ לומר זם בני מ' מ' קני מיני בניו שאינו מן השפחה שאעפי' שהיא ממזר בנו סוף לכל דבר אבל בנו מן השפחה שאינו בנו לפוס דבר אלא כסס אין סיכר לאכ שאעפי' שהיא בנו אינו יורשו שלא כקנס אורה סיכר לאכ אלא לומר זם בני וכתבתי מוחזקים בו דכני אלא דמפני שהיא מן השפחה לא ירשנו אלא א"כ הים ארס כשר עכ"ל מ' מ' בגדון דידן אפי' ג' שאין נודע שהיא ארס כשר מ' מ' קא סויכא דמהדר אכשדותא לגבי חזקת סאסס שפיה כחוקת שפחה וכולר סוף כשר וכ"ס ראיכא כל הך טעמי דכתבנא לעיל כל זה ראיני דוד ו' זמרא

ה' שאלת

ממני אודיעך דעתי כמעשה שהים ספשי מלוחסין האחרים הרריס כארץ כוס אין יסכסג עמו אם זולת כסס או לא וכל חרינים סניסנים כעבדים אם נוהגים בו או לא

תשובה לא מצוינו עכר עכרי אלא מכרוהו ב"ד בגמרא או מוכר עצמו ואין ארס רשאי למכור את עצמו אלא א"כ סעני כיותר זאפי' ליתן לכע"ת אינו זכאל למכור עצמו אלא א"כ צריך לאכלן כלבר סילבך זם שקסם סעבר חספשי כיון שנתברר לו שהוא יסור אין זם אלא פדיון שבייס לא קנין עבדים והמלוה היתה מוטלת ע"כ זשראל לפדותו כד שלא יעמע בין הגויס וכ"ס סוף כשתא ומה מי שמוכר עצמו לגוי אמר קרא או דודו או כן דודו ונאלנו וב"ד בופין את הקרובים לפדותו לא פדווסו קרובים מנה על כל ישראל לפדותו וכיון שקרס זם וקנס אוהו זכס הוא במלוה דכס אכל אין לו דין עכר כלל אלא ואלא כ"ז שירטס וסרי סוף כשכירו ולקיעו סני מילי כזמן שקנס אוהו סתם אכל אם משכן עצמו על המעות שלוח ממנו לפדווע לשכאוי מסכתרא לוי שמוהר להסחמ' כויותר מסמעות שסלוחו ולא סוי רכיתובגון רכתב לים כמשלס סמיא

שניא אילין חיפוק בלא כסף דסוינו משכנתא בכניחא דמוקד דמיא לחא דאמרי' מלך שגור שכל מי שלא יפדע המס הקרוב עליו ישאעבד לזה שנהן המס ע"י חיי זה מוקד להשקמתו בו יוחר מרמי אכל לא כעבד וכן כחכה הרמב"ם ז"ל פ"ק דהלכות עבדים ואע"ג דסוי טעמא משום דינא דמלכות מ"מ לא עדיף דינא דמלכותא מתנאלי גמור שהוא מתקם על עצמו דסוי בשכירות שנהן לו ששכירות מוקדמת דמוקד ע"י בכיחא ומ"מ אין יכול לנהוג בו מנהג עבדים ואם סלוהו סמעות סתם כדי לשדו' עצמו אף יכול להשקמתו בו אלא כדי מעוקו ואם רכס העבד לשכור עצמו לאחרים כדי לפדוע חוכו חרשות בידו וכפין אהו לשכור את עצמו לזה או לאחרים כדי שיפדע חוכו ואם לא סוי סם ישראלים לפדוקו וזה לא רכס לפדוקו ולא להלוהו מוקד לו להטעותו וימכור עצמו לו כדי שלא יצומע בין הגוים ואח"ך מפקיעין אותו ממנו ומתקברא לו דאשו' שטר מלוה אינו כוחב לו עליו שפרי מוטל עליו סיה לפדוקו ביון שלא סוי סם ישראלים אחרים וכו' ודמיא עליה לא מני פטר נפשים מיכס וסמוכר עצמו כזה ז' אעפ"י שאין סיוכל נוהג וק"ל דאין עבד עבדי ולא אהם העבדים אלא בזמן שהיכל נוהג בין מכרוהו כ"ר בין מוכר עצמו מ"מ אם העני בוקר יכול למכור עצמו כפי השנים שהקנה והא דאמרין אין עבד עבדי נוהג אלא בזמן שהיכל נוהג סונו שאינו נוהג כדני עבד עבדי המפורשים כחורה לזאת בשמים וכוכל וכמיתת הארון ולהיות מוקד כשפחה כמענית אכל יכול הוא למכור עצמו אפי' לגוי וכוה קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעו גטוה דמזרחא כדאיתא בפ' החולץ ובמס' גיטין וכפ' אההו כשך והע"ג דאיתא ספק אחרונה ספרי כל אלו סתאכויטיה פורים בארץ כוש סם סם מתנהגים כרת הקבאין סהס כרוק וכיתום ואין אינו מנויים לא לפדוקם ולא להחיותם מ"מ מסתברא לי דהני מילי אלו סהס דרים כחך סרכנים אדוהים דברי סכמים ומלעובים ומלעינים עליהם על אלו ועל כיוצא בהם אמרו מורידין ולא מעלן והם סמשתתס הארורה אשר כתב הרמב"ם ז"ל אכל אלו סכאום מאד' כוש סם משכט דן בלי ספק ומפני שלא סוי ביניהם סכמים בעלי קבלת הפסו לסס פשטי הכתובים אכל אס סוי מלתמי' אוקס לא סוי פוקרים דרכרי דכתיבו ז"ל וסוי כחוק סכסכה לבין סגוים חדע שהרו דרוק וכיתום ככית סני סוי וסכט דן גלה קודם ואפי' אס סמנא לומר שהדבר ספק סמס לפדוקם אכל לענין יוחסין אינו אושס סמא קידושין קדושין וגיטס אינו כחוקין חז"ל ספרי אינס וירעיס כלל כטיכ גיטין וקידושין הנלע"ד דוד' ז' זמרא

ז' שאלת ממני אודיעך דעתי בענין שטרור עבדי ועין ראות בחלמוד וככל הפוסקים טעבר כבעני אינו יולא לחירות אלא בכסף או בשטר או בראשו אכרים וסאלת לאליעזר ולדוא אס נתן לסס הארון נט שחרור ואמרו שלא נתן להם כלום ואמרת א"כ דריך נט שחרור לחא ולאליעזר ולרונס הנולד עתס אח"ך ראות סמא ולא קורבה גדולה וריון גדול טעתה טריכיס נט שחרור לחת להם וטריכיס קדושים אחרים וטישוים אחרים ובחובה אחרת ונמנא שכל בעילות שהיו כבר בעילת זנות ולכן ראות לחפס אולי סמנא פשר לרבר וראות כח' ללסון הרמב"ם ז"ל בסלכות איסורי ביאס כפ"ג חז"ל הלוקס עבד מן סנה וקדם העבר וטכל לשס בן חורין קכס עצמו וסוה שיאמר בעת טכילס סוינו טוכל כפניכס לשס גירות ואס טוכל כפני רבו א"ך לפרס אלא כיון טוכל נשתחרר לפיכך לר"י רבולקסו כמס ער שייעלס אסוה אהס טעברו זאו

מוריעו כפי סרוינים שלסס עכרוס מטיולו עכ"ל וכחכ הרב סמנוד ז"ל משמא דנמרה דנוי נופיס לא קני ליה לא למעסס ידיו ולכניסל לקנות עצמו לכן חורין ויכתוב שטר על רמיו ער שיטכלטו רכס לשס עכרות עכ"ל • ואמרת שאעפ"י שטכלו אלו שלא כפניו עם כל זס א"ך לפרס הרבר דאמרוין דעתיה דחרון דרוקא שס נכי עבר אמרי' דלא ניחא ליה לרכיס סאלא עכרו מתתת ירו ולכן שלא כפני דריך לפרס אכל בבאן אעפ"י שלא פורסו סרי סופו סובית על תחילתו דכין דכסא את חנה וסויה את דונה לאחרים וגם לאליעזר שמשדלו כמסות ולרכס קפוי' לפניו סכוונתו כשסלס להטכילין ספיתס כוונתו לשס גירות מכל וכל אח"ך סלחת לסאל מן הארון אס סיתס כוונתו וסשיכ ספיתס כוונתו כשסלס להטכילין כדי שיסוים מנען כיון כשר וסלס ויהס כשולן כשולי גוים ולכן סאלס ממני סרוין כולו כפי' בארובס ואס לריכיס נט שחרור ועולס אחרת לשס גירות כמו ססוכיר הרמב"ם ז"ל וטריכיס קדושים אחרים וכתובס אחרת סבל מסדס •

תשובה אמר קרא ולא יהיה קדש בבני ישראל ואנקלות כלל בכלל זס קלאו לאו סבא על השפחה זמקלס פוסקים סוכרים כן אכל הרעב"ס ז"ל כתב שאין כשפחה לא לאו ולא מלקות אכל כחב אל יהי עין זס קל כשינוך אבו' ונמלא גורס לזרע הקודש שיסא מתחלל ולהיותס עבדים זלרעמו ז"ל אין ספרס כן שפחתו לשל אחרים וכן אי' הסכמת רב פוסקים סא למדס בתס גדול עובס ענין זס וכבר לוחתי סרבה בכרובא כנוס פעמיס על עין זס וליס דאשנת בי דכיון שסנרס זסלסו כעסית לחס ספיתר ועתס מקיוב אירע באחר סכא על שפחתו וסגליד עמגס בן וכל דרכר לפמי וסרתו איתו כפי מה סיה אפטר ואמרתו לי לסבור אס אשפתס ואת כסא לרעת הרמב"ם ז"ל סיה מוסר יוסרל סבא על השפתס סולד כמוס דכתיב אשסס יולרס חסיה לארזים גס יוס כוס סענין עון אחר סמור כי מפני סכוסס או סירלס אוקן טו-סלכות ונמלא בא על המדס זעור דתס ספתס זוכס דכולן כגס"ז סיה כסו אכל גס אעסס שור סשריס גס ספגניס היתב-במעל סיה דאשוגס אב"ד סרבר סמר בלל סולק דלריכין נט שחרור וטכילס כיון טכילתן היתס כדי שלא יהיו אוקרים אס סיון וסלא יהיס כישולן כישלי גוים סרי טכלו לשס עכרות ואעפ"י שלא חויעס מקלט זנות אינו מעכב כ"ס כי לפי הנרסס קטניס סוי כשעת טכילס ומעטס זס אינו אומר שאפי' לא סאלס את הארון אס טוכלו סתמא לא קנו עצמן במ חורין דלא אעריק סבי אלא כגולוס סוירעיס לפרס טכוכלין לשס גירות לפיכך סוי סתמא כפירושו אכל קטניס סאינס וירעיס לפרס סתמא כמו לא קנו עצמן כי סא דאמרי' כל שאין סוהו לכילה כילס מעכבת בו עור נרסס לי שאפי' יאמר סרוה עתס סכוונתו סיהס להטכילין לשס גירות לאו כל כמניה לסקיתו לכא בישראל כלל נט שחרור דאין ססוי דלא מעקיע אהיס שעבור עכרו ושפחתו ככדי ועקס סמא קטניה סוה עוש' שלא יאמרו ססיה עושס בעילותיו כעילות זנות למפרע או לקיכס אחרת • עור דסלא כפניו סוה וסיה כריך לפרס וכיון דלא פירס לרסס גירות סוה טוכל סרי זס עבר • ואת כיון שסלס להטכילין סלוסו סל אדס כמותו וסוי כאלו סוי כפניו וסמנו לשס כן חורין טוכלו ליתס לסא דנרסו' כפי' סחולץ אמר סמואל ולריך לחקפו כמס בי סא דכנימת עכדים דרב אשי כעא לאטכולים מקרים עליוס לרכינל ולרב אסא בריה דרבא א"ל חנו דמיכו קבעינא לים רעו ארויקת בלוגארתה ורעו לים וצמננו לים ארסו לים בו סוי כלל

[2] "קול קורא" למען יהודי אתיופיה ("הפלאשים") — הרב עזריאל הילדסהיימר רלג

אש התשוקה להטיב לעמי. לבי אומר לי כי עלי לעמוס המשא הקדוש הזה אל שכמי לעשות כוונות לבצע זאת המזימתה, לחשוב מתשבות לעשות התחלה לדבר, ועלי לעמוד בראש הדבר הגדול הזה...".

הרב הילדסהיימר בירר הרבה אודות הפלאשים, פרסם מאמרים ושיגר מכתבים, ולמעשה עמד כל הזמן במוקד הפעילות.

קול קורא אל כל אחינו בני ישראל

בראשית שנת תרכ"ה, כחצי שנה לאחר התגייסותו לעניין זה, פרסם הרב הילדסהיימר קריאה פומבית שנדפסה בעיתונים היהודים החשובים.

בקריאתו הוא מעלה את מצוקתם הרוחנית של הפלאשים, הדורשת את סיועם הדחוף של יהודי העולם. הוא מעורר את שאלת יהדותם ומכריע בבירור, ש"אחינו ובשרנו הם וכי באה העת להצילם ולהחיותם". בסיום הקריאה הוא מתווה דרכים לפעילות הקשר וההצלה.

קריאתו של הרב הילדסהיימר היתה גורם חשוב להאצת ההתעוררות, לפרסומה החדש של הקריאה בזמננו, בהיותנו עדים לשיבתם של יהודי אתיופיה לחיק עמנו בארץ ישראל, יש מלבד הערך ההיסטורי והרגשי גם ערך אקטואלי — בידיעת דעתו ופעלו של אחד מגדולי ישראל, שקבע בבירור את יהדותם של "הפלאשים" ואת חובת ההצלה והסיוע כלפיהם מכוח הערבות היהודית ההדדית. וכאן מובא נוסחה המלא:

קול קורא אל כל אחינו ב"י [בני ישראל]

משנים רבות אחזה פלצות לב כל איש מישראל עת שמועה שמענו מאפריקא. קול יללת עשרים וחמש רבבות אחב"י [אחינו בני ישראל] מארץ כוש (אביסיניא) עלה באזנינו, אשר באורך גלותנו בעוה"ר [בעוונותינו הרבים] נתרחקו כמעט מגבול דת קדשנו, ורק כ"ד כה"ק [כתבי הקדש] ומועדי ד' היו להם ציונים כי מציון יצאו.

והנה אם נכמרו נחומינו על מצב הנעלבים והמדוכאים בכלל, איך גדל דאבון נפשנו ביתר שאת כאשר שמענו כי רשת פרושה לרגלי רבבות אחב"י ההם בידי החברה הידועה צודדי נפשות אשר איתן מושבה במדינת ענגלאנד (ענגלישע מיססיאנערע).

בשנה שעברה נלכדו ע"י כומר אחד מחברת השליחים הנ"ל שלשים ושש משפחות מב"י באביסיניען נזורו אחור מדת קדוש ישראל, בהאמינם לדברי המסית והמדיח (מפני שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם וערומים מדעת) כי כבר רחם ד' על עמו. האיש העומד בראש אחב"י שמה הנקרא בפיהם "כהן הגדול" שאל אודות זה את ב"ד [בית דין] הגדול

4. הקול הקורא נתפרסם ב"המבשר", כרך ד', גליון 44, ג' כסלו תרכ"ה (2.12.1864); ב"המגיד",

שנה ח', גליון 47, ח' כסלו תרכ"ה (7.12.1864); Jeschurun XI, p. 47; Der Issraelit 1864 No. 44;

56-62; Jewish Chronicle 4.11.1864; Universe Israélite, Paris No. 3, November

1864 p. 120-125; Corriere Israelitico, Triest, December 1864 p. 244-246.

נראה שהרב הילדסהיימר כתב את הקול הקורא תחילה בגרמנית, כחתימת התאריך י"א תשרי,

כמפורסם בעיתונים שבגרמנית ובצרפתית, ושוב כתב, כנראה, בעצמו נוסח מקביל, בשינויים

קלים, בעברית בחודש מרחשון כעדות התאריך בעיתון "המגיד".

5. מן "המגיד", שם.

בירושלים ת"ו [תכנה ותכונן] להודיע לו אם כנים דברי המסיתים באמרם כי בן דוד כבר בא, והם לא ידעו מזה מאומה⁶.

ידעתי גם ידעתי כי ירגז לב כל אחד מב"י השומע הדבר הזה, כי הלא כל ישראל ערבים זה לזה, וגם ידעתי כי יתעוררו רבים וכן שלמים משלומי אמוני ישראל לשים עין על הרעה הגדולה הזו, אכן בכל זאת גם אני הדל באלפי ישראל בחברת רעים אהובים לא מנעתי כחי ועוצם ידי המעטה, לא נחתי ולא שקטתי מבלי שים כה נגד אחי ונגד ד' את מחשבותינו בדבר זה, כי אמרתי עת לדבר ועת לעשות לד'.

אכן, בסבך הספיקות נסברנו המונחים על דרכנו זו :

(א) אם היהודים באביסיניען הם באמת בני אברהם יצחק ויעקב ?

(ב) אם יהי לאל יד הצירים אשר ישולחו על ידנו לפקוח עינים עוורות ההנה, לעשות חפצם בלי סכנת נפשות ?

(ג) באיזה אופן נוכל להוציא מחשבתנו אל הפועל בענין המשולחים שנשלח להאובדים הנ"ל להחזיק לבם בעבודת ד' ולהחיות רוחם לדבקה בדת קדשנו וכל הדברים המסתעפים מענין הזה ?

אמנם כן מראש פסחנו על שתי הסעיפים בענין אמיתת מקור מוצא היהודים

6. דרך פתויי המיסיונרים היתה ל"בשר" לפלאשים, שבשל היותם רחוקים ונידחים לא שמעו על "אותו האיש". שכבר בא והביאו דת חדשה לעולם. בדרך זו פירש הרב יעקב ספיר (לעיל הערה 2) את המכתב השני, שנשלח מאת הכהן אבא צאגא, השואל את "הכהן הגדול של כל העברים" בירושלים: "אם בא העת אשר אנו צריכים לשוב אליכם לארצנו היא ארץ הקדושה ולירושלים עיר הקדש, כי אנחנו עם דל ואין אתנו לא שופט ולא נביא; ואם הגיעה העת באמת, תשלחו לנו מכתב אודות זה". ר"י ספיר וכן הרב הילדסהיימר בעקבותיו הבינו, שהשאלה נבעה מן הספקות שעוררו בהם המיסיונרים, שטענו שכבר בא המשיח. לדעתי, רקעה ומובנה של השאלה שונה: באותו זמן היו "הפלאשים" בעימות ובויכוח עם המיסיונרים, שהשפיעו על המלך תיאודורוס, מלך חבש, לכפות על "הפלאשים" את ביטול הקרבנות שנהגו לעשותם. במצוקה זו התעוררה ביניהם תנועה בעלת אופי משיחי, וששה מכהני העדה, ובראשם הכהן אבא מהרי, משכו אחריהם קהל, שמנה, כנראה, כמה אלפי איש, שעזבו את כפריהם ללא כל הכנה והחלו ללכת לעבר ים סוף לכיוון ירושלים מתוך אמונה, שה' יעשה להם נסים ויבקע להם את הים, כפי שעשה ליוצאי מצרים. סופה של תנועה זו היה מר, האנשים לא הרחיקו לכת, ובהגיעם לצפון-מזרח אתיופיה, ליד העיר אקסום, נעצרו, ורבים מתו ברעב ובמגפות (ראה תיאוריו של יוסף הלוי, הלבנון, שנה ה', גליון 38, הושענא רבה תרכ"ט, עמ' 606—607; מגיד משנה, ליק 1880, עמ' 55, 58—59, 64, 71—72).

המבוכה על ההתעוררות הזו היא המקור לשאלת הכהן אבא צאגא, ובכך יובנו דבריו בהמשך איגרתו שם: "כי אמנם אתם טובים ממנו, הגידו נא לנו מה יקרה בעת הנאת, כי באה בקרבנו הרגש גדול בלבבנו, יען יש אומרים העת הנה באה שנהיה מופרדים מאת הנוצרים וללכת לעירכם ירושלים ולהתאחד עם אחיכם ולהקריב קרבנות לה' אלהי ישראל בארץ הקדושה". וראה עוד: מ. וורמברנד, עם ישראל והפלאשים, בנספח לספרו של י. פיסלוביץ, מסע אל הפלאשים, "דביר", תשי"ט, עמ' 153—155.

[4] "קול קורא" למען יהודי אתיופיה ("הפלאשים") — הרב עזריאל הילדסהיימר רלה

באביסיניען אם ילידי בית ישראל המה או לא. וכן נמצאים אנשים (אף אם מעטים הם) המחזיקים בדעה כי לא מבני ישראל הם.

אכן ושימו לב מה שהובא בשו"ת רדב"ז, תשובה רי"ט, בענייניהם⁸; ^{אוצר החכמה}
גם החכם פילאקסען לוצאטו⁹ במה"ע [במכתב העת] Archives Isr.¹⁰ דבר מזה בארוכה בטוב טעם ודעת, מוכיח בראיות נוצחות, כי אנשים אחרים אנוחנו בני אב אחד. ואתד מאוהבי ורעיי¹¹ יחבר ויוציא לאור בקרוב חיבור מיוחד בדבר זה בלשון אשכנז להודיע ברור, כי ב"י באביסיניען הנודעים בשם פאלאשאס הם באמת ממעי ישראל יצאו¹².

7. למיטב ידיעתי הרי בכל שנות ההתעוררות נתפרסמה רק דעתו של הרב יהוסף שורק, חוקר א"י המפורסם, ששלל את יהדותם של הפלאשים. ראה: Der Israelit 1864 No. 26 p. 353—354.

8. שו"ת רבי דוד בן זמרא (רדב"ז), סדילקוב תקצ"ו, וורשה תרמ"ב, חלק ד', סימן רי"ט (תשובה אלף ר"צ) וכן מופיעה התשובה בשו"ת דברי דוד, הלכות אישות, ליוורנו תקפ"ח, בצירוף ספר הון יוסף לרב יוסף זאמירו, ס' ט', חור ונדפס בשו"ת רדב"ז וורשה תרמ"ב, תקנת עגונות ס' ט. בנוסף שב"המגיד" נדפס בטעות תשובה רמ"ט. בתשובה זו דן הרדב"ז באשה עגונה מזרע ישראל — "בושית מארץ כוש הנקרא אלחבש", שנתגלגלה עם שני בניה כשבויי מלחמה למצרים; שם פדאם יהודי, שבא עליה בשוגג והוליד ממנה בן. כשהגיע הבן לפרקו עלתה לפני הרדב"ז שאלת חיתונו בקהל ישראל. בתשובתו הרדב"ז מזהה את "הפלאשים" כיהודים בני שבט דן, הנוהגים כמנהג הקראים, שכן אינם יודעים מתורה שבע"פ.

להרב הילדסהיימר לא היתה ידועה תשובה נוספת של הרדב"ז, שהיתה נדירה בזמנו. שכן נדפסה רק בשו"ת דברי דוד, הלכות אישות, שם, סימן ה' (חזרה ונדפסה לאתר מכן בשו"ת הרדב"ז, וורשה תרמ"ב, חלק ז', תקנת עגונות ס' ה'). בתשובה זו הרדב"ז מברר את מעמדם של ה"פלאשים" והוא דן במנהגייהם הדומים לשל קראים, אולם הוא מכריע, שמצוה להצילם ולהחיותם; וכלשונו: "...אלו הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה, תפסו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדים אותם, לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל, והיו כתינוק שנשבה לבין העכרם..."

9. אוהב גר (Philoxenos) לוצאטו, תקפ"ט—תרי"ד (1829—1854), בנו בכורו של ר' שמואל דוד לוצאטו (שד"ל) מפאדובה, התעניין משחר נעוריו ביהידי כוש. הוא שלח מכתב, יבי שאלות אל כהני ה"פלאשים" באמצעות אנטואן ד'אבדי, חוקר צרפתי, שסבב באתיופיה, ולאור התשובות ומקורות אחרים פרסם את מחקריו. דעתו של איהב גר לוצאטו היתה, שמוצא העדה היהודי מצרים, שהדרימו לכוש בימי הבית השני וממגויירים מבני המקום.

10. המחקרים נתפרסמו בעיקר בכתב-העת Archives Israelites בשנים 1851—1854 עד לשטירתו בגיל צעיר. מחקרו נדפס גם במרוכז. ראה: Mémoire sur les Juifs D'Abyssinie ou Falashas, Paris (extrait des Archives Israelites). שד"ל שלח אל הרב הילדסהיימר את מחקרו של בנו, ראה אגרות שד"ל, הוצאת גראבער, קראקא תרנ"ד, עמ' 1413—1414.

11. כוונתו לרב יוסף גוגנהיימר, תקצ"ג—תרנ"ו (1833—1896), רבה של קולין שבביהמיה, חתנו של הרב שמשון רפאל הירש.

12. הרב גוגנהיימר פרסם בניסן תרכ"ה, מאמר תירני היסטורי מקיף על מעמדם של הפלאשים, ומסקנתו ברורה, שחובה לסייע ולהציל את יהודי אתיופיה שהם בני העם היהודי. ראה: Jeschurun XI, 1865, p. 205—218.

מלבד זה דרשתי וחקרתי היטב בירושלים ת"ו על עיקר הדברים, והנה אני בזה מה ששמעתי בזה מראש הנוצרים באביסיניען¹¹. והא לכם דבריו: "היהודים אשר בארץ אביסיניען המכונים בשם פאלאשאס מאמינים בדת משה, ובכל עת ועונה מתראים לכל באי שערם כיהודים גמורים. פרצוף פניהם מקצתם לבן ומקצתם שחור¹²; לשונם היא שפת אמהרי, ולפי ידיעתי, החכמים והיודעים בתוכם מדברים בשפה אחרת אך מספרם מעט מזער. זוכרים הם את השבת לקדשו וגם המועדים ישמורו, אך לא עפ"י הקבלה הידועה וחשבון העבור אשר לבני ישראל; יודעים כל התורה שבכתב, ויש בידם העתקת כה"ק בלשון אמהרי, וגם הנוצרים היושבים בעריהם יבואו אליהם לבקש מפייהם פירוש דת תורה". —

והנה גם כומר אחד מחברת המיסיאנערע¹³ אמר בפירוש, כי נקל יהי לנו אחב"י להתקרב אליהם ולפקוח עיניהם יותר מאשר יצלח החפץ ביד המיסיאנערע להטות לבם לדת הנוצרית, כי מאד נכספו הפאלאשאס להקשיב לקח מפי אחיהם האמיתים באיראפא. מכל זה נודע לנו בבירור, כי אחינו ובשרינו הם, וכי באה העת להצילם ולהחיותם. בדבר התרת הספק השני, אנכי בשמעי זעקת שוד ושבר אשר מצאתם בקשתי את

13. בירושלים סבר הרב הילדסהיימר למצוא מקורות על העדה, בעיקר בגלל ביקורו של ה"פלאשי" דניאל בן חנניה ובנו משה בירושלים בשנת תרט"ו תרט"ז (1855), ביקור שיצר את קשרי המכתבים בין יהודי חבש ליהודי ירושלים, שנתפרסמו על ידי ר"י ספיר וכלעיל הערה 2. על הביקור ועל המכתב ששלחו מנהיגי הקהילה בירושלים אל כהן העדה בחבש ראה: *Educator Israelita* III 1855 p. 570—571; *Jeschurun* II 1.1.1856 p. 247—248; *Der Israelit* 1864 No. 26 p. 353—354; No. 35 p. 470.

הרב הילדסהיימר עמד בקשרי מכתבים עם ר' עזריאל זליג הויזדורף מכולל הו"ד שבירושלים שפרסם ב"ישורון" שם את דבר ביקור ה"פלאשים" בירושלים והיה בעצמו מחותמי המכתב, וכן הגיב ב"איורעאליט" שם (גליון 35) על שאלת זהותם היהודית. ר' זליג הויזדורף פירסם את מכתבי הרב הילדסהיימר לבירור מנהגי הפלאשים ב"הירח", קובץ ראשון י"ל ע"י בן אמיתי, ירושלים תרנ"ו, עמ' 22—26. תודתי לידידי ד"ר מאיר הילדסהיימר, שהעמידני על מקור זה. ר' זליג הויזדורף אף הציע את עצמו לשליחות לחבש ראה להלן הערה 20.

14. כוננתו, כמובא בנוסחים האחרים של הקריאה, לכומר יצחק בן מיכאל.

15. רבים שדנו ב"פלאשים" באותו זמן סברו, שיש בהם שני סוגים, האחד שחורים בעלי מראה חבשי, השני בהירים, אולי כדוגמת ההבדלים שהיו בקרב יהודי קוצ'ין השחורים והלבנים (על יהודי קוצ'ין ראה: נפתלי בר-גיורא מקורות לתולדות היחסים בין היהודים הלבנים והשחורים בקוצ'ין ספונות ספר ראשון ירושלים תשי"ז, עמ' רמ"ג—רע"ח).

כך מתבטא ר' זליג הויזדורף, המצטט את דניאל בן חנניה, שרוב היהודים בארצו הם בעלי גון עור בהיר (Der Israelit 1864 No. 35 p. 470), וכך גם שואל הרב הילדסהיימר את ר' זליג הויזדורף במכתבו השני ב"הירח", שם, אם מתחתנים השחורים בלבנים. וכן מתייחס בהרחבה לעניין זה הרב גוגנהיימר במאמרו ב"ישורון" שם, וראה א. ז. אשכלי ספר הפלאשים, ירושלים תש"ג, עמ' 4—5.

16. כוננתו, כנראה, למיסיונר המומר הנרי אהרן שטרן, ראה על פעילותו במאמרו של אליאב, 'תרביץ', שם, עמ' 63—65.

ראש חברת "כל ישראל חברים" בפאריז לעצה ותשועה והם השיבוני לתמוך בידינו באהבה ורצון¹⁷; ובאמת רק זו הדרך הנכונה להגן על השלוחים שילכו שמה, ע"י מליצות גדולים ושרים מכל ממלכות אייראפא ליד שרי המלוכה באביסיניען, לחסות ולהגן על משולחינו שיבואו שמה לבלי יאונה להם כל רע, ורק ע"י זה נוכל להגיע אל מטרת הפצנו.

אכן, להתרת הספק השלישי הנני אומר כי לא נעלם ממני גודל ההשתדלות זה הדברים הדרושים לחפץ זה שלא להתיעף ולהתיגע ימים רבים לקחת נדבות מעני ומעשיר מהמרבח והממעוט.

ראו נא כמה רבו רחמי ב"י! הנמצא כזה בכל הגוים? אכן כל הצדקות כמעט כלא נחשבו לערך מעשה הצדקה אשר לפנינו כנגוע לאחינו האובדים באביסיניען! ומה המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא¹⁸, עאכו"כ [על אחת כמה וכמה] להציל כמה רבבות בני ישראל מבלי התערב בין הגוים, להחזיק לבכם בעבודת ד' ובאמונתנו הקדושה והצרופה, ואף אם לא עלינו המלאכה לגמור רק על בנינו. ואף אם דור יעבור מבלי הגיע להם תשועה ורק נכדינו יברכו על המוגמר, ואנחנו לא זכינו רק להתחיל בהמצוה הגדולה והנכבדה הזו, הלא עלינו להודות לשמו הגדול כי בחר בנו להגדילו ולהאדירו והדריך אותנו בדרך אבותינו דרך צדקה ואהבה.

ע"כ [על כן], הבה אחינו ב"י! נביא את נדבות ידינו בכל עת ערב ובוקר, כעני, כאדון, כעבד. ראו נא איך אוספו אסיפה מצד הנוצרים זה כמה שנים לתכלית קחת נפשות אחב"י להטות לבכם מדת קדשם (הם חברות המיסיאנערע בענגלאנד) וברבות הימים עלה בידם סך עצום לכמה מאות רבבות, ואיך לא נביא גם אנחנו נדבות ידינו תמיד לקדש את שם ד' לתורה ולתעודה?

והיו בעת יכבה נרו, נר ד' נשמת אדם, והשאיר אחריו ברכה לקרן קיימת לדור דורים, מה טוב ומה נעים כי יקריב מנחתו על מזבח אהבת אחב"י ולכבוד דתנו הקדושה. אמת הוא כי כמעט כל איש יש לו ידים למעשה הצדקה בקרב משפחתו, ומי הוא אשר אין לו קרוב לגואלו? נוסף על זה הספקת אחינו היושבים על אדמת הקודש והחוננים עפרה ובנין בתי מחסה¹⁹ לעניי עמנו שמה. אכן אל תקפוצו ידכם גם מעבודת הצדקה הגדולה הזו למען אחינו האובדים בארץ אביסיניען; אל תרפינה ידיכם ואל תתנו דומיה לכם עד יתכונן הדבר ושם ישראל יהי' לתהלה ותפארת בארץ. — חושו, מהרו, הביאו עצה. אספו אסיפות לדבר הגדול הזה אבל חיש מהר כי הזמן דוחק והמלאכה מרובה והענין נחוץ מאד.

והנה אנכי לא הייתי קופץ בראש המדברים אליכם אם לא היה הדבר נחוץ מאד, וידעתי כי בקרב הימים גדולים ממני בכל דבר יטלו מעלי משא דבר ד' להתל ולהשלים.

17. חברת כ"ח עצמה דנה בפנייה ביום 27.10.1864, ואף על פי שהסכימה לסייע באישורים ובהשגת חסות הממשלות באירופה וגם עודדה את הפעילות, הרי לא הסכימה להשתתף במימון משלחת לחפש, ראה: Bulletin de L'Alliance Israélite Universelle, Paris Janvier 1865.

18. משנה. סנהדרין פרק ד', משנה ה.

19. על פעלו של הרב הילדסהיימר ליישובה של א"י ועל בנין בתי מחסה ראה מ. אליאב, אהבת ציון ואנשי הו"ד, ת"א תשל"א, פרק שלישי, עמ' 92—119.

אך לעת כזאת, שמעוני אחי היקרים, מה שלפי דעתי ראוי לעשות לתכלית אשר לפנינו קודם כל דבר, ולכם משפט הבחירה.
לדעתי נחוץ:

א. לעשות בכל מקומות מושבות ב"י כנסיות וחברות לקחת את גרבות עם ד' אשר ידבם לבם לטובת אחינו באביסיניעו, זהב וכסף וגם גרבות מספרים הדרושים להם: סדורי תפלות, ספרי תנ"ך, ס' [ספרי] שולחן ערוך, תלמוד בבלי, משניות, מזוונות, תפלין, מגלות, שופרות, כתובות, תופסי גיטין, סכיני שחיטה. וראשי החברות יחקרו אודות ההכשר להסיר כל מכשול ח"ו [חס וחלילה].

ב. ג' אנשים אשר יחפצו להקדיש כחם לעבודת ד' ישולחו שמה להורותם הדרך ילכו בה, ואם אפשר יהי האחד מהם גדול בתורה ויראה להשריש אמונתנו הקדושה בלבות אחינו האובדים הנ"ל, והשני יהי מלומד בהנהגה עם גדולים ושרים ויוכל להתווכח ולדבר בשער עם הכומרים והמסיתים, והשלישי לשרת את אחיו בעבודת הקודש. והנה כל אחד יבין ויראה כי בני הבית של המשולחים ההם יכולכלו ע"י החברות אשר תוסדנה לתכלית זה, וכבר כתבו לי שני אנשים בירושלים ת"ו כי מוכנים הם לענין זה²⁰. — האנשים ההם צריכים להבין בלשון הארץ ההיא, היא שפת אמהארי וכבר התחילו כעת בזה.

20. כוונתו, כנראה, לר' עזריאל זליג הויזדורף ולחברו ר' חיים צבי שניאורסון, שניהם מאנשי כולל הוי"ד בירושלים. ר' זליג הויזדורף הביע נכונותו לצאת לשליחות בתגובתו למאמר הרב יהוסף שווארץ, שפקפק ביהדותם של ה"פלאשים", שנכתבה ב"ג תמוז תרכ"ד ונתפרסמה ב: Der Israelit 1864 No. 35 p. 470. הוא גם הוצע ע"י הרב צבי הירש קאלישר במכתבו אל הרב הילדסהיימר משושן פורים תרכ"ה (13.3.1865). המכתב נתפרסם ע"י הרב ד"ר מאיר הילדסהיימר, בנו של ר"ע הילדסהיימר, ב- Aus der Festschrift zum vierzigjährigen Amtsjubiläum des Herrn Rabb. Dr. S. Carlebach in Lübeck, Berlin 1910, p. 265—280 (ספר היובל לרב שלמה קרלברך). חלקו הלא הלכתי של המכתב ובו התייחסות ל"פלאשים" נדפס גם ע"י ד"ר י. קלויזנר בספרו 'הכתבים הציונים של הרב צבי קאלישר', ירושלים תש"ז, עמ' רכ"ח—רכ"ט. וכן הומלץ ע"י משה זאקס מירושלים, אף הוא ממיסדיו וראשיו של כולל הוי"ד, שציון, שהויזדורף עם חבר נוסף כבר לומדים אמהרית. ראה: Der Israelit 1864 No. 14; Jewish Chronicle 19.5 1865. ר' חיים צבי שניאורסון שבעצמו חשב לצאת לחפש עוד בשנת תרכ"א לפני צאתו לאוסטרליה בשליחות בתי מחסה שבירושלים, ראה המגיד שנה ו' גליון 47, עמ' 372, י"ב כסלו תרכ"ג (4.12.1862), הציע את עצמו למשימה זו במכתבו למערכת ה"ג'איש כרוניקל", שנתפרסם ב: 8.7.1864, בערך באותו זמן שהציע הויזדורף עצמו בעיתון "אירועאליט". בתגובת המערכת כעבור שבוע, ב: 15.7.1864, היתה הסכמה לשליחותו. אולם הוצע להוסיף יהודי אירופי ותנאים נוספים.

על האיש ראה: ישראל קלויזנר, רבי חיים צבי שניאורסון, ירושלים תשל"ג, א. יערי, שלוחי ארץ ישראל, עמ' 816—819.

על האיש ראה: חיים אליעזר הויזדורף, זעליג הויזדורף ופעולותיו להטבת והרמת מצב אחיו, ירושלים תרס"ה(?) א. יערי, שלוחי א"י, עמ' 805—807, אנציקלופדיה של הציונות הדתית, כרך ב', ירושלים תש"ך, עמ' 15—18, מ. אליאב, אהבת ציון ואנשי הוי"ד — יהודי גרמניה וישוב א"י במאה הי"ט, ת"א תשל"א, עמ' 252—255.

[8] "קול קורא" למען יהודי אתיופיה ("הפלאשים") — הרב עזריאל הילדסהיימר רלט

ג. כל אחינו שבגולה, בכל מדינה ומדינה, אשר להם כח לעשות חיל, לדבר נגד מלכים ושרים יתאמצו בכל כוחם למען יחזקו הממלכות את ידי משולחינו אשר נשלח שמה ע"י כתבי מליצה למלך אביסיניען וכן לשרי ארצות אחרות אשר יעברו דרך שם, גם לראשי העומדים על הפקודה על האניות העוברות בלב ים ועל מעגלי הברזל כי תועלתם גדולה מאד. אמנם כל קורא יקרא ויבין כי בטרם ישולחו המשולחים למחוז ^{המזרחי} חפצנו כבר מוכרח להיות בידינו סך מסוים למען נוכל לקיים מה שנבטיח להמשולחים על שנים רבות.

האנשים הנזכרים מע"ה [מעיר הקודש] ירושלים אמרו לי כי בעת האביב, עת יעבור השלג, רצונם ללכת לדרך הרחוקה הנ"ל, ואם לא נשיג סכום הנדבות הנדרשים לזה עד עבור החורף, אז נהיה מוכרחים לחכות עוד שנה שלמה לכהפ"ח [לכל הפחות]. אלה הדברים אשר הסבו לי לדבר באוני אחינו ב"י לעורר לבם לגשת אל המלאכה למען לא תשח לעפר תקותנו מרפיון ידינו. — וידוע מה שפירשו המפורשים בדברי שלמה המלך: "באין מלך וכו' ותשועה ברוב יועץ"²¹.

עתה אשים קנצי למלין ואחשיך נהמת לבבי המלא על כל גדותיו. רחמו נא אחי על רכבות אחינו ב"י האובדים! לכו לישועה בשם ד' אלקי אבותיכם. עוררו גבורתכם לדבר המצוה אשר אין רוך²² אליה, איש לרעהו יאמר חזק, ואל תראו דברת בני האדם האומרים: מי קרא לכם כי תרזמו מתוך העם? הלא כולכם קדושים וד' יכונן פעלכם. — קנאו קנאת ד' צבאות, הביאו, תנו, נדבו, נדרו, האצילו מכל אשר בידכם להושיע לאחיכם וד' הטוב יגמור בעדינו.

גם אבקש מכם להודיע לי עצתכם ולהשמיע קולכם. עוצו עצה, אם אולי דברתי דבר שאיננו דרוש אל מטרת החפץ, הגידו לי והורוני אם שגיתי אך מהרו ועשו כל אשר בכחכם לעשות כי נחוץ הדבר מאד.

פה ק"ק [קהילת קודש] אייזענשטאדט במדינת הגר²³,

מרחשון תרכ"ה לפ"ק [לפרט קטן].

הק' [הקטן] עזריאל הילדסהיימר

21. הכוונה היא לפסוק "באין תחבולות יפל עם ותשועה ברב יועץ", משלי י"א, י"ד. רש"י פירש שם: "כשצרה באה על ישראל, ואינן נותנין לב להבין ולהתענות ולעשות תשובה — יפול עם".

22. אולי צ"ל 'ערוך'.

23. הונגריה.

מכתבים של הרב הראשי לישראל ^{הרב} ^{הרה"ג} יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל בעניין
עלית וגיזור נערים פלאשים

יצחק אייזיק הלוי הרצוג
הרב הראשי לישראל
החומצה"ק ירושלים ת"ו

ב"ה כ"ט באדר א' תשי"ד

לכבוד

מנהל המחלקה לחנוך ותרבות תורניים בגולה,

הסוכנות היהודית,

כאן

שלום וברכה,

מאד מאד התענינתי בדו"ח ששלח לי. תחזקנה ידיכם ותעשנה תושיה לקרב את
הפלאשים למקור ישראל ומצוה רבה לעזור בעבודת הקודש הלזו. ברם יש
כאן נקודה דלכתית מעשית מאד מענינת, והיא בקשר לחיתון עם יהודים. השאלה
העיקרית היא אם הם צאצאי גרים או שהם מזרע בית ישראל, ואדרבה אם הם
צאצאי גרים זה מקיל. החשש הוא שמא ישנן עריות שהם לפי שבושיהם מקילים
בהן, או שאם יש אצלם גירושין, הם ודאי נעשים שלא כדת של תורה, ולפיכך משני
הטעמים הללו יש חשש ממזרות, אך במה דברים אמורים אם הם מזרע בית ישראל,

אבל—אם הם היו גוים מעיקרא, ונתגיירו, הנה ברור שלא נתגיירו ע"מ לשמור את היהדות שלנו אלא היהדות שברו אז אלה שקיבלו אותם מלבם, והר"ז כמתגייר ע"מ לשמור על התורה חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרים, ובזה יש לכאורה מקום לצרף לקולא, שמא אינם במובן ההלכתי יהודים ואין ערך כלל לקידושין וממילא אין ערך לגירושין שלהם, ולא היה מבחינת ההלכה אצלם דין של ממזרות ויש לנו רק להטבילם עכשיו כשמקבלים אותם ומותרים בבנות ישראל בנקל. מובן שכל מה שאני אומר כאן הוא רק לכאורה, ולמעשה צריך עוד עיון וכירור בדקדוק חבירים ברבנות הראשית לישראל.

כדאי שכב' ימציא העתק מהמכתב הזה למר בארי נ"י. עד כמה שיש לי הרושם מנויה וגמורה אצל החוקרים שהפלאשים הם בני גזע לא יהודי שנתגיירו אי פעם.

עכ"פ חזקו ואמצו להביא את כולם תחת כנפי היהדות הנאמנה ולקשרם אל הרבנות הראשית לישראל בציון בית חיינו. בטחו באלקי ישראל וקדושו והחלצו למאבק הקשה כנגד המסיתים והמדיחים — ה' יצילנו מהם — אשר עטו כנשרים על שארית הפליטה של אחינו הפלאשים הי"ו בחבש וכו', ויהי שומר ישראל עליכם סתרה ומעשי ידיכם ומעשי ידינו יכונן.

בברכת התורה והארץ
 וכבוד רב,
 יצחק אייזיק הלוי הרצוג
 ראש הרבנים לישראל.

ב"ה, ב' בשבט תשמ"ו

לכבוד

ידידי מכובדי מר ש"ז שרגאי הי"ו
 כאן.

הגיעני מכתבו של מר בר-גיורא בענין ה"מגויירים" מחבש, והנה תשובתי:

א. אינני יודע למי הוא מכוין — אם להפלשים, עד כמה שאני יודע הם ספק יהודים, אבל לא שמעתי שנתגיירו ודינם כבר כיהודים לגמרי, בפני איזה בי"ד נתגיירו ואיפה?

ב. אם השאלה היא בנוגע לחיתון עם יהודים - זהו ענין הטעון בירור ליבון, אפילו אם כבר נתגיירו כדין. החשש הוא שמא נתערבה בהם ממזרות. אין אצלם גיטין כדת משה וישראל, ואשה שיצאה מבעלה והלכה ונישאת הרי אם הם מזרע ישראל הבנים ממזרים, ואם הם לא יהודים אין חשש של ממזרות ואם הם ספק - צ"ע.

ג. מהאינפורמציה שהמציא לגידידנו הד"ר פייטלוביץ נ"י, למדתי שאין אצלם קידושין בשעת האירוסין אלא ברכות מפי הכהנים בלבד וזה מקיל לכאורה בהרבה, אך מאידך גיסא מצאתי שם שאחר האירוסין מתקיים שלב ידוע שבו החתן מביא להכלה רכוש ידוע באיזו צורה שהיא, וכאן יש כבר לחוש שמא בזה הכוונה לקידושין? צריך לעיין אם אפשר לברר את השאלה אם הם מזרע ישראל, או שהם צאצאי גרים, ואם גרים, הלא יש לחוש איך נתקבלו, אם ע"י בי"ד, איך זה בא לידי כך שיש שנויים גדולים בנוגע ליהדות בינינו וביניהם, שמא נתקבלו בבי"ד של צדוקים ואז י"ל שאינם גרים, מובן שאם כך הדבר יותר קל.

ד. בכל האופנים אתם צריכים לפנות למר פייטלוביץ להמציא לנו עד כמה שאפשר אינפורמציה ברורה.

בברכה ובכבוד רב,

(-) יצחק אייזיק הלוי הרצוג

ראש הרבנים לישראל

ב"ה, כ"ג בשבט תשט"ו

לכבוד

ידידי מר ש"ז שרגאי, הי"ו

ראש מחלקת העלייה של הסוכנות

כאן

שלום וברכה,

בתשובה למכתבו מי"ז בשבט, אלה הם שני דברים נפרדים:

א. אם בדרך כלל לחשוב את הפלאשים ליהודים, אך לזה יש עצה פשוטה שיתגיירו לפני בית דין כשר בעדן, ואז תהא להם תורת יהודים גמורים.

ב. אם מותר החיתון עמהם, הואיל ובמקרה שהם יהודים מעיקרא, יש חשש של ספק ממזרות, מפני שאין להם גיטין, אך יש ספק על הקידושין שלהם, וזה צריך עדיין בירור.

ברם גיירו אותם תחילה ואח"כ הכניסו אותם לארץ, ואז נדון ונחליט. אעפ"י שעדיין לא הוחלט הדבר אצלי לגמרי, אבל אני מקוה כי אצליח ב"ה לבסס את ההיתר והמקום יהא בעזרי.

בכבוד רב, ובברכה

י.א. הלוי הרצוג

ראש הרבנים בישראל

RABBI MOSES FEINSTEIN

455 F. D. R. DRIVE
New York, N. Y. 10002

ORegon 7-1222

משה פיינשטיין

ר"מ תפארת ירושלים
כנוא יארק

בע"ה

כ"ו סיון שדמ"ח

למע"כ נכדי האהוב הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א, בברכת שלום
וברכה וכט"ס.

אחדשה"ט.

הנה כפי בקשתך, נאתי בזה לאשר מה שכחבת בשמי לפני כמה שנים, אודות
"הפעלאשעס", שידוע מה שכחוב בשו"ח רדב"ז חלק שביעי סימן ט',
שממע שמחזיקם כיהודים, אבל לדינא קשה לסמוך על זה, שלא ברור אם
הרדב"ז ידע היטב המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא

נשתנה מצבם. אבל לדינא אין אנו צריכים להחליט על זה. ונראה שיש להחליט
הפ"ק כמ"ט ונ"ט פ"ק ו"ו. ונראה שיש להחליט על זה. ונראה שיש להחליט
ולגבי יהדותם, נחשב לנו כספק, ויש להצריכם גירות אמיתי קודם שנחירם

לברא בקהל. אבל גם קודם גירותם יש מצוה להצילם משמד ומסכנה כדין כל
ישראל, ש"ספק נפשות להקל" גם שכאן הספק הדין בעצם יהוה ביהודים.

וגם יש לידע, שאפילו אם לדינא אינם יהודים, מ"מ מאחר שחושבים שהם
יהודים ומוסרים נפשם על יהדותם, מחוייבים להצילם.

והנה כהזכרת, אין להביאם לא"י אלא א"כ יעברו גירות, כדי שלא להרבות
חשש התבוללות. אבל אם נתגירם כדין, וכמו ששמעתי שעושים, נחשבם ככל

יהודים, ויש לעוזרם ולתומכם בכל צרכי חייהם, בין בגשמיות ובין

ברוחניות. ומאד נצטערתי על מה ששמעתי שיש כאלו בא"י שמונעים מלקרובם

בעניני רוחניות, וגורמים ח"ו שיהיו אבודים מדת יהודי. ונראה לי שכך

נוהגים רק משום שצבע עורם הוא שחור. דפשוט שיש לקרובם, לא רק מצד

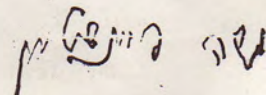
סאינם גרועים משאר יהודים, ואין לדינא חילוק במה שהם שחורים, אלא

גם מצד שיש בהם הטענה שאולי הם גרים, ונכללים במצות "ואהבתם את הגר".

ואסיים בחקוה שיסופר המצב, ובזכות שמירת כל המצות, נזכה כולנו בקרוב

לקיבוץ גליות ע"י משיח צדקנו.

זקנך אוהבך בלוי"נ,

משה פיינשטיין

אגרות משה

אבן העזר

אוצר החכמה

שחורים, אלא גם מצד שיש בהם הטענה שאולי הם גרים, ונכללים במצות ואהבתם את הגר. ואסיים בתקוה שישופר המצב, ובזכות שמירת כל המצות נזכה כולנו בקרוב לקיבוץ גלויות ע"י משיח צדקנו.

זקן אוהבך בל"ג

משה פיינשטיין

בענין בני ישראל מהודו

בע"ה כ"ד מרחשון בנאו יארק.

לכבוד ידידי וחביבי הרה"ג מוהר"ר דניאל ליוי שליט"א, שלום וברכה וכט"ס אחדשה"ט.

באופן כללי יש להצריך גרות לחומרא להבני ישראל מאינדיא, אבל אחר שמתגיירים מותרים לבוא בקהל בלי פקפוק של ממזרות וכעין שאיתא בתשובת רדב"ז. ובקשר לכתונתם של אנשים אלו עדיף שרק ינהגו חומרות של כהונה.

בברכה שנזכה בקרוב להרמת קרן התורה ולביאת הגואל צדק.

בידידות,

משה פיינשטיין

סימן ב

בענין לישא שתי נשים במקום שאין נוהגת תקנת רבינו גרשום

א. מוכיח שאין מויעצים ליבם שלא יבם שתי נשים

מדברי הגמרא ביבמות דף מ"ד ע"א חזינן לכאורה חדוש גדול, רכשמתו שני אחין ואף ארבע כיון דנמטייה עונה בחודש והגדול רוצה שבקינן לו, ואין צורך ליעצו כלל שלא טוב לישא ב' נשים שתהיה מזה קטטה בבית כידוע ששתי נשים הן שונאות זו את

סימן א

בענין האתיופים המחזיקים עצמם ישראל, ובענין בני ישראל מהודו [אינדיא]

בע"ה כ"ו סיון.

למע"כ נכדי האהוב הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א, בברכת שלום וברכה וכט"ס. אחדשה"ט.

הנה כפי בקשתך, באתי בזה לאשר מה שכתבת בשמי לפני כמה שנים, אודות הפעלאשעס, שידוע מה שכתוב בשו"ת רדב"ז חלק שביעי סימן ט', שמשמע מדבריו שמחזיקים כיהודים, אבל לדינא קשה לסמוך על זה, שלא ברור אם הרדב"ז ידע היטב המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא נשתנה מצבם. אבל לדינא אינם באיסור ממזרות, וכעין שהרדב"ז מזכיר שם שהרי יש בהם כמה וכמה ספיקות. ועיין בתשובותי שהארכתי בהגדרת איסור דרבנן דשתוקי ואסופיא.

ולגבי יהדותם, נחשב לנו כספק, ויש להצריכם גירות אמיתי קודם שנחירם לבוא בקהל. אבל גם קודם גירותם יש מצוה להצילם משמד ומסכנה כדין כל ישראל, שספק נפשות להקל גם שכאן הספק הוא בעצם יחוסם כיהודים. וגם יש לדעת שאפילו אם לדינא אינם יהודים, מ"מ מאחר שחושבים שהם יהודים ומוסרים נפשם על יהדותם, מחוייבים להצילם.

והנה כדהזכרת, אין להביאם לא"י אלא אם יעברו גירות, כדי שלא להרבות חשש התבוללות. אבל אם נתגיירו כדין, וכמו ששמעתי שעושים, נחשבם ככל יהודים, ויש לעזורם ולתומכם בכל צרכי חייהם, בין בגשמיות ובין ברוחניות. ומאוד נצטערתי על מה ששמעתי שיש כאלו בא"י שמונעים מלקרובם בעניני רוחניות, וגורמים ח"ו שיהיו אבודים מדת יהודי. ונראה לי שכך נוהגים רק משום שצבע עורם הוא שחור. דפשוט שיש לקרובם, לא רק מצד שאינם גרועים משאר יהודים, ואין לדינא חילוק במה שהם

א. עיין באג"מ אה"ע ח"ד סימן צ"ה ד"ה ונשאר. ובח"ג סו"ס ו'.

סימן מא

בענין חינוך הפאלאשים לתורה קודם שיתגיירו מספק

בע"ה כ"ח סיון תמש"ה.

לכבוד נכדי האהוב, הרה"ג מוהר"ר יעקב טענדלער שליט"א,

הנה אחיך מסר לי מה ששאלת במכתביך. ואף שקשה לי כעת לכתוב בקשתי שיעתיקו תשובה זה, שהוא כעין שהשיב לך אחיך בשמי, מאחר שנוגע לרבים. בקשר להפאלאשעס - הנה ידוע שבדרך כלל אני נזהר שלא להתערב בדברים שנוגעים למעשה לרבני ארץ ישראל. ושאלה זו אם לחנכם קודם גירות, בעצם נכלל בסוג זה של דברים שאיני מתערב בהם. אך בתור חוות דעתי בעניין עצם ההלכה ולא כהוראה למעשה, שלזה יש להתייעץ עם רבני ארץ ישראל, אמלא בקשתך להשיב על הנידון.

הנה אחר עיון רב נראה שמאחר שאם לא נחנכם בתנוך דתי תקלקלו עוד יותר, ולא יתמצו להתגייר, וזה יכול ח"ו לגרום להתכולות (נישואי יהודים עם הפאלאשים) לכן למעשה יש לחנכם, ולהשפיע עליהם ע"י חינוך זה שיתגיירו כמו שצריכים, כדכתבתי בתשובה לאחיך הנ"ל הרה"ג מוהר"ר מרדכי שליט"א.

ואין לחוש למה שמלמדים תורה לספק יהודים (דאיתא בחגיגה י"ג ע"א ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לנכרי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום), שמאחר שאולי כן הווי יהודים, ומאחר שיש סיבה לזה, נראה שאין איסור זה חל (ועי' באגרות יו"ד ח"ג סימן צ' בד"ה עוד כתב מהרש"א, בענין לימוד תורה למי שבא להתגייר). ורק יזהרו שלא להגיד הלכה של שקר שזה בעצמו איסור, שאל תגידו שאנו כן מחשיבים אותם כיהודים ודאים, אלא תגידו רק שהגם שיש לנו ספק ביהדותם מ"מ אנו מוכנים לחנכם בתורת השם ובמצותיו. והנה עד שמתגיירים אין להחשיבם למעשה כיהודים ודאים, אפילו בקשר לצירוף למנין או לקבל עליות לתורה. אין לביישם, אבל אין להחניפם. אבל הם לחומרא מחוייבים לשמור כל המצוות, מאחר שאולי הם יהודים.

ויש להוסיף למה שכתבתי בתשובתי הקודמת שאין בהם חשש ממזרות מחמת זנות דקרובות, דזנות דקרובים אינו דבר טבעי וממילא אינו שכית. רק אולי בגים (אשת אח או אחות אשה) שייך להסתפק בזנות שכזו, ובזה מוצדק טענת אחיך הנ"ל שמאחר שאין להם חלות קדושין אין בהם חלות של גיס לדינא.

זקנך אוהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

בעור הפריעה. ולחזור לחתוך בהסכין מקצת מעור הפריעה הוא דבר קשה מאוד, וצריכין להשתדל שימצא דרך איך להתחיל לחתוך את עור הפריעה שהוא דק מאוד. וצריך השני שהוא הפורע לעשות הכל בצפריים ולא בסכין, משום שקשה לכיין שלא יחתוך בסכין אלא עור דק כזה, אם לא דאומר דהוא מומחה גדול, ואף באופן זה לא היו רשאים לסמוך עליו. אבל לכתחילה צריך ליקח למוהל את מי שיכול לכיין כשחותך הערלה ^{לגנע בסכינו משהו בתחילת עור הפריעה, כדי שיהא מעשה הפורע בקל ובמיעוט הצער לינוקא.} אבל לענין קיום מצות מילה ליכא חילוק בחיתוך שני העורות, דאם לא סילקו את שני העורות מהגיד אינו כלום, ואם הסירו שני העורות מעל הגיד קיים מצוות מילה. אך שאיכא חילוק - ^{אוצר החכמה} דעור הערלה צריך לחתוך כולו מעל הגיד, ולענין הפריעה, כשהסיר והניחו למטה תחת העטרה איכא חילוק, דעור הערלה אסור ועור הפריעה מותר,

כדלעיל.
אח"ח 12 34567

ב. הטעם שאין מרדימים תינוק לפני המילה

ובדבר מה שכתב הגאון הגדול מהר"ר שלמה זלמן אויערבך שליט"א בכ"ג מרחשון תשמ"ג לכתר"ה, שבמעשה נזוהרים מלשנות מן המנהג אפילו בדבר שאין בזה עדיפות עצם המצוה. והביא שאין משנים ענין המציצה, אף שאיכא בזמננו אמצעים יותר קלים ויותר טובים ממציצה, וגם עושין בשבת אף שאיכא ענין מלאכה. וגם הביא ממה שאין עושין תרדמה להתינוק שלא יצטער התינוק, והוא מפני שאין רוצים לעשות שום שינוי במצוה גדולה זו אף שלכאורה ליכא שום חשש, בדליכא הכרח. אבל ידע נא כתר"ה שמה שאין עושין תרדמה לתינוק הוא משום שלא טוב כלל סמי התרדמה לתינוקות, ואף לא לגדולים. אך לגדולים נותנים סמי תרדמה מפני רצונם, שעדיפא להו עשיית התרדמה מהצער הגדול שיהיה לו לחתוך בשרו בלא תרדמה. אבל לקטנים עושים כפי היותר עדיף להם לבריאותם. ואף כשיש צורך לקטן כזה, דצריכים לעשות איזה ניתוח שיש לחוש שיבכה בקול גדול שיטריד בזה את הרופא שיוכל להתעלם ע"י במלאכתו בעשיית הניתוח, צריכין ליתן סמי תרדמה. אבל בלא זה אין נותנין סמי ותרדמו, שאין זה דבר טוב לרפואת האדם. ולכן אין נותנים סמי תרדמה לעשיית מילה דקטן. ולא מצד שיש איזה חששות בדין לקיום המצוה, ואף לא לסודות המצוה, כשלא ידעינן משום תקלה ומשום חשש. דעיקר דבר המצוה ואף הסודות ידועים לחכמי הדור.

והנני המברכו בכוח"ט לכל הברכות, ידידו מוקירו

משה פיינשטיין

כו' מאחר שעכ"פ היו שומרי שבת ועתה המה הנלווים ראיתי את הסיפור שלהם שהתפללו בו קודם שנתגיירו הי' יותר מג' מאות שנה והי' בנוסח ספרד, וגם החזיקו כל התעניתים וימים טובים שלנו, וגם בכל חודש אלול השכימו לסליחות וכה"ג התנהגו בדת ישראל כל מה שהי' באפשרי להם, וידעו לעשות עדיין קבלת אבותם, ע"כ באמת המה בני אנוסים כנ"ל עיי"ש.

וכל זה הוא ההיפך הגמור ממ"ש העולת שמואל הנ"ל, וכן מדברי הדעת כהן שכותב ומעיד שהמה מוזקים אצלנו כגוים, ושאינם בכלל ישראל כלל. והעולת שמואל הא כותב שגבה עדות גמורה על כך מהם בעצמם מאלה שנתגיירו בגירות גמורה וגרר במחווה, הן זאת ששומרים שבת רק מחרישה וזריעה אבל מדליקים אש וכו', והן זאת שמתחתנים עם גויי הארץ, ההיפך ממ"ש עליהם השערי צדק שהיו נוהרים מאד מלהתחתן באומה אחרת, וההיפך גם ממ"ש ששומרים שבת כהלכתם, וא"כ ברור שלא עליהם נאמר כל שומר שבת וכו'. ויעו"ש בעולת שמואל שבאשר שברור היה בעיניו שהם גוים גמורים ממוצאם, על כן נתן עצה למעשה לכרות שפכה שישא לאשה אחת מבנותיהם שגירותה לא מוטל בספק, וזה ג"כ בבירור דלא כהשערי צדק שכותב שבאמת אינם גרים כלל רק ישראלים גמורים בני אנוסים. ועל זה במיוחד לא אדע מאין היה לו להגאון בעל שערי צדק ז"ל ההוכחה לכך שהם ישראלים גמורים, וכי מפני שראה הסיפור שלהם שהתפללו וכו' ושנוכח לדעת שהנהגו בדת ישראל כל מה שהי' באפשרי להם, לא יכול להיות עדיין שהמה גרים? ולמעשה נראה ברור שגם הבעל שערי צדק היה עדיין לבו נוקפו על כך, וראי' לכך שהא גם הוא כותב שלכתחילה יש לנהוג לטבלם, ורק בדיעבד סובר שאין לחשוש.

וכפי הנראה כיתות כיתות בהם, ונחלקו למחוזיהם, ובדרך זאת יש מקום ליישב שלא יסתרו אלו דברי אלו, וכמו"כ אלו שנמצאו ובאו מרוסי, אלה הוחזקו אצלו כגוים, דעליהם הוא המדובר והכתוב בדעת כהן הנ"ל.

לכן למעשה נראה שצריכים לחקור אחרי כל מי שבא מהם ממנהג כיתתו וסדר קדושיהם וכו' ודרך שמירת יחוסם, ואחרי כל זאת גם על הצד הטוב ביותר אם אין בידם תעודת גירות מוסמכת (כפי שדרש שם בדעת כהן להביא תעודת הגירות מסופרו של הגרש"ס ז"ל) להצריך שיעברו תהליך גירות כדת וכדין.

ובנוגע לפלשים שבארץ כוש. הגה מצינו בשו"ת דברי דוד להרדב"ו ז"ל סי' ה' שנשאל במי שקנה עבד חפשי מאותם היהודים הדרים בארץ כוש איך יתנהג עמו אם יוצא בשש או לא וכל הדינים הנוהגים בעבדים אם נוהגים בו.

ובדברי תשובתו מבאר שלא מצינו עבד עברי אלא מכרוהו ב"ד בגניבתו או מוכר עצמו ואין אדם רשאי למכור את עצמו אלא א"כ צריך לאכול בלבד, הילכך זה שקנה העבד החפשי כיון שנתברר לו שהוא יהודי אין זה אלא פדיון שבויים וכו' ויוצא כל זמן שירצה והרי הוא כשכירו ולקוטו וכו' והמוכר עצמו בזה"ז אע"פ שאין היובל נוהג וקיי"ל דאין דין עבד עברי ולא אמה העבריה אלא בזמן שהיובל נוהג בין מכרוהו ב"ד בין מוכר עצמו, מ"מ אם העני ביותר יכול למכור עצמו כפי השנים שהתנה, והא דאמרינן אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג היינו שאינו נוהג בדיני עבד עברי המפורשים בתורה לצאת בשנים וביובל ובמיתת האדון ולהיות מותר בשפחה כנענית, אבל יכול הוא למכור עצמו אפילו לעכו"ם והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא.

אולם לאחר מיכן שדא תרדב"ו נרגא במה שכתב, מפני שאיכא בהא ספיקא אתרינא, בקבעו לאמר: — שהרי כל אלו החאביריש הדרים בארץ כוש הם מתנהגים כדת הקראין שהם צדוק וביתוס ואין אנו מצווים לא לפדותם ולא להחיותם.

אך ויהי כמשיב: — מ"מ מסתברא לי דהני מילי אלו שהם דרים בתוך הרבנים ורואים דברי חכמים ומלעיבים ומלעיגים עליהם, על אלו ועל כיוצא בהם אמרו מורידין ולא מעלין והם המשפחה הארורה אשר כתב הרמב"ם ז"ל, אבל אלו הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדים אותם לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל והיו כתינוק שנשבה לבין העכו"ם, תדע שהרי צדוק וביתוס בבית שני היו ושכט דן גלה קודם, ואפי' אם תמצא לומר שהדבר ספק מצוה לפדותם.

ואע"פ שמצדד בזכותם, אעפ"כ מסיים הרדב"ו וכותב: — אבל לענין יחוסין אני חושש שמא קדושיהן קדושין וגיטם אינו כתיקון חז"ל שהרי אינם יודעין כלל בטיב גיטין וקדושין עכ"ל.

ובתשובה אחרת (בסי' ט' שם) מגדיר אותם הרדב"ו בכזאת: — הדבר מפורסם דלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש שיש להם שלשה מלכיות קצתו של ישמעאלים וקצתו נוצרים וקצתם ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק וביתוס הנקראים קראים שהרי אינם יודעים אלא קצת מצות ואינם יודעים תורה שבע"פ ואינם מדליקים גרות שבת ולא תשבות המלחמה ביניהם ובכל יום שבים אלו מאלו עכ"ל.

למדנו מדברי הרדב"ו כמה הלכתא גבירתא בקשר לאלו הפלשים הגרים בארץ כוש והמה: (א) את זהותם הוא קובע כיהודים משבט דן (ב) הנהגתם הוא קובע כקראים, ועל כן היה רוצה לקבוע שגם אין אנו מצווים לא לפדותם ולא להחיותם, ורק מפני שספק בידו דאולי אילו היה ביניהם חכמים בעלי קבלה לא

מתלמוד תרגום וקבלה לא ידעו כלל, גדילים לא יעשו על כנפות כסותם יעו"ש באריכות. וכתוב מזה גם בספר אבן ספיר שם שאין להם ספר תורה בכתב, ויקריבו קרבנות בבמות וכו' עיי"ש.

וכה ראיתי גם בספר אוצר ישראל ערך פלשים, שכתוב דאם מגרשים גשותיהם מגרשים אותם בפני קהל ועדה ולא בגט פטורין בכתב, ואינם יודעים מדין יבום, ומקריבים קרבנות בבית מקדש שיש להם שם וכו' וכו' מהנהגות הפוכות מדיני התורה. וכן כי יש בהם תערובת מעמי הנכר, ובכלל הוא מביא ש"בעיני רבים ושלמים מחוקרי זמננו הפלשים יושבי ארץ כוש אינם מעדת ישראל ולבבם נוטה לחשוב אותם בתוך כתות הנוצרים המתקרבים לדת היהודים". עיי"ש באריכות.

באופן שיוצא לנו שכל כמה שנחוש עליהם שהמה יהודים הבעיה מחמירה מכמה פנים ביותר משום החשש של יחוס בהיות ולא ידעו כל הזמן כלל מטיב גיטין וגירושין, ואם ניתן להם דין תינוק שנשבה כפי שנוטה הרדב"ז לקבוע, הא מבחינה זאת תקנתם היא קלקלתם דיי מקום אזי לומר יותר שאינם פסולי עדות וקדושיהם קדושין, וגיטיהם מיהא אינו גט דהא למעשה לא מסדרים גט כדיו, וגם לא יודעים מדיני יבום, וגם לרבות לא מדיני עריות כמקובל עלינו ממדרשם ז"ל, ומספק גימ' הא ג"כ לא יצאו מכח התערבות בני נכר בקרבם, ומאידם שמם "פלשים" עליהם וליכא טמיעה ויש להחיל עליהם איפוא ככל הכתוב מבחינה זאת בקונטרסי על הקראים שם, וגם לרבות מ"ש בספרי שו"ת צ"א חלק עשירי סי' כ"ה פרק ג' אותיות י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו בדיני שם על אודות "בני ישראל" יעו"ש באריכות, ומאידך כל כמה שיתברר אצלנו ביותר שבכלל לא מבני ישראל המה תפתח לפנינו הדרך ביותר שנוכל לקבלם ע"י גירות כדת וכדין.

מעתה דעת לבנון נקל להשכיל ולהבין מה דינם של הפלשים, ואם יש מקום לומר שהמה עדיפי מעדת הקראים בנוגע ליחוס ועל ידי גירות כדמו"י, ואין להאריך כעת יותר מזה.

וע"ד יהודי קוצ'ין, הנה ר' יעקב ספיר הלוי ז"ל ביקר במקום מושבם ורבות התחקתה על מוצאם. ובספר מסעותיו "אבן ספיר" ח"ב מספר לנו שנחלקים לשני מינים, או: קהלות, לבנים ושחורים, ורבה המשטמה בין הלבנים והשחורים, הלבנים אומרים כי השחורים היו עבדי אבותיהם שלקחום מהאומות יושבי הארץ לעבדים ולשפחות והכניסום בדת משה וישראל כמשפט עבדים כנענים, ואח"כ כשחזר עליהם הגלגל מרדו בהם — ולא השתחררו — והצירו והרעו להם מאד, על כן מחזיקים אותם בעיניהם כעבדים עד היום, אם יבוא השחור בבית הלבן לא ירשהו לשבת בביתו, ויעמוד לפניו כעבדא קמא מארי, ואם יבוא פעם לביהכ"נ של הלבנים לא

היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל לכן סובר שיש ליתן להם ליהנות מן הספק ולא חל עליהם הדין של מורדין ולא מעלין כמשפט המשפחה הארורה ששםם קראים. ג) הגם שנותן להם ליהנות מן הספק כנ"ז, חוזר ומדגיש שמיהו זהו רק לענין לפדותם ולהחיותם, אבל לענין יחסין, הוא קובע שיש לחשוש שמא קדושיהו קדושין וגיטם אינו כתיקון חז"ל בהיות שאינם יודעין כלל בטיב גיטין וקדושין. ד) שבכל יום שבים כתות הנוצרים הישמעאלים והישראלים הנ"ז אלו מאלו. ויוצא שיש בין הפלשים הנ"ל תערובת גם מעמים אחרים, ותימא איפוא קצת מדוע שלא הזכיר הרדב"ז גם מספק זה, ואולי מפני שעל הנידונים שבתשובותיו שם לא היה משנה זה, בהיות שספק מיהת נשאר על כל אחד מהם אם הוא מעמי הנכר או לא, ולכן בהנידון שבתשובה זו יש מיהת לפדותם מספק, ולחיתון הא בין כך הושש, וכן בתשובה ט' שהמדובר על ספק אשת איש, ג"כ הא מיהת נשאר הספק אשת איש.

כן ראיתי בספר אבן ספיר ח"א שבסיפור דבריו אודותם, וברצותו להלהיב שישלחו אליהם מחכמינו ללמדם ולהשכילם מספר ומסיח לפי תומו איך שהתעורר בזמנו הרב הגאון מו"ה נתן אדלר הכהן האב"ד דק"ק לאנדאן לשלוח אנשים חכמים אל היהודים אלה שבכוש וכתב אל הרב הגאון מו"ה משה חזן ז"ל אב"ד דק"ק אליכסנדר' להתחבר עמו בזה כי מאלכסנדר' הדרך יותר קרובה ואנשים מכוש נמצאים שמה ויכול להתברר את הדרך אשר ילכו בה, אך הרב חזן ז"ל לא מילא אחר דעת הרב אדלער, באמרו, שלדעתו הם כולם מכת הקראים ואינו כדאי להטפל עמם, וע"כ הוסג אחור, ע"כ.

הרי שעד הזמן האחרון המשיכו גדולינו להחזיק את כולם מכת הקראים כפי שהחזיקם והגדירם הרדב"ז ז"ל, ולא עוד אלא דכפי שמתקבל הרושם הוברר ליהודים הסמוכים להם כי גם התדרדרו בהנהגותיהם והוששו גם בזה ממש כהקראים, ולכן ענה האב"ד דאלכסנדר' הרב חזן ז"ל שלא כדאי להטפל עמם, והשביט וביטל רעיונו של הרב אדלער מלנדון. (יתר הדברים שכתוב עליהם האבן ספיר שם המה ענין יותר להיסטוריה ולדעת בעלי בתים ואין לההלכה ענין בזה).

ובקר'אה בספר שבילי עולם ח"ג מאת הרב שמשון בלוד הלוי ז"ל במאמר נדחי ישראל אשר אסף ומביא דעות שונות אדות הפלשים, יוצאים בהרושם כי עדיין לא ברור כלל אם אמנם מוצאם מהיהודים לפי דין תורה, וכי עכ"פ מעורב בתוכם הרבה ממוצא לא יתודי, ובכלל אין להם ספר דברי הימים ממקורותם, וכל עדותם עדות שבע"פ הוא, גם אין להם כתבי קודש בלשון עבר רק בלשון כוש, ואין להם ספרי נביאים, ויש להם ספרי נוצרים ואין ללשונם התיחסות מה עם לישון עברית ערבית וארמית, אין להם קרי וכתבי,

שו"ת יביע אומר חלק ח - אבן העזר סימן יא

בענין עולי אתיופיה (הפלשים).

בס"ד, א' שבט תשמ"ה.

א) בענין עולי אתיופיה, הפלשים, ידוע מה שכתב הרדב"ז בשו"ת דברי דוד (סימן ה), שכל אלו החאבשיש הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו בימיהם חכמים בעלי קבלה, תפסו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדים אותם לא היו כופרים כדת הקראים שהם צדוק וביתוס, ולכן דינם כתינוק שנשבה בין העכו"ם, ומצוה לפדותם ולהחיותם. עכת"ד. וכ"כ עוד הרדב"ז בתשובתו (בחלק ד' סימן ריט). ע"ש. והחרה החזיק אחריו תלמידו הגדול המהריק"ש בהגהותיו ליוורה דעה (סימן קנח) שכתב בזו הלשון: היהודים החאבשיים, אף על פי שנהגים כמו הקראים אנו מצווים לפדותם ולהחיותם, כי משבט דן הם, ולא למדו מצדוק וביתוס. הרדב"ז סימן צ'. ע"כ. ועיין עוד למהריק"ש ביורה דעה (סימן רסז סעיף יד) שכתב, ונראה לי שהעבדים החבשים אינם צריכים גט שחרור, ומכל מקום נהגו לכתוב להם גט שחרור, ולפי זה היו צריכים טבילה בעת שחרורם, ולא נהגו להטבילם, ואפשר שלראיה בעלמא כותבים להם גט שחרור. ע"כ. וכן כתב עוד המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סימן יא) וזו לשונו: וכבר נעשה מעשה במצרים בחבשיים יהודית שהיתה נשואה בארצה, וילדה במצרים בן מאיש יהודי שבא עליה בשוגג, והבן נשא שפחה וטיהר זרעו, בזמן חכמי הדור שלפנינו. ע"כ. אתה הראת לדעת שהיהודים הפלשים דינם כישראל לכל דבר, ואינם צריכים טבילה להכנס בקהל ה'. ואין לנו לחוש כלל לשמא נתערבו בהם גויים, שגדולה חזקה. וכבר חויתי דעתי ביום ז' אדר א' תשל"ג, במכתב שהתפרסם ברבים שהפלשים יהודים לכל דבר, והסתמכתי על הרדב"ז והמהריק"ש הנ"ל. וכן ראיתי הלום בתשובה להגאון החסיד הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'ל זצ"ל, שהסתמך גם כן על הרדב"ז והמהריק"ש, וכתב, ומי יבוא אחר שני המלכים האדירים האלה להרהר שמץ פיסול אחר היהודים האלה, ולא יירא לנפשו מלהיות נכוה בגחלתם, שכל דבריהם כגחלי אש, ומיוסדים על אדני האמת והצדק וכו'. ע"ש. ותשובה זו נדפסה בקונטרס קדמוניות היהודים (ירושלים תרס"ב). והסכימו לזה בית הדין הצדק בירושלים בראשות הגאון רבי יוסף נסים בורלא זצ"ל. (מחבר שו"ת וישב יוסף). ע"ש. והנה כאשר כיהנתי כרב ראשי לישראל השבתי לשואלי דבר בענין "הפלשים", ביום ז' אדר א' תשל"ג, בהסתמכי על מ"ש הרדב"ז בשו"ת דברי דוד (הל' אישות סי' ה), שאלו הפלשים בלי ספק הם משבט דן, ורק מפני שלא היו ביניהם חכמים מבעלי הקבלה, תפסו להם פשטי המקראות, ודינם כתינוק שנשבה לבין הגוים, ודינם כישראל, שאנו מצווים לפדותם ולהחיותם. עכת"ד. וכן פסק תלמידו הגאון רבי יעקב קשטרו בהגהות ערך לחם (יו"ד סי' קנח). וגם מצאנו לכמה גאונים בדור שלפנינו שהסכימו לקביעה זו, ומהם הגאון הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'ל (המרפ"א), ועמו בית הדין הצדק בירושלים, והגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, ועוד. לכן באתי למסקנא שהפלשים הם צאצאים לשבט מישראל שהדרימו לכוש, ואין כל ספק שהגאונים הנ"ל שקבעו שהם משבט דן, חקרו ודרשו והגיעו למסקנא זו ע"פ עדויות וראיות מהימנות ביותר, וקבלה מפי רבותיהם, על קביעה זו, ולאחר שנתבקשתי ממנהיגי הפלשים אשר פנו אלי בבקשה להתחבר עם אחינו בית ישראל ברוח התורה וההלכה, תורה שבכתב ושבעל פה, ללא כל סייג, ולקיים כל מצות התורה הקדושה, ע"פ הוראות חז"ל אשר מפיהם אנו חיים, אמרתי לנפשי לא עת לחשות, וחייבים אנחנו

להצילים מהתבוללות וטמיעה, ולהחיש עלייתם ארצה, ולחנכם ברוח תורתנו הקדושה, ולשתפם בבנין ארצנו הקדושה, ושבנו בנים לגבולם. לאור הנ"ל פניתי לממשלה ולסוכנות היהודית, ולכל הארגונים בישראל ובתפוצות הגולה לעשות הכל להעלותם לארץ ישראל, לבלתי ידח ממנו נדח. ולחנכם בבתי ספר דתיים ובתלמודי תורה, לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה. הפסיקה הנ"ל סללה את הדרך להכרה בעדת הפלשים כיהודים על פי חוק השבות. בישיבת שרי הממשלה ויושב ראש הסוכנות היהודית, ביום ט"ז בשבט תשל"ה, סוכם על הקמת צוות בין משרדי לבדיקת חלות חוק השבות על יהודי אתיופיה, וביום כ' אדר תשל"ה אכן החליטו שיש להחיל את חוק השבות עליהם: "וזאת על יסוד חוות דעתו של הראש"ל הרב הראשי לישראל הרב עובדיה יוסף". היועץ המשפטי לממשלה פרופ' אהרן ברק, הורה, שבעקבות ההחלטה להכיר ביהודי אתיופיה כיהודים ע"פ חוק השבות, אין לעכב את רישומם במירשם האוכלוסיה כיהודים. בעקבות החלטות אלה שהיו גורליות ליהודי אתיופיה, התאפשרו ובאו גלי העלייה לישראל בשנת תשמ"ד ובשנת תשמ"ה, ועד הסתיו של שנת תשמ"ט הגיעו לישראל כששה עשר אלף עולים מאתיופיה. (ראה בספר "מעבר לנהרי כוש", עמוד 275 והלאה. ובספר "יהדות אתיופיה, זהות ומסורת", עמוד 186 והלאה.)+

ב) אולם לא אכחד כי ראיתי להגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, במכתבו מיום כ"ט אדר א' תשי"ד, למחלקה לתרבות תורנית לגולה שע"י הסוכנות היהודית, שכתב לפקפק ביהדותם של הפלשים מפני שראה שהחוקרים מנוי וגמור עמם שהפלשים הם בני גזע לא יהודי שנתגיירו אי פעם, ואם כן הרי ברור שלא נתגיירו על מנת לשמור את היהדות שלנו על פי התורה שבעל פה, אלא יהדות שבדו מלבם, ודינם כמי שנתגייר על מנת לשמור כל התורה חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרים, שאין מקבלים אותו (בכורות ל ב), ואם כן שמא אינם יהודים במובן ההלכתי. וחזר על זה במכתבו מיום ג' שבט תשט"ו, כי שמא נתקבלו לגיור בבית דין של צדוקים, ואז יש לומר שאינם גרים, ולכן יש לגיירם בבית דין כשר, ואז תהיה להם תורת יהודים גמורים. עכת"ד. ונוראות נפלאתי מה ראה על ככה לדחות דברי גאוני עולם שקובעים בודאות שאין ספק שהם משבט דן, מפני דבריהם של חוקרים שמטילים ספק ביהדותם, ומי נדחה מפני מי, אתמהה. ומכל מקום היות שראיתי שעשה מעשה וציוה להרה"ג רבי נתן סאלם זצ"ל שיצרף עמו שני תלמידי חכמים, ויעשו הטפת דם ברית וטבילה, לשם גיור לחומרא, והקבוצות של הפלשים שעלו ארצה היו מתי מעט של כמה עשרות בכל פעם, ולא הביעו שום התנגדות להטפת דם ברית וטבילה, לא רציתי לחלוק למעשה על הגריא"ה הרצוג הנ"ל, ואמרתי מהיות טוב אל תקרי רע. אולם לדינא לא כן אנכי עמדי, ודעתי שיש לסמוך על הפוסקים הנ"ל, שהפלשים יהודים לכל דבר, ואינם צריכים גיור אפילו לחומרא.

ג) וראיתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב (סימן סו), שהביא דברי הרדב"ז הנ"ל, ואף הוא כתב לפקפק ביהדותם של הפלשים, והסתמך על מה שכתב הרדב"ז בתשובה אחרת בדברי דוד (סימן ט'), שכתב, הדבר מפורסם שלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש, שיש להם שלש מלכויות, קצתם של ישמעאלים, וקצתם נוצרים, וקצתם ישראלים משבט דן וכו', ולא תשבות המלחמה ביניהם, "ובכל יום שובים אלו מאלו". ע"כ. הרי שכתב שכתות הנוצרים והישמעאלים ויהודים שובים אלו מאלו, ויוצא שיש בין הפלשים תערובת מאומות אחרות. עכ"ד. ולפע"ד במחכ"ת אין דבריו נכונים, שלא נתכוון הרדב"ז לומר שעל ידי ששובים

מהגויס מתערבים בהם, אלא שכובשים אותם לעבדים, או שמוכרים אותם, כנהוג בזמנים ההם. ולכן לא הזכיר הרדב"ז אף במלה אחת, כשבא לדון אם מותרים הפלשים לבוא בקהל ה', שיצטרכו לכל הפחות גיור לחומרא, מחשש תערובת גוים בהם, וגם יצטרף לספק ספיקא להקל על נישואיהם עמנו. וכבר הרגיש בזה בציץ אליעזר, ונדחק ליישב קושיא זאת, ובמחל"ת אין דבריו מחוורים. ומה שכתב עוד בציץ אליעזר להסתמך על חוקרים שונים שלא ברור כלל שהפלשים הם יהודים לפי דין תורה, ושעל כל פנים מעורבים בהם גרים, והביא כן בשם שבילי עולם להרב שמשון בלוך הלוי, תמיהני עליו שבא לדחות עדות גאוני עולם, מפני חוקרים אשר דבריהם מהבל ימעטו, והרי הלכה רווחת בידינו בקידושין (עו ב), שאין ערעור בפחות משנים. ועיין בשו"ת מהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן קלח), בנידון איש שיצא עליו קול לעז שהוא ממזר, וכן העיד עליו עד אחד, ופסק, שאינו נאמן לפוסלו, ואפילו להצריך בדיקה אחריו דעת הרמב"ם שצריך להיות עדות גמורה בבית דין, (וכן פסק מרן השלחן ערוך אבן העזר סימן ב' סעיף ג'). ואף למה שפירש רש"י (קידושין עו ב) שהערעור הוא שמץ פיסול, ולא שמעידים עליו עדות גמורה, אלא יציאת קול, היינו דוקא להצריך בדיקה אחריו, ואם אי אפשר מכשירים אותו, אבל לפסול פשיטא דעדות גמורה בעינן. ע"ש. וכן כתב המהריב"ל (בתשובה חלק א') (כלל ב' סימן ב'). ואם כן בנידון דידן שלא היתה כאן עדות ברורה, ואי אפשר שתהיה עדות כזאת, לאחר שהרדב"ז והמהריק"ש קבעו במפורש שהם משבט דן בלי ספק, מי הוא זה ואי זה הוא שיוכל לצאת נגד עדה שלמה לפוסלם ולהטיל בהם מום בקדשים, שהרי גדולה חזקה. וכמו שכן כתב הראש"ל המרפ"א זצ"ל בתשובה הנ"ל. וכל שכן שהדבר ידוע שמנהג הפלשים שכל מי שנזקק למשא ומתן עם מי שאינו בן ברית, לא יוכל להכנס לביתו ולמשפחתו עד שיטבול בנהר, וכמו שהעידו בפנינו כמה מגידי אמת מהפלשים, כמסיחים לפי תומם. גם מה שהביא בציץ אליעזר מספר אוצר ישראל ערך פלשים, שבעיני רבים מחוקרי זמנינו הפלשים יושבי ארץ כוש אינם מעדת ישראל, ולבם נוטה לחושבם מכתות הנוצרים המתקרבים לדת ישראל, נוראות נפלאתי שמסתמך על ספר זה (שיש בו כמה דברי מינות) נגד עדות גאוני ישראל. גם עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה, שבאוצר ישראל שם מסיים, ובאמת שכל הנשמע עד הנה על אודות העם ההוא הגיע לנו על ידי נוסעים נוצרים אשר אל בית פלשי לא יבואו, ועל מפתן בתי תפלתם לא ידרכו, כי טמאים הם בעיני הפלשים, וידוע שכל עמי הקדם מעמיקים להסתיר יסודות אמונתם ומנהגיהם מאנשי מדינות אחרות, ולכן לא יעברו דעתם בסיפורים לא נאמנים וכו'. ע"ש. ואם כן האם על מחקר כזה יתכן לסמוך לפקפק ביהדות עדה שלמה אשר מסרו את נפשם על יחוד השם ותורתו לפי קבלת אבותיהם, ולפגום בחזקת יהדותם המיוסדת על פי עדות גאוני קדמאי.

ד) גם הלום שמעתי שהגאון רבי משה פיינשטיין שליט"א, כתב מכתב להר"מ טנדלר, ביום כ"ז סיון תשמ"ד, שאף שהרדב"ז כתב שאין ספק שהפלשים יהודים משבט דן, לדינא קשה לסמוך על זה, כי לא ברור אם הרדב"ז ידע היטב את המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא נשתנה מצבם. ע"כ. [וכעת ראיתי שחזר לכתוב כן לנכדו הרב ר' יעקב טנדלר במכתב מיום כ"ח סיון תשמ"ה]. ומה מאד יש לתמוה על דברים אלו, מאחר שידוע לכל גדולתו של הרדב"ז, ונחשב לפוסק גדול גם בדורו דור דעה של מרן הבית יוסף, ולמפורסמות אין צריך ראייה, והאריכות בזה למותר. ועיין חולין (ו ב), העיד ר' יהושע בן זירוז לפני רבי, על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן (מבלי שיפריש תרומות ומעשרות), והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו, (שדן אותה כחוץ לארץ, היפך מה שנהגו עד אז להחזיקה כארץ ישראל ולהפריש תרומות

ומעשרות), ושם) דף ז א), אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא, ודילמא עישר עליו ממקום אחר, אמר ליה לא נחשדו חברים להפריש שלא מן המוקף. ודילמא נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר, אמר ליה חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה. ופירש רש"י, ראה כמה אדם גדול הוא שהעיד עליו, והיינו ר' יהושע בן זירוז, שהואיל והעיד על זאת, בודאי שיפה כיון ודקדק בדבר אל נכון. ודון מינה ואוקי באתרין. וגם לאחר דורו של הרדב"ז מוקמינן להו אחזקתייהו, שגדולה חזקה, וכמו שכתבו הגאונים הראש"ל המרפ"א ובית דינו הנ"ל. כשם שנהגים כן לגבי שאר קהלות שבאו מחוץ לארץ, כגון יהודי קוצ'ין, ויהודי רוסיה וגרמניה, שמחזיקים אותם כיהודים לכל דבר, ורק בשעת נישואיהם חוקרים ודורשים כמדת האפשר. [והן עתה בא לידי העתק מהחלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל, מיום כ"ז כסלו תשמ"ח, אשר בה נאמר בזה"ל: כל האמור בתשובות הרדב"ז ומהריק"ש על יהדותם של עולי אתיופיה, הנקראים עדת "ביתא ישראל", וכתבו שאין ספק שהם משבט דן, הוא מקובל בכל ישראל, ואין בדורנו מי שיוכל להרהר אחר פסקיהם. אולם מכיון שקיים ספק שמא בגלל ניתוקם מכלל ישראל במשך אלפי שנים, נתערבו בהם גם גוים, אין לשנות ממה שנהגו עד היום על פי הוראת הרבנים הראשיים הקודמים, ויש להצריכם גרות לחומרא, במילה וטבילה בלא ברכה, וקבלת מצות, ובזה יסתלקו כל הספקות. ע"כ. ודבריהם מרפסן איגרי, שמאחר שכתבו שאין להרהר כלל אחר דברי הרדב"ז ומהריק"ש, איך חזרו לכתוב שיש ספק שמא בגלל ניתוקם מכלל ישראל במשך אלפי שנים נתערבו בהם גוים. והרי אילו היה באמת ספק כזה, לא היו הרדב"ז ומהריק"ש שותקים מלומר כן, כדי לאפרושי מאיסורא. אלא ודאי דליתא, אלא יש להשאירם על חזקת יהדותם, שגדולה חזקה. ודו"ק] ועיין עוד בשו"ת הרשב"א חלק ב' (סימן טו). ודו"ק.

בענין כשרות עולי אתיופיה לבא בקהל ה'.

ה) וקעת נבוא לדון בענין כשרותם לבוא בקהל ה'. כי הנה הרדב"ז בתשובה הנ"ל (דברי דוד סוף סימן ה'), אחר שכתב שהפלישים האלו הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים, ואילו היו מלמדים אותם לא היו כופרים בדברי רז"ל, והם כתינוק שנשבה לבין הגויים, תדע שהרי צדוק וביתוס היו בימי הבית השני, ושבט דן גלה מקודם, ואפילו אם תמצא לומר שהדבר ספק) אם דינם כקראים או לא), מצוה לפדותם, וסיים, אבל לענין יוחסין אני חושש שמא קידושיהם קידושין, וגיטם אינו כתיקון חז"ל, שהרי אינם יודעים בטיב גיטין וקידושין. עכ"ל. אולם להלן בתשובתו שבספר דברי דוד (סימן ט'), וכן הוא בשו"ת הרדב"ז חלק ד' (סימן ריט), נשאל אודות אשה כושית הבאה מארץ כוש, הנקראת אל חבאש, שנשבת ושני בניה עמה, וקנה אותה ראובן, ושאלנו את פיה מה טיבה, ואמרה שהיתה נשואה בארצה, ואלו בניה מבעלה אשר שמו פלוני וכו', ובאו עליהם אויבים ושללום, והרגו את כל האנשים שהיו בבית, ואת הטף והנשים שבו ויבוזו, ונתברר שהם מזרע ישראל משבט דן השוכנים בהרי כוש, ומאותו זמן עד עתה הוחזקה כעגונה, ובתוך הזמן בא עליה אדונה ראובן והוליד ממנה בן וגדל, והוא רוצה לישא אשה מקהל ישראל, האם הוא ראוי לבוא בקהל ה', והשיב, תנן (יבמות קיד ב), שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת, והיינו טעמא משום דאמרה בדדמי, ואיבעיא לן אם היא החזיקה מלחמה, אי אמרינן מיגו וכו'. ופסק הרמב"ם שאם נישאת לא תצא, ומינה דהולד כשר. אכן זה אינו, חדא דהרא"ש פסק שאפילו אם נישאת תצא והולד ספק, ועוד שאפילו לדעת הרמב"ם הרי בנידון דידן הדבר

מפורסם שלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש, שיש להם ג' מלכיות, קצתם ישמעאלים, וקצתם נוצרים מחזיקים בדת יש"ו, וקצתם ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק וביתוס הנקראים קראים, שהרי אינם יודעים תורה שבעל פה, ואינם יודעים אלא קצת מצות, ואין מדליקים נרות שבת, ולא תשבות המלחמה ביניהם, ובכל יום שובים אלו מאלו, הילכך אין כאן מיגו טוב שיכולה לומר שלום בעולם, שהרי דבר ידוע אצלנו שיש מלחמה ביניהם, ועוד שכיון שהיא שבויה לפנינו אין לך חזקת מלחמה גדולה מזו וכו'. עוד יש טעם כללי לכלל הקראים להתירם, כי אף שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט כתקנת חז"ל, מכל מקום כולם פסולי עדות הם מן התורה, ולא ראיתי להאריך בזה שהרי כמה משפחות מהם באו בקהל ישראל, ואם היו מסכימים כולם לקבל חברות ולקבל כל קבלת חז"ל ולהיות כמונו הייתי מתירם לבוא בקהל ה' עם הסכמת החכמים, כיון שקידושיהם נעשים בעדים פסולים, וכמו שכונסה פטרה וכו', ואין לחוש לדור הראשון שהיו קידושיהם קידושין בעדים כשרים, ושמה נתגרשה אחת מהן בעדים פסולים אחר שפקרו, ונישאת לאחר ובניה ממזרים, כי חששא רחוקה היא, שאם תמצא לומר שנתגרשה, עדיין לא פקרו לגמרי באותו הדור עד זמן ענן וחבריו שהיו מטעים אותם בפירושיהם הנפסדים, ואם כן שמא בעדים כשרים נתגרשה, וכתיקון חז"ל, ושמה לא נישאת לאחר, ושמה לא ילדה בנים מהאיש האחר, ושמה מתו בילדותם, ואם תמצא לומר שהגיעו לכלל שנים כל אחד מהנמצאים יכול לומר אני איני מהם, שהמתגרשות מיעוט הן, וכל אחד מהם לבדו מותר לבא בקהל. אלא שזה סותר לכאורה למ"ש הרדב"ז (עצמו) בסוף סימן ה' (הנ"ל), שלענין יוחסין יש לחוש מפני שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט. ובאמת שצריך לומר שדברי הרדב"ז עניים במקום אחד) בסימן ה' הנ"ל (ועשירים במקום אחר) בסימן ט' (דנפק דק ואשכח להתיר משום כמה ספקות וספקי ספקות להקל. וכן כתב עוד הרדב"ז בתשובתו) בחלק ד' סימן ריט. (ע"ש. [וכן מצאתי עתה להגאון הראש"ל המרפ"א, בקונטרס קדמוניות היהודים במלבר, עמוד 30, שכתב, שאף שהרדב"ז חשש לענין יוחסין משום ספק ממזרות, מכל מקום חזר והתיר בסימן ט' מכח ספקות רבים. ע"כ. וכן כתב הגר"מ פיינשטיין במכתב לנכדו הרב מרדכי טנדלר, מיום כו סיון שדמ"ת, דלדינא אין לחוש ביהודי אתיפיה לאיסור ממזרות, וכמ"ש הרדב"ז שיש בהם כמה וכמה ספקות להקל. ע"ש]. וכן האריך הרחיב למעניתו בשו"ת הרדב"ז (חלק ב' סימן תשצו, וחלק א' סימן עג), להתירם מכח הספקות וספקי ספקות. וכן כתב המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב) סוף סימן לג, שכבר נעשה מעשה לקרב הקראים תחת כנפי השכינה ולהתירם בקהל ה', על פי שלשה עמודי עולם, רבינו יעקב בי רב, ומהר"ר שמואל בן חכים הלוי, ומורנו הרדב"ז זצ"ל. ע"ש. הא למדת שדבריו בסימן ה' הם רק לפי המושכל ראשון, אבל אחר העיון הרדב"ז עצמו סבירא ליה להתיר. והן אמת שבסימן ה' כתב, שאין דין הפלשים כמו הקראים לענין להחיותם ולפדותם, כי דוקא בקראים נאמר מורידים ולא מעלים, כיון שהם דרים בתוך שכונת הרבניים, ורואים דברי חכמים ומנהגיהם ומלעיבים ומלעיגים עליהם, והם המשפחה הארוכה אשר כתב עליהם הרמב"ם, ובהם אמרו מורידים ולא מעלים, אבל אלו הבאים מארץ כוש אילו היו ביניהם חכמים בעלי קבלה לא היו כופרים, "ודינם כתינוק שנשבה לבין הגוים". ע"כ. ואם כן תקנתם קלקלתם, שהעדים של הקידושין) של הפלשים) כשרים הם, וגיטם אינו גט, כיון שאינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין. אלא שהרדב"ז עצמו) בסוף סימן ה' (סיים, ואם תמצא לומר שהדבר ספק) אם דינם כקראים, נראה דלא פסיקא ליה מילתא, ורק לענין להחיותם אמרינן ספק נפשות להקל. ועל כל פנים הרי שאר הספקות שכתב לגבי הקראים שייכים גם לגבי הפלשים, ואשר על כן הביא כל הספקות לשאלה

הנוגעת לבן הפלשית) אם יתברר שבעלה של אמו נהרג לפני שנתעברה בו, להתיירו לבא בקהל מכח הספקות האלה. ולהלן יתבאר ההיתר שלהם לבא בקהל ביתר שאת ויתר עוז. ולאפוקי ממה שכתב הציץ אליעזר חלק י"ב) סימן סו) בד"ה באופן, שכל מה שנאמר להקל עליהם שהם יהודים, בעיית היוחסין שלהם יותר חמורה, שהרי כתב הרדב"ז שדינם כתינוק שנשבה לבין הגוים, ואם כן קידושיהם נעשים בעדים כשרים וגיטם אינו גט וכו'. ע"ש. אבל לפי האמור גם לפי זה יש להקל, ובפרט שגם הרדב"ז לא הוציא דבר זה מכלל ספק, וחזי לאצטרופי לשאר ספיקות להקל להיתרם לבא בקהל ה', ומה שכתב עוד הציץ אליעזר שהרי אינם יודעים מדין יבום, הרי פסק מרן) בסיומן קנט סעיף ב' (כדעת הרמב"ם, שיבמה שנישאת לזר אין הולד ממזר. ועיין בביאור הגר"א שם שכן מבואר בתוספתא, ודלא כהיש אומרים דהוי ממזר מדרבנן. ע"ש. ובספק ממזר מדין יבום בודאי דנקטינן לקולא.

ו) ומה שכתב עוד הציץ אליעזר שם, לפוסלם מפני שאינם בקיאים בדיני עריות, הנה הרמ"א בדרכי משה (סי' ד' ס"ק יד) כתב בדין האנוסים, שיש להוכיח מיבמות (טז ב) ונדה) נו ב) שאין מקבלים גרים מן התרמודיים, ופירש רש"י, מפני שנתערבו בזמן החורבן עם בנות ירושלים, וקסבר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, אם כן לדידן דקיימא לן הולד כשר אין לחוש לממזרות, ומותר להתחתן עמהם כמו בשאר עכו"ם, דממה נפשך אם נאמר שהתחתנו בעכו"ם הולד כשר, ואם הם נזהרים מלהתחתן אלא זה בזה, אם כן הם נזהרים גם מלהתחתן מקרובותיהם, שהרי גם עכו"ם נזהרים בזה. ע"ש. הא קמן דלא חיישינן לנישואי קרובותיהם. וכן כתב השב שמעתתא) שמעתא ד' פרק כב), שאף שהנימוקי יוסף יבמות (סוף פרק אלמנה לכהן גדול) מנה בכלל פסולים גם אחיה ואביה, מכל מקום מהבית יוסף והרמ"א שלא הביאוהו נראה דלא סבירא להו כוותיה, שכל שאינו פיסול כללי, אלא לזו האשה, לא דנו בזה דין קבוע להחמיר וכו'. ע"ש. גם הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק) חלק אבן העזר סימן ח' אות ד) כתב, דלא חששו חז"ל למיעוט קרובים, וכמו שכתב רש"י קידושין) פ"א ב) דהיינו טעמא שמותר להתייחד עם אחותו, משום דלא תקיף יצריה, דאהנו אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובותיו, (כמו שאמרו בסנהדרין סד. ויומא סט ב). וכן לשון המשנה) כתובות יג א) הרי זו בחזקת שנבעלה לנתין ולממזר, ולא הוזכרו קרובים, וכן שם במשנה) יד ב) אם רוב אנשי העיר משיאים לכהונה הרי זו תינשא לכהונה, ולא חששו לקרובים. עכת"ד. (ועיין עוד בשו"ת עין יצחק חלק אבן העזר סימן יד אות ב') (גם בערוך השלחן) סימן ד' ס"ק לד) העיר מההיא דיומא) סט ב) דאהני דלא מגרי בקרובותיו, שמכאן שאין לחוש לזנות קרובים, שדבר שאינו מצוי הוא כלל לזנות עם קרובים שהולד מהם ממזר. ע"ש. וכן כתב בשו"ת אחיעזר חלק ג' (סימן כא), ושכן כתב ההפלאה (כתובות) יג א). ע"ש. ועיין עוד בשו"ת ברית אברהם) סימן טו אות ד', ובשו"ת כתב סופר) חלק אבן העזר סימן ב') (וכן כתב השואל ומשיב קמא) חלק א' סוף סימן ג). והגאון החזון איש) חלק אבן העזר סימן יב). ובשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן ו). ע"ש. וכל שכן לפי מה שיתבאר להלן שגם קידושי הפלשים אינם קידושין לפי דין תורה, אם כן רוב איסורי עריות אין נוהגים בהם, כגון חמותו וכלתו אשת אחיו ואחות אשתו ואשת אביו וכיוצא בזה. נמצא שאין לחוש לאיסורי עריות. וכן כתב כיוצא בזה הרה"ג רי"מ אהרנברג בקונטרס "בני ישראל") עמוד קח וק"ט). ע"ש. וכן ראיתי להגר"מ פיינשטיין במכתבו לנכדו, מיום כ"ח סיון תשמ"ה, שכתב, שאין בעולי אתיופיה חשש ממזרות מחמת זנות בקרוביהן, כיון שזנות בקרובים אינו חשוב כדבר טבעי, וממילא אינו שכיח, וגם מאחר שאין להם חלות קידושין, אין בהם חשש לקרובים ע"י אישות.

ע"כ. (ואפשר דהיינו טעמא נמי של הרדב"ז בדברי דוד, סוף סימן ה' שחשש לפלשים רק משום שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט, וכן הר"ש בתשובה שבב"י ס"ס ד שחשש כן לגבי הקראים, ולא הזכירו חשש נישואי עריות של קרובים, והיינו טעמא דלקרובים לא חיישין, ושו"ר בשו"ת זרע אברהם יצחקי) חיו"ד סי' כז דף ק"י ע"א) שהעיר על הר"ש שלא הזכיר חששות אלו אלא תלו עיניהם בטיב גיטין וקידושין. ע"ש).

ז) איברא דלכאורה יש לטעון על הספקות וספקי ספקות שכתב הרדב"ז להתיר הקראים, (וממילא הוא הדין לפלשים), שאם כן למה אמר רבי אליעזר (בקידושין עה א), שכותי לא ישא כותית, ואמרינן) שם עו א) דהיינו טעמא לפי שאין בקיאים בתורת גיטין וקידושין, והרי יש בהם כל הספקות הנ"ל. וצריך לומר דאיסור הכותים אינו מכח הדין אלא שראו לגזור עליהם, וסמכו גזירתם על הטעם הנ"ל. וכן כתב בשו"ת היכל יצחק (חלק א') (חלק אבן העזר סימן יג אות ג'). (וכן כתב בכסא דהרסנא) סימן רכ). ובזה יש טעם לומר שאף לדעת האוסרים את הקראים לבא בקהל, ומשום דמשוו להו לכותים, וכמו שכתב בביאור הגר"א אבן העזר) סוף סימן ד'), יודו לגבי פלשים שלא עשו זאת בכוונת זדון כמו הקראים, אלא משום חוסר ידיעה, ואילו היו ביניהם חכמים הבקיאים בתורה שבעל פה גם הם היו עושים כדבריהם, וכמו שכתב הרדב"ז הנ"ל. לפיכך אין מקום לגזור עליהם דין ממזרות, וכשרים הם לבא בקהל ישראל. וראה עוד כיו"ב במאמרו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בקונטרס "בני ישראל" (עמוד מז והלאה). ודו"ק.

ח) והנה לאחר חקירה ודרישה מפי זקני העדה וכהנייה, מתברר שאין לעדה האתיופית קידושין כלל בנתינה ואמירה כפי שחייבה התורה, והנישואין שביניהם שבדרך כלל נעשים מגיל ארבע עשרה שנה ומעלה לחתן או לכלה, ולפעמים אף בפחות מכן, נערכים באופן זה, הורי הבחור מבקרים אצל הורי הנערה, ואם מצאה חן בעיניהם מביעים את רצונם לנישואי בניהם, וקובעים זמן לנישואיהם, ואילו החתן והכלה אינם רואים זה את זה עד ליום החופה, ויום או יומים לפני טקס החופה שולחים הורי החתן תכשיטים ומתנות להורי הכלה, עבור הכלה, ובמקום הטקס של הנישואין החתן נמצא בין האנשים והכלה בין הנשים, ולא קרב זה אל זה, אך אביו של החתן מכריז בפני הנוכחים ומודיע לאבי הכלה על כריתת ברית הנישואין בין החתן והכלה, ואינו נותן שום דבר, לא הוא ולא החתן, והכהן של העדה אומר פסוקי ברכה באמירה בלבד, ותו לא. ואחר הטקס והסעודה הולכים החתן והכלה יחדיו ומתיחדים זע"ז. נמצא שאין עושים מעשה קידושין באמירה ובנתינה כדת של תורה, כי אין להם מושג מדין קיחה קיחה משדה עפרון. וגם כשהולכים ומתיחדים יחדיו, אין כאן קידושי ביאה, שהרי צריך לומר לה בפני שני עדים הרי את מקודשת לי בביאה זו, ולהתיחד בפניהם, כמבואר ברמב"ם) פרק ג' מהלכות אישות הלכה ה' (ובטור ושולחן ערוך) סימן לג סעיף א'). וע"ע בספר דינא דחיי) עשין דף א' ע"ד), שלדברי הכל צריך שיאמר בפני עדים שהוא מקדשה בביאה, ולא אמרו חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא כשהיה לו עסק אישות עמה, כגון המגרש את אשתו ואחר כך בא עליה וכיוצא בזה, וכמבואר ברמב"ם) פרק י' מהלכות גירושין הלכה יט), ובטור ושולחן ערוך) סימן קמט סעיף ה'). עכת"ד. ובנידון דידן שאין שום אמירה כזאת, והכל נעשה על דעת טקס הנישואין, אין כאן סרך קידושין. וע' בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חלק אבן העזר סימן א'), אות ב' והלאה), שהבאתי דעת רוב האחרונים לגבי נישואין אזרחיים, שאינה צריכה גט מן הדין כלל, מהטעם האמור. ע"ש. ומעתה אין אנו צריכים לדון במה שנסתפק הרדב"ז בקידושי הפלשים הנעשים בעדיהם, אם העדים כשרים או פסולים,

דמעיקרא דדינא פירכא שאין כאן קידושין כל עיקר, וממילא אין כל חשש בגירושיהם, מאחר שאינם נשואים על פי הדין. (ושמא תאמר שיש לחוש פן בדורות הראשונים היו עושים קידושין כדת, ורק במשך הזמן הרב נשתכח הדבר מהם, אף אנו נאמר אולי גם גירושיהם היו על פי הדין. ועוד שהסברא נותנת שכך היו נוהגים בכל הדורות, שהרי הם מקפידים על שמירת מסורת אבותיהם בכל העינים). וכיוצא בזה כתב בשו"ת הריב"ש (סימן ה') לגבי נישואי האנוסים, שאפילו אם נאמר שאין אמירת החתן מעכבת כיון שנתקבצו יחדיו על דעת להתארס, והוי כמדבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה ולא פירש, דקיימא לן שמקודשת כל שעוסקים באותו ענין, מכל מקום בכאן הרי לא נתן לה כלום, רק שהכהן מברך אותם ונותן טבעת לכל אחד מהם. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. והן אמת שעדיין יש לדון לפי מה שכתב החלקת מחוקק (ריש סימן לג) שגם לגבי קידושי ביאה, אם היו מדברים על עסקי קידושין, ומתוך זה נתיחדו ובא עליה, הרי זו מקודשת, וכדין קידושי כסף הנ"ל. וכאן שנתאספו יחדיו על דעת נישואין, ואחר כך נתיחדו ובא עליה, נאמר גם כן שהיא מקודשת. ואף שהבית שמואל שם סק"ב מפקפק בזה, שאפשר דגבי ביאה גרע טפי, הואיל והעדים אינם רואים את הביאה. אולם בתפארת יעקב שם כתב שאין בזה מקום ספק, שכיון דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, אין צורך באמירה וכו'. וכן כתב בארץ צבי שם, ושכן מוכח בדרכי משה. ע"ש. אולם הגאון ה"ש אבן דנאן בשו"ת אשר לשלמה (סימן ב' דף ז' ע"א) כתב, שמשמעות לשון הריב"ש הנ"ל "שאפילו אם נאמר", נראה דלקושטא דמילתא לא סבירא ליה שהאסיפה לאירוסיין הוי כמדבר על עסקי קידושיה, ולפחות משמע דלא פשיטא ליה. ע"ש. ומכל שכן כאן שהיחוד והביאה נעשו זמן רב לאחר מכן, והפסיקו בסעודה ובדברים אחרים. וידוע מה שכתב מרן הבית יוסף (סימן כז), שדעת רוב הפוסקים כרבי שצריך שיהיו עוסקים באותו ענין, (ולא כר' אלעזר בר"ש דאמר אף מענין לענין באותו ענין), ומהם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והר"ן ובעל העיטור. וכן פסק מרן בשלחן ערוך. (וכן פסקו רבינו ישעיה הראשון, והרי"א, ובשו"ת הריטב"א סימן סח, ועיין עוד במאירי קידושין ו א). ועוד, שהרי כתב בשו"ת הרמ"א (סימן ל'), שאפילו להסוברים דמהני אף מענין לענין באותו ענין, מכל מקום צריך שידברו תחלה מענין הקידושין ממש, אלא שפסקו מלדבר בקידושין ועדיין מדברים בצרכי נישואיהם וכו'. ע"ש. וכאן מעולם לא דיברו בעניני קידושין ממש, רק בטקס החתונה. ומה שיש אחרונים שהחמירו בנתאספו תחת החופה ונתן לה קידושין בסתם, או שלא אמר "לי", כמ"ש בשו"ת דברי מלכיאל חלק ג' (סימן קמו), ובערוך השלחן (סימן כז סעיף א'), זהו כשבירכו ברכת אירוסיין תחת החופה, מה שאין כן כאן. לפיכך אין לחוש לקידושין כלל. (ומכל שכן לפי מה שכתב הט"ז סימן כז סק"ב, שצריך שהמקדש ידבר עם המתקדשת על עסקי קידושין, ולא סגי מה שאחרים דיברו בפניהם על עסקי קידושין. וכן כתב בשו"ת בית יצחק חלק אבן העזר סימן צט. ובשו"ת צל הכסף חלק ב' סימן כו, ושכן משמע מפשט לשון הפוסקים. ואפילו לדברי החולקים שהובאו באוצר הפוסקים חלק י' בדף לב ע"ד, בנידון דידן הן הן יודו דלא חיישינן לקידושין. שהרי אין לפלשים שום מושג של ענין קידושין כלל. ודו"ק).

ט) וחזות קשה הוגד לי, כי ראיתי בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סי' מז) שכתב, שיש לדון בנישואי האנוסים, שיש מקדשים כדמו"י בפני עדים אנוסים, ואח"כ נושאים אותם כמנהגם, אם יש לחוש לנישואין אלו שבאו אחר קידושין שנעשו בפיסולי עדות, כי האנוסים בודאי שפסולים לעדות וכו', שי"ל שכיון שגילו דעתם דלאו בתורת זנות נסבי להו, כיון דמקדשי והדר נסבי, הרי הם בועלים לשם קידושין, וכל שיש בעיר ישראל

הכשרים לעדות ויודעים בהם שהם מתיחדים, אמרינן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה, וחלו הקידושין משעת בעילה, שחזקה היא שאין אדם מחזר אחר קידושין ועושה בעילתו בעילת זנות, וכדתנן (גטין פא א) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי בית הלל אומרים צריכה הימנו גט שני. ואמרינן התם דה"ט משום דס"ל הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה וכו'. וה"נ שקידשה בפני עדים אנוסים דכוותיהו, ודאי לשם נישואין נתייחד עמה, ומה שלא קידשה בפני עדי ישראל כשרים, לפי שבעיניו האנוסים יותר כשרים מעדי ישראל, לפי שלבם מסור לשמים, וכדאמרינן בחגיגה (כב ב) לגבי עם הארץ וכו', ולכן כיון שקידשה בפני עדים אנוסים ונתייחד עמה וידעו זאת עדי ישראל כשרים, אמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה, וכאילו בעל אותה בפניהם לשם קידושין, שאינו עושה בעילתו בעילת זנות, וחוששין להחמיר להצריכה גט. ושמה תאמר זה שקידשה בעדים פסולים, אף על פי שבעל אח"כ, על סמך הקידושין הראשונים בעל ולא לשם קידושין, הא ליתא, דדוקא בסבלונות שבאו אחר קידושין בטלים, הוא דאמרינן הכי בקידושין (נ סע"א), אבל אם בעל אחר קידושין פסולים, שחשב שהם קידושין כשרים, גמר ובעל לשם קידושין וכו'. עכת"ד. ותמיהני, שהרי בכתובות (עג ב), מייתי התוספתא דקידושין (פ"ד ה"ד), המקדש בפחות משוה פרוטה, וכן קטן שקידש, אף על פי ששלח סבלונות לאחר מכן, אינה מקודשת, שמחמת הקידושין הראשונים שלח, ואם בעלו קנו, ר' שמעון אומר אם בעלו לא קנו. במאי קמיפלגי, ת"ק סבר אדם יודע שאין קידושין תופסים בפחות משוה פרוטה, וגמר ובעל לשם קידושין. ור"ש סבר אין אדם יודע שאין קידושין תופסים בפחות משוה פרוטה, וכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים בעל. ע"כ. לפ"ז הכא דסבר המקדש שהעדים האנוסים כשרים הם, והם יותר כשרים משאר עדי ישראל הכשרים, בודאי שעל דעת קידושיו הראשונים בעל, ולא אמרינן בכה"ג אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, שכיון שהוא סבור שקידושיו קידושין, לא שייך כאן בעילת זנות כלל, ואדעתא דקידושין ראשונים בעל. וכל שנתבאר לנו שבאמת אין קידושיו קידושין, כגון שהעדים פסולים, אינה צריכה גט כלל. וכן מוכח בתשובת הריב"ש (סימן ה) (ע"ש. [וע' בשו"ת הריב"ש] (סוף סימן ו), שהביא בשם הרא"ה, שכל שהיא אשתו ועומדת תחתיו, כ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה לשם קידושין, וכתב ע"ז, אך זוהי דעת יחיד, שכל הראשונים כתבו שצריכה לעדי ייחוד. וע' בבית שמואל (סוף סימן לא) (שהריב"ש עצמו) סי' קיג) כתב בשם הרא"ה דהוי כעדי ייחוד. וכן נראה בתשובת מיימוני (סי' יט). (ע"ש). ושוב מצאתי בערך השלחן אה"ע (סי' לא סק"י) (שהביא דברי הרשב"ץ הנ"ל, ותמה עליו מהסוגיא דכתובות) עג ב) הנ"ל, דלא אמרינן אם בעלו קנו, אלא משום שאדם יודע שאין קידושין תופסים וגמר ובעל לשם קידושין, אבל כשהוא סבור שהקידושין כשרים, אמרינן דאדעתא דקידושין הראשונים בעל, ולא קנה. וה"נ ס"ל לר' אמי גבי המקדש במלוה ובעל שא"צ גט מה"ט. וכן מבואר בשו"ת הריב"ש (סי' ה) בנישואי האנוסים. וסיים: דליכא למ"ד שאם סבור שהקידושין כשרים דאמרינן לשם קידושין בעל, אלא הרשב"ץ בלבד, והוא נגד הש"ס והפוסקים. ע"כ. (ואני תמה על הגאון רבי רחמים פרנקו בשו"ת שערי רחמים ח"ב) (חאה"ע סי' יז) (שהעתיק כל דברי הרשב"ץ הנ"ל, ולא הרגיש שדבריו נגד הש"ס והפוסקים). ובאמת שהרדב"ז והמהריק"ש שהתירו את הקראים, משום שעדי הקידושין שלהם פסולי עדות, ולא חששו למה שהם דרים יחדיו ככל איש ואשה, ומתייחדים זע"ז, אף על פי שיש עדים כשרים מהרבניים בעיר, מוכח להדיא דס"ל דלא שייך לומר שעל דעת קידושין בועלים, אלא סומכים הם על טקס הנישואין שלהם, ואדעתא דהכי בועלים, וכ"כ מהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סי' לג). (וע"ע להלן) סי' יב. ז). ומכיון שאין כאן קידושין כשרים, מחמת שהעדים פסולים, אין

לחוש שנשותיהם בחזקת אשת איש, הילכך אין כאן פיסול ממזרות. והוא הדין לגבי הפלשים שסומכים על טקס הנישואין שלהם, שכיון שאין בהם ממש, אין בהם חשש פיסולי קהל. וע' בשו"ת הגאון רעק"א מה"ת (סי' נו) בד"ה ועדיין. ודו"ק.

י) פש גבן לברורי אם יש לחוש לקידושין בגלל התכשיטין והמתנות הנשלחים לכלה והוריה ימים אחדים לפני הנישואין, וניחוש שמא נשלחו על דעת קידושין, וכמו שאמרו בקידושין (נב) חוששין לסבלונות, ופירש רש"י, מי ששידך אשה וקדם ושלח סבלונות בעדים חוששים שמא קידושין הם, ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון. ע"כ. ואם כן לכאורה גם פה יש לומר שנשלחו סבלונות אלה על דעת קידושין. אבל התוספות קידושין שם כתבו על פירוש רש"י, משמע מתוך פירושו דחיישין שמא מחמת קידושין הם, ולכך נקט בלשונו שידך, שאם לא כן לא הוו קידושין, דמנא ידעה, וכדאמר לעיל (ו א) גבי נתן לה קידושין ולא פירש. וקשה להר"מ, וכי שידך מאי הוי, והא בעינן שידבר עמה על עסקי קידושין, ומענין לענין באותו ענין, לכך נראה לפרש שכיון ששלח לה סבלונות חיישין שמא קידשה כבר. ע"ש. ולפי זה בנידון דידן שידוע שאין עושים קידושין תחלה כלל, אין לחוש לקידושין. וכן כתב בבית יוסף (סימן מה) בשם הרשב"ץ, "דבאתרא דמסבלי והדר מקדשי, אין כאן בית מיחוש, לא לפירוש רש"י ולא לפירוש התוספות". והוא הדין באתרא דלא מקדשי כלל. וכן כתב בשו"ת הרשב"א (סימן אלף וק"פ), שאין לחוש שקידש בסבלונות אלא כשרוב המקום מקדשים תחלה. וכן מתבאר בשו"ת הריב"ש (סימן ה') אליבא דרש"י. ולכן אף למה שכתב הרא"ש ליישב שיטת רש"י, וכתב שיש הוכחה בגמרא לפירוש רש"י, וכן הוכחה לפירוש התוספות, ומשמע שחושש לשני הפירושים. וכן כתב בשמו הטור (בסימן מה). וכן כתב בחידושי הריטב"א קידושין, שיש לחוש לשני הפירושים. וכן כתבו בשו"ת התשב"ץ (חלק ב') (סימן ר'), ובשו"ת הרשב"ש (סימן שצה). ע"ש. מכל מקום באתרא דלא נהיגי בקידושין כלל, נראה דלא חיישין לסבלונות, ובמיוחד לפי מה שכתב הריטב"א בתשובה (סימן סח), כי מה שאמרו חוששין לסבלונות, אליבא דרש"י, זהו כשלא נודע כיצד ניתנו הסבלונות ההן, שאין בפנינו אותם שהיו מצויים שם, ואנו חוששין שמא ניתנו לה בלשון קידושין בפני עדים הכשרים לעדות, שאם לא כן הרי המקדש שלא בעדים אין חוששים לקידושין, אבל כשכל העדים שהיו מצויים שם מעידים שניתנו סתם ולא אמרו לה שום לשון קידושין, וגם לא היה מדבר עמה על עסקי קידושין, אין לחוש לסבלונות. ע"ש. וכאן הרי ברור לנו שהשושבינים מוסרי הסבלונות להורי הכלה אינם אומרים באותה שעה שום לשון קידושין כלל, וגם אינם מקפידים שיהיו השושבינים כשרים לעדות, לפיכך אין לחוש לסבלונות. (ועיין בשו"ת התשב"ץ ח"א סי' מב, וח"ב סי' ר'. ודו"ק)

יא) ואפילו לפי פירוש המאירי (קידושין נב) שאף אם לא דיבר עמה על עסקי קידושיה בעת מסירת הסבלונות, יש לחוש לקידושי ספק. ע"ש. מכל מקום בנידון דידן אין לחוש לזה כלל, על פי מה שכתב בשו"ת הריב"ש (סימן תעט) בד"ה בענין הסבלונות, שלדעת רש"י ז"ל שחש הסבלונות הוא שמא הם עצמם ניתנו בתורת קידושין, ואף על פי שלא פירש מהני, שכיון ששידך כבר הוי כמדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה ולא פירש, דקיימא לן כר' יוסי דאמר דיו, מכל מקום זהו כשהחתן מסר הסבלונות מידו ליד השליח, אבל בנידון זה שאבי החתן נותן הסבלונות, ולא החתן עצמו, אין לחוש לסבלונות אלו שיהיו הן עצמן קידושין, שהרי אפילו אילו אמר אבי החתן בפירוש שהוא נותן הסבלונות לשם קידושין, אין חוששים להם, דקיימא לן

(בקידושין מה א) כרבינא דלא חיישין שמא שליח שווייה לאביו, ולא לשמא ארצויי ארצי קמיה ושתיק, ואפילו אם השליח אמר לכלה סבלונות אלו שלח לך החתן אין בכך כלום, שהרי הוא עצמו מעיד שלא החתן נתנם לו ולא שלחו. אבל להרי"ף והרמב"ם שחשש הסבלונות שמא קדמו להם קידושין, אפשר שאף אם לא נתנם החתן בעצמו לשליח, ראה הם שקדמו להם קידושין וכו'. ע"ש. (ועיין באבני מילואים סימן מה סוף סק"א שכתב להעיר על זה שאף להרי"ף והרמב"ם אין לחוש לכך, ושלכן כתב הריב"ש דבר זה בלשון "אפשר", דלא פסיקא ליה מילתא). ולפי זה כאן שבודאי לא קדמו קידושין, וכל החשש הוא לפירוש רש"י שמא הסבלונות עצמם לקידושין נמסרו, והואיל ונתברר לנו שהורי החתן מוסרים הסבלונות לשושבינין ולא החתן בעצמו, (וגם נמסרים להורי הכלה ולא ליד הכלה עצמה, אף שמראים לה אותם), אין כאן חשש קידושין כלל. (ודברי הריב"ש הנ"ל) שהובאו בקיצור בבית יוסף סימן מה, הם גם באופן ששידכו קודם לכן, וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א בחידושיהם לקידושין (מה א), דהא דקיימא לן כרבינא דלא חיישין לשמא שליח שווייה, או שמא ארצויי ארצי קמיה, היינו אפילו בשדיך. וכן כתבו הריטב"א והר"ן שם. ע"ש. ולכן גם כאן אף על פי ששידכו לא חיישין בנתינת הסבלונות על ידי הורי החתן לקידושין. וכן כתב הגאון מהר"א בן יעיש בתשובה שהובאה בשו"ת הרא"ם חלק א' (סימן יח), וסיים, שאפילו לדעת החולקים על הרי"ף והרמב"ם וסבירא להו שהלכה כרב ושמאל דאמרי חיישין שמא נתרצה האב, וכן שמא נתרצה הבן היכא דארצויי ארצי קמיה, זהו בקידושין שקידש האב להדיא בעד בנו, אבל בסבלונות אפשר דמודו דלא חיישין שמא נתרצה הבן, ואם תמצא לומר שנתרצה הבן, עדיין להר"ח וסיעתו אין הסבלונות עצמן קידושין, אלא דחיישין שמא קדמו להן קידושין, וכולי האי לא חיישין בנידון דידן. וכל שכן שבנידון דידן האם מסרה סבלונות בשמה ולא בשם החתן, והוה ליה כעין ספק ספיקא וכו'. ע"ש. ומה שכתב להשיב על זה הרא"ם (בסימן יט), דהא דשמא נתרצה הבן לא חיישין, היינו בלא שידך, או באופן ששידך ולא נתרצית לו, מה שאין כן בשידך ונתרצית לו וכו', דבריו צריכים לי עיון, שהרי מבואר בראשונים הנ"ל שאפילו בשידכו נקטינן כרבינא דלא חיישין שמא ארצויי ארצי. ושוב מצאתי בספר בני דוד פאלקון) הלכות אישות פרק ט' הלכה כח, דף כד ע"ב) שתמה על דברי הרא"ם הנ"ל כאמור, שהרי בכל מקום שאמרו שידך משמע שנתרצית גם היא להיות אשתו, וכיון שהמחלוקת בדין שמא נתרצה הבן מיירי בדשדיך, כמבואר בהריטב"א והר"ן, הסוברים דלא חיישין היינו אפילו כשנתרצית וכו'. ע"ש. וכן מצאתי עוד להגאון מהר"ר יעקב אלפנדארי בתשובה שהובאה בספר מחנה אפרים) הלכות אישות סימן ד', דף ט' ע"א, שתמה גם כן על הרא"ם, מדברי הריטב"א והר"ן, שפירשו הגמרא בדשדיך. ע"ש. וע"ע בשו"ת שער אשר) חאה"ע סי' לא דף צד ע"ד).

ודו"ק.

יב) איברא דאכתי איכא למידק ממה שכתב בס' בני דוד שם, שבזמן הזה לא אמרינן דלא חציף איניש לשוויי לאביו שליח, מפני שכולם מקדשים על ידי אביהם. ע"ש. אולם מדברי שאר האחרונים מוכח דלא סבירא להו הכי, וכמו שמתבאר בשו"ת פרי צדיק (סימן כג), ובשו"ת צדקה ומשפט חלק א' (חלק אבן העזר סימן ז'), ע"ש. [ועיין בכנסת הגדולה, הגהות בית יוסף סימן מה אות נט, מה שהעיר על דברי הרא"ם הנ"ל מתשובת הריב"ש. וצ"ע לתשובת מהריב"ל שמסתפק בזה. ע"ש. ובספר בני דוד הלכות אישות דף כט ע"א אות לז, כתב להעיר על דברי הרא"ם מתשובת הריב"ש הנ"ל]. על כל פנים לא יהא אלא ספק, הרי כתבו גדולי האחרונים שאף לרש"י כל החשש לסבלונות אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה אין חשש קידושין כלל,

וכמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן רז). ע"ש. וכן העלה בשו"ת מהריב"ל חלק א' (סימן יז), שכל חששא זו של סבלונות אינה אלא מדרבנן, משום חומרא דאשת איש. ע"ש. וכן העלה בשו"ת מהרשד"ם (סימן יז), שאף במקום שחוששים לסבלונות אינה צריכה גט מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב בשו"ת מהרש"ך חלק א' (סימן קמ), שאין בסבלונות אפילו ספק קידושין מן התורה, אלא חששא מדרבנן. ע"ש. וכן כתב הפני משה (חלק א' (סימן יז). ע"ש. והובאו דבריהם באוצר הפוסקים (ריש סימן מה). גם בפני יהושע שבספר שני המאורות הגדולים (סימן ג'), הובא באוצר הפוסקים שם סוף סק"ח, כתב, שעל כל פנים אם נישאת לא תצא. ע"ש. ואם כן פשיטא שאין כאן חשש ממזרות כלל, וכל שכן בנידון דידן שמשלוח הסבלונות נעשה על ידי הורי החתן, ולא על ידי החתן עצמו. וזה ברור. ונראה שהרדב"ז בדברי דוד (סימן ה') (שחשש ליוחסין של הפלשים, משום שמא קידושיהם קידושין, וגיטם אינו גט, לא סיימוה קמיה דמר שאינם עושים קידושין כלל, ואילו הוה שמיע ליה כל פרטי נישואיהם לא היה חושש כלל גם לענין יוחסין. [וע' בשו"ת בית אבי ח"ד סי' קפא מ"ש בדין זה, אין ולא ורפיא בידיה].

בהא סליקנא ובהא נחיתנא דליכא למיחש לפיסולי חיתון בעדת האתיופים, ומותרים לבוא בקהל ישראל ללא שום גיור אפילו לחומרא. והשי"ת יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות ויאיר עינינו במאור תוה"ק אמן.

Racism or Halakha? An Analysis of the Barkan Controversy

 cross-currents.com/2018/07/16/racism-or-halakha-an-analysis-of-the-barkan-controversy/

Special to Cross-
Currents

July 16,
2018

by Rabbi Yaakov Hoffman

The recent treatment of Ethiopian Jewish workers at the Barkan winery has sparked a powerful backlash in Israel and abroad. To review briefly: in order to boost sales in the Hareidi community, Barkan wished to acquire the kosher certification of *Badatz Ha-Eidah Ha-Hareidit*. Run by some of the most right-wing anti-Zionist rabbis in Jerusalem, the “Eidah” (or just “Badatz”) is probably the most widely accepted kosher certifier in the world. It is known for a stringent approach to almost every issue in Jewish dietary law and uncompromising enforcement of its standards in the products it certifies.

At a certain point in Barkan’s transition to implementing the requirements of the new supervision, the Badatz requested that three workers of Ethiopian extraction be removed from areas of the winery with access to unsealed wine. The Eidah was apparently concerned about the Jewish status of at least one of these workers. Jewish law states that (uncooked) wine handled by a non-Jew becomes non-kosher, and the Badatz could not tolerate questionably Jewish employees potentially coming into contact with wine under their supervision.

Not wanting to lose the Eidah’s approval, Barkan complied with the request and transferred these employees to a different area of the factory (contrary to some false preliminary reports, they were not fired and received no reduction in salary). When the public became aware of this, there was a powerful outcry against this perceived act of discrimination against dark-skinned employees. There were many calls on the internet for people to boycott Barkan wines as well as products certified by the Eidah. Under pressure of these economic threats as well as the negative PR, Barkan restored all the employees to their original posts. In a predictable response, the Badatz removed its certification from the affected wines.

It is easy to understand why so many people became swept up in the move to shame and pressure Barkan into defying the “racist” demand of the Eidah. Who can stomach the idea of casting aspersions on the Jewish status of kippah-sporting individuals just because of the

color of their skin? American Jews are perhaps even more sensitive to anything that smacks of racism due to our consciousness of evil acts of discrimination that have taken place in this country purely due to skin color.

Although the desire to protest racism is admirable, it also has the potential to lead us in the wrong direction. In this case, there is one fact that was conspicuously and shockingly absent from the online firestorm: it is far from clear that the Ethiopians who identify as Jewish (Beta Israel) are actually Jews according to halakha. The general consensus is that we are responsible for ensuring the well-being of Beta Israel since they clung with conviction to their Jewish identity through centuries of travails in Ethiopia; however, they must undergo a proper conversion in order to be welcomed as a full-fledged halakhic Jews. In the absence of a conversion, an Ethiopian Jew has no place working in halakhically sensitive portions of a kosher winery, regardless of which agency supervises its kosher status.

Even assuming that all the Ethiopian workers at Barkan had some type of conversion, a stringent supervisor such as the Eidah Ha-Hareidit might be particular about the caliber of conversion it is willing to accept. The consumers who rely on the Badatz expect products bearing its insignia to adhere to certain standards. It is therefore not unreasonable of the Eidah to request that some or all Ethiopian workers be transferred until their Jewish credentials can be verified as being in accordance with these standards. One may legitimately disagree with the Eidah's requirements; however, engagement of its kosher supervisory services is purely voluntary. A company such as Barkan that chooses to do so must follow its policies.

Like it or not, the fact that these employees are Ethiopian is immediately visible. This tipped off the Eidah right away that their Jewish status could not be taken for granted. The Eidah would have requested the same of any employee, regardless of skin color, whose Jewish status required further investigation in the view of its rabbis. Conversely, if an Ethiopian converted with the rabbinical court of the Eidah Ha-Hareidit, the Badatz would have absolutely no hesitation whatsoever about his or her handling wine.

There is no question that this affair could have been handled much more quietly and sensitively. However, the mad rush to accuse Barkan and the Eidah of racism stemmed largely from ignorance of the fact that the Jewish status of Beta Israel is actually a serious halakhic issue.

This ignorance is even more dangerous in the hands of those with political power. Citing the ruling of Rabbi Ovadia Yosef (Yabia Omer 8 E.H. 11) that Ethiopian Jews are fully Jewish even without a conversion, MK Shuli Mualem Refaeli condemned the demand of the Eidah as being contrary to Jewish law. On this basis, she announced a plan to introduce a bill in the Knesset forbidding kosher supervising agencies from requesting the transfer of employees.

This proposal is quite problematic. The suggestion that the state can interfere with private supervisory organizations imposing their standards on the products they certify is misplaced and dangerous. Furthermore, the claim that the Eidah was acting against halakha is ludicrous. The Eidah has its own rabbinic leaders who are perfectly entitled to issue their own rulings dissenting from Rabbi Ovadia Yosef or any other great rabbinic scholars.

On this issue, the Eidah's position in fact reflects the consensus of contemporary authorities and it is Rabbi Ovadia Yosef who is in the minority. Rabbis who insist that Ethiopians must convert include such luminaries as Rabbis Moshe Feinstein (Igrot Moshe Y.D. 4:41), Elazar Shach, Shlomo Zalman Auerbach, Yosef Shalom Elyashiv, and Eliezer Y. Waldenberg (Tzitz Eliezer 17:48). Thus, no Orthodox Jew (perhaps besides those who follow Rabbi Ovadia Yosef exclusively) should accept wines manufactured by non-converted Ethiopians. Although most would not be as strict as the Eidah regarding the type of conversion required, we can at least understand the underpinnings of the Badatz's position.

We should also note that scholarly research strongly supports the contention that Ethiopian Jews are not halakhically Jewish. While the acceptability of academic findings in halakhic jurisprudence is a matter of debate, it is important to be aware that it is not only right-wing rabbis who cast doubt on the Jewish status of Beta Israel.

The way the episode of the Ethiopians at Barkan played out was unfortunate and caused hurt to the employees affected. Our goal here is only to point out that a more nuanced public reaction is in order, given the real and serious questions about the status of Ethiopian Jewry. We may dislike the politics and policies of the Eidah Ha-Hareidit, but ultimately we must be a bit more sympathetic to an organization insisting that a product under its supervision adhere to the standards of those who have given it their trust.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ה סימן א

ומאוד נצטערתי על מה ששמעתי שיש כאלו בא"י שמונעים מלקרבו בעניני רוחניות, וגורמים ח"ו שיהיו אבודים מדת יהודי. ונראה לי שכך נוהגים רק משום שצבע עורם הוא שחור. דפשוט שיש לקרבו, לא רק מצד שאינם גרועים משאר יהודים, ואין לדינא חילוק במה שהם שחורים, אלא גם מצד שיש בהם הטענה שאולי הם גרים, ונכללים במצות ואהבתם את הגר.

רמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן רנז סעיף ח

וכל מי שאינו מאמין בדברי החכמים ואוסר אכילת חמין בשבת, חיישינן שמא אפיקורס הוא (הר"ן פרק במה טומנין וכל בו).

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קנו

בדבר שמזדמן למע"כ ברית מילה אצל עוברי דת שמחללים שבת בפניו ומיחה בידם ואין שומעין לו ששואל מע"כ אולי לא ילך כשיזדמן לו עוד פעם ברית אצל אנשים עוברי דת כדי שלא יראה החלול שבת. לע"ד אף שודאי יש איסור על האדם לילך למקום שעוברין על איסורי תורה וראיה ממה שאיתא ביומא דף ע' שיש מצוה לראות בעשיית מצוה משום ברוב עם הדרת מלך והקמ"ל הוא רק שליכא בראיה משום אין מעבירין על המצות מאחר שאין עסוק בה עיין שם ברש"י. א"כ שמעינן ממילא דלראות בעבירה יש איסור דהא ברוב עם הוא ח"ו בזיון למלך. מ"מ מסתבר שאין לבטל בשביל זה מצות מילה בזמנה שחיובה היא על כל ישראל וכ"ש על המוהל כשליכא מוהל אחר שעליו הוא החיוב ביחוד וב"ד כופין אותו כדאיתא ביו"ד סי' רס"א, ומחוייב לילך לשם למול אף שיראה בעשייתם עבירה דחלול שבת. אבל תיכף אחר מעשה המילה אין להשאר שם.

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קטז עמוד א

במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב.

Too see the story regarding the Barkan Wine Hechsher [click here](#)

רדב"ז- דברי דוד סימן ה

הארוהא אשר כתב הרמב"ם ז"ל אכלו הכתובים מאדן כוש
הם משכנו דן כלי ספק ומפני שלא היו בנייהם כתובים
בעלי קבלה הפסו לסם פשטי הכתובים אכלו אש היו מלמדו.
אוחס לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל והיו כחוטק
שנשכח לבין כגוים הדע שהרוצוק וכיתום כבית שני היו
ושכנו דן גלה קורס ואפי' אם תמצא לומר שהדבר ספק
מטם לפרוחם אכל לענין יוחסין אני אושש שמה קידושים
קדושים וגיטס אינו כתיקון קו"ל שסרי אינס וידעיס כלל
כטיב גיטין וקידושים הנלע"ר דודן' זמרא

RABBI MOSES FEINSTEIN

455 F. D. R. DRIVE
New York, N. Y. 10002

ORegon 7-1222

משה פיינשטיין

ר"מ תפארת ירושלים

כנוא יארק

בע"ה

כ"ו סיון שדמ"ח

למע"כ נכדי האהוב הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א, בברכת שלום
וברכה וכט"ס.

אחדשה"ט.

הנה כפי בקשתך, נאתי בזה לאשר מה שכחבת בשמי לפני כמה שנים, אודות
"הפעלאשעס", שידוע מה שכחוב בשו"ח רדב"ז חלק שביעי סימן ט',
שממע שמחזיקם כיהודים, אבל לדינא קשה לסמוך על זה, שלא ברור אם
הרדב"ז ידע היטב המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא

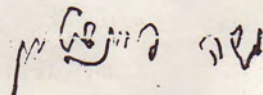
נשתנה מצבם. אבל לדינא אין באיך מוציא מחמת וכו' להרדב"ז מזכיר שם שהרי יש
הפס' כמא ונא ספיקא. וכו' בנאמרו' שפארט הפעצת או'מר דודן דלמך' נאסו'.

ולבני יהדותם, נחשב לנו כספק, ויש להצריכם גירות אמיתי קודם שנחירם
לברא בקהל. אבל גם קודם גירותם יש מצוה להצילם משמד ומסכנה כדין כל
ישראל, ש"ספק נפשות להקל" גם שכאן הספק הדין בעצם יהוה ביהודים.
וגם יש לידע, שאפילו אם לדינא אינם יהודים, מ"מ מאחר שחושבים שהם
יהודים ומוסרים נפשם על יהדותם, מחוייבים להצילם.

והנה כהזכרת, אין להביאם לא"י אלא א"כ יעברו גירות, כדי שלא להרבות
חשש התבוללות. אבל אם נתגיררו כדין, וכמו ששמעתי שעושים, נחשכם ככל
יהודים, ויש לעוזרם ולתומכם בכל צרכי חייהם, בין בגשמיות ובין
ברוחניות. ומאד נצטערתי על מה ששמעתי שיש כאלו בא"י שמונעים מלקרבו
בעניני רוחניות, וגורמים ח"ו שיהיו אבודים מדת יהודי. ונראה לי שכך
נוהגים רק משום שצבע עורם הוא שחור. דפשוט שיש לקרבו, לא רק מצד
סאינם גרועים משאר יהודים, ואין לדינא חילוק במה שהם שחורים, אלא
גם מצד שיש בהם הטענה שאולי הם גרים, ונכללים במצות "ואהבתם את הגר".

ואסיים בחקוה שיסופר המצב, ובזכות שמירת כל המצות, נזכה כולנו בקרוב
לקיבוץ גליות ע"י משיח צדקנו.

זקנך אוהבך בלוי"נ,

משה פיינשטיין

אגרות משה

אבן העזר

אוצר החכמה

שחורים, אלא גם מצד שיש בהם הטענה שאולי הם גרים, ונכללים במצות ואהבתם את הגר. ואסיים בתקוה שישופר המצב, ובזכות שמירת כל המצות נזכה כולנו בקרוב לקיבוץ גלויות ע"י משיח צדקנו.

זקן אוהבך בל"ג

משה פיינשטיין

בענין בני ישראל מהודו

בע"ה כ"ד מרחשון בנא יארק.

לכבוד ידידי וחביבי הרה"ג מוהר"ר דניאל ליוי שליט"א, שלום וברכה וכט"ס אחדשה"ט.

באופן כללי יש להצריך גרות לחומרא להבני ישראל מאינדיא, אבל אחר שמתגיירים מותרים לבוא בקהל בלי פקפוק של ממזרות וכעין שאיתא בתשובת רדב"ז. ובקשר לכתונתם של אנשים אלו עדיף שרק ינהגו חומרות של כהונה.

בברכה שנזכה בקרוב להרמת קרן התורה ולביאת הגואל צדק.

בידידות,

משה פיינשטיין

סימן ב

בענין לישא שתי נשים במקום שאין נוהגת תקנת רבינו גרשום

א. מוכיח שאין מויעצים ליבם שלא יבם שתי נשים

מדברי הגמרא ביבמות דף מ"ד ע"א חזינן לכאורה חדוש גדול, רכשמתו שני אחין ואף ארבע כיון דנמטייה עונה בחודש והגדול רוצה שבקינן לו, ואין צורך ליעצו כלל שלא טוב לישא ב' נשים שתהיה מזה קטטה בבית כידוע ששתי נשים הן שונאות זו את

סימן א

בענין האתיופים המחזיקים עצמם ישראל, ובענין בני ישראל מהודו [אינדיא]

בע"ה כ"ו סיון.

למע"כ נכדי האהוב הרה"ג מוהר"ר מרדכי טענדלער שליט"א, בברכת שלום וברכה וכט"ס. אחדשה"ט.

הנה כפי בקשתך, באתי בזה לאשר מה שכתבת בשמי לפני כמה שנים, אודות הפעלאשעס, שידוע מה שכתוב בשו"ת רדב"ז חלק שביעי סימן ט', שמשמע מדבריו שמחזיקים כיהודים, אבל לדינא קשה לסמוך על זה, שלא ברור אם הרדב"ז ידע היטב המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא נשתנה מצבם. אבל לדינא אינם באיסור ממזרות, וכעין שהרדב"ז מזכיר שם שהרי יש בהם כמה וכמה ספיקות. ועיין בתשובותי שהארכתי בהגדרת איסור דרבנן דשתוקי ואסופיא.

ולגבי יהדותם, נחשב לנו כספק, ויש להצריכם גירות אמיתי קודם שנחירם לבוא בקהל. אבל גם קודם גירותם יש מצוה להצילם משמד ומסכנה כדין כל ישראל, שספק נפשות להקל גם שכאן הספק הוא בעצם יחוסם כיהודים. וגם יש לדעת שאפילו אם לדינא אינם יהודים, מ"מ מאחר שחושבים שהם יהודים ומוסרים נפשם על יהדותם, מחוייבים להצילם.

והנה כדהזכרת, אין להביאם לא"י אלא אם יעברו גירות, כדי שלא להרבות חשש התבוללות. אבל אם נתגיירו כדין, וכמו ששמעתי שעושים, נחשבם ככל יהודים, ויש לעזורם ולתומכם בכל צרכי חייהם, בין בגשמיות ובין ברוחניות. ומאוד נצטערתי על מה ששמעתי שיש כאלו בא"י שמונעים מלקרובם בעניני רוחניות, וגורמים ח"ו שיהיו אבודים מדת יהודי. ונראה לי שכך נוהגים רק משום שצבע עורם הוא שחור. דפשוט שיש לקרובם, לא רק מצד שאינם גרועים משאר יהודים, ואין לדינא חילוק במה שהם

א. עיין באג"מ אה"ע ח"ד סימן צ"ה ד"ה ונשאר. ובח"ג סו"ס ו'.

סימן מא

בענין חינוך הפאלאשים לתורה קודם שיתגיירו
מספק

בע"ה כ"ח סיון תמש"ה.

לכבוד נכדי האהוב, הרה"ג מוהר"ר יעקב
טענדלער שליט"א,

הנה אחיך מסר לי מה ששאלת במכתביך. ואף שקשה לי כעת לכתוב בקשתי שיעתיקו תשובה זה, שהוא כעין שהשיב לך אחיך בשמי, מאחר שנוגע לרבים. בקשר להפאלאשעס - הנה ידוע שבדרך כלל אני נזהר שלא להתערב בדברים שנוגעים למעשה לרבני ארץ ישראל. ושאלה זו אם לחנכם קודם גירות, בעצם נכלל בסוג זה של דברים שאיני מתערב בהם. אך בתור חוות דעתי בעניין עצם ההלכה ולא כהוראה למעשה, שלזה יש להתייעץ עם רבני ארץ ישראל, אמלא בקשתך להשיב על הנידון.

הנה אחר עיון רב נראה שמאחר שאם לא נחנכם בתנוך דתי תקלקלו עוד יותר, ולא יתרצו להתגייר, וזה יכול ח"ו לגרום להתכולות (נישואי יהודים עם הפאלאשים) לכן למעשה יש לחנכם, ולהשפיע עליהם ע"י חינוך זה שיתגיירו כמו שצריכים, כדכתבתי בתשובה לאחיך הנ"ל הרה"ג מוהר"ר מרדכי שליט"א.

ואין לחוש למה שמלמדים תורה לספק יהודים (דאיתא בחגיגה י"ג ע"א ואמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לנכרי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום), שמאחר שאולי כן הווי יהודים, ומאחר שיש סיבה לזה, נראה שאין איסור זה חל (ועי' באגרות יו"ד ח"ג סימן צ' בד"ה עוד כתב מהרש"א, בענין לימוד תורה למי שבא להתגייר). ורק יזהרו שלא להגיד הלכה של שקר שזה בעצמו איסור, שאל תגידו שאנו כן מחשיבים אותם כיהודים ודאים, אלא תגידו רק שהגם שיש לנו ספק ביהדותם מ"מ אנו מוכנים לחנכם בתורת השם ובמצותיו. והנה עד שמתגיירים אין להחשיבם למעשה כיהודים ודאים, אפילו בקשר לצירוף למנין או לקבל עליות לתורה. אין לביישם, אבל אין להחניפם. אבל הם לחומרא מחוייבים לשמור כל המצוות, מאחר שאולי הם יהודים.

ויש להוסיף למה שכתבתי בתשובתי הקודמת שאין בהם חשש ממזרות מחמת זנות דקרובות, דזנות דקרובים אינו דבר טבעי וממילא אינו שכית. רק אולי בגים (אשת אח או אחות אשה) שייך להסתפק בזנות שכזו, ובזה מוצדק טענת אחיך הנ"ל שמאחר שאין להם חלות קדושין אין בהם חלות של גיס לדינא.

זקנך אוהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

בעור הפריעה. ולחזור לחתוך בהסכין מקצת מעור הפריעה הוא דבר קשה מאוד, וצריכין להשתדל שימצא דרך איך להתחיל לחתוך את עור הפריעה שהוא דק מאוד. וצריך השני שהוא הפורע לעשות הכל בצפרניים ולא בסכין, משום שקשה לכוין שלא יחתוך בסכין אלא עור דק כזה, אם לא דאומר דהוא מומחה גדול, ואף באופן זה לא היו רשאים לסמוך עליו. אבל לכתחילה צריך ליקח למוהל את מי שיכול לכוין כשחותך הערלה ^{לגנע בסכיניו משהו בתחילת עור הפריעה, כדי שיהא מעשה הפורע בקל ובמיעוט הצער לינוקא.} אבל לענין קיום מצות מילה ליכא חילוק בחיתוך שני העורות, דאם לא סילקו את שני העורות מהגיד אינו כלום, ואם הסירו שני העורות מעל הגיד קיים מצוות מילה. אך שאיכא חילוק - ^{אוצר החכמה} דעור הערלה צריך לחתוך כולו מעל הגיד, ולענין הפריעה, כשהסיר והניחו למטה תחת העטרה איכא חילוק, דעור הערלה אסור ועור הפריעה מותר,

כדלעיל.
אח"ח 12 34567

ב. הטעם שאין מרדימים תינוק לפני המילה

ובדבר מה שכתב הגאון הגדול מהר"ר שלמה זלמן אויערבך שליט"א בכ"ג מרחשון תשמ"ג לכתר"ה, שבמעשה נזהרים מלשנות מן המנהג אפילו בדבר שאין בזה עדיפות עצם המצוה. והביא שאין משנים ענין המציצה, אף שאיכא בזמננו אמצעים יותר קלים ויותר טובים ממציצה, וגם עושין בשבת אף שאיכא ענין מלאכה. וגם הביא ממה שאין עושין תרדמה להתינוק שלא יצטער התינוק, והוא מפני שאין רוצים לעשות שום שינוי במצוה גדולה זו אף שלכאורה ליכא שום חשש, בדליכא הכרח. אבל ידע נא כתר"ה שמה שאין עושין תרדמה לתינוק הוא משום שלא טוב כלל סמי התרדמה לתינוקות, ואף לא לגדולים. אך לגדולים נותנים סמי תרדמה מפני רצונם, שעדיפא להו עשיית התרדמה מהצער הגדול שיהיה לו לחתוך בשרו בלא תרדמה. אבל לקטנים עושים כפי היותר עדיף להם לבריאותם. ואף כשיש צורך לקטן כזה, דצריכים לעשות איזה ניתוח שיש לחוש שיבכה בקול גדול שיטריד בזה את הרופא שיוכל להתעלם ע"י במלאכתו בעשיית הניתוח, צריכין ליתן סמי תרדמה. אבל בלא זה אין נותנין סמי ותרדמו, שאין זה דבר טוב לרפואת האדם. ולכן אין נותנים סמי תרדמה לעשיית מילה דקטן. ולא מצד שיש איזה חששות בדין לקיום המצוה, ואף לא לסודות המצוה, כשלא ידעינן משום תקלה ומשום חשש. דעיקר דבר המצוה ואף הסודות ידועים לחכמי הדור.

והנני המברכו בכוח"ט לכל הברכות, ידידו מוקירו

משה פיינשטיין

ובדברי תשובתו מברר שלא מצינו עבד עברי אלא מכרוהו ב"ד בגניבתו או מוכר עצמו ואין אדם רשאי למכור את עצמו אלא א"כ צריך לאכול בלבד, הילכך זה שקנה העבד החפשי כיון שנתברר לו שהוא יהודי אין זה אלא פדיון שבויים וכו' ויוצא כל זמן שירצה והרי הוא כשכירו ולקוטו וכו' והמכור עצמו בזה"ז אע"פ שאין חיובל גוהג וקיי"ל דאין דין עבד עברי ולא אמת העבריה אלא בזמן שהיובל נוהג בין מכרוהו ב"ד בין מוכר עצמו, מ"מ אם העני ביותר יכול למכור עצמו כפי השנים שהתנה, והא דאמרינן אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג היינו שאינו נוהג בדיני עבד עברי המפורשים בתורה לצאת בשנים וביובל ובמיתת האדון ולהיות מותר בשפחה כנענית, אבל יכול הוא למכור עצמו אפילו לעכו"ם והוא קנוי לו קנין הגוף ולכי נפיק בעי גיטא דחירותא.

אולם לאחר מיכן שדא תרדב"ז נרגא במה שכתב, מפני שאיכא בהא ספיקא אתרינא, בקבעו לאמר: — שהרי כל אלו החאביריש הדרים בארץ כוש הם מתנהגים כדת הקראין שהם צדוק וביתוס ואין אנו מצווים לא לפדותם ולא להחיותם.

אך ויהי כמשיב: — מ"מ מסתברא לי דהני מילי אלו שהם דרים בתוך הרבנים ורואים דברי חכמים ומלעיבים ומלעיגים עליהם, על אלו ועל כיצא בהם אמרו מורידין ולא מעלין והם המשפחה הארורה אשר כתב הרמב"ם ז"ל, אבל אלו הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדים אותם לא היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל והוי כתינוק שנשבה לבין העכו"ם, תדע שהרי צדוק וביתוס בבית שני היו ושכט דן גלה קודם, ואפי' אם תמצא לומר שהדבר ספק מצוה לפדותם.

ואע"פ שמצדד בזכותם, אעפ"כ מסיים הרדב"ז וכותב: — אבל לענין יוחסין אני חושש שמא קדושיהן קדושין וגיטם אינו כתיקון חז"ל שהרי אינם יודעין כלל בטיב גיטין וקדושין עכ"ל.

ובתשובה אחרת (בס"ט ט' שם) מגדיר אותם הרדב"ז בכונת: — הדבר מפורסם דלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש שיש להם שלשה מלכויות קצתו של ישמעאלים וקצתו נוצרים וקצתם ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק וביתוס הנקראים קראים שהרי אינם יודעים אלא קצת מצות ואינם יודעים תורה שבע"פ ואינם מדליקים גרות שבת ולא תשבות המלחמה ביניהם ובכל יום, שבים אלו מאלו עכ"ל.

למדנו מדברי הרדב"ז כמה הלכתא גבירתא בקשר לאלו הפלשים הגרים בארץ כוש והמה: (א) את זהותם הוא קובע כיהודים משבט דן (ב) הנהגתם הוא קובע כקראים, ועל כן היה רוצה לקבוע שגם אין אנו מצווים לא לפדותם ולא להחיותם, ורק מפני שספק בידי דאולי אילו היה ביניהם חכמים בעלי קבלה לא

כו' מאחר שעכ"פ היו שמרי שבת ועתה המה הנלווים ראיתי את הסידור שלהם שהתפללו בו קודם שנתגיירו ה"י יותר מג' מאות שנה וה"י בנוסח ספרד, וגם החזיקו כל התעניתים וימים טובים שלנו, וגם בכל חודש אלול השכימו לסליחות וכה"ג התנהגו בדת ישראל כל מה שה"י באפשרי להם, וידעו לעשות עדיין קבלת אבותם, ע"כ באמת המה בני אנוסים כנ"ל עיי"ש.

וכל זה הוא ההיפך הגמור ממ"ש העולת שמואל הנ"ל, וכן מדברי הדעת כהן שכותב ומעיד שהמה מוחזקים אצלנו כגוים, ושאינם בכלל ישראל כלל. והעולת שמואל הא כותב שגבה עדות גמורה על כך מהם בעצמם מאלה שנתגיירו בגירות גמורה וגרר במחווה, הן זאת ששומרים שבת רק מחרישה וזריעה אבל מדליקים אש וכו', והן זאת שמתחתנים עם גויי הארץ, ההיפך ממ"ש עליהם השערי צדק שהיו נזהרים מאד מלהתחתן באומה אחרת, וההיפך גם ממ"ש ששומרים שבת כהלכתם, וא"כ ברור שלא עליהם נאמר כל שומר שבת וכו'. ויעו"ש בעולת שמואל שבאשר שברור היה בעיניו שהם גוים גמורים ממוצאם, על כן נתן עצה למעשה לכרות שפכה שישא לאשה אחת מבנותיהם שגירותה לא מוטל בספק, וזה ג"כ בבירור דלא כהשערי צדק שכותב שבאמת אינם גרים כלל רק ישראלים גמורים בני אנוסים. ועל זה במיוחד לא אדע מאין היה לו להגאון בעל שערי צדק ז"ל ההוכחה לכך שהם ישראלים גמורים, וכי מפני שראה הסידור שלהם שהתפללו וכו' ושנוכה לדעת שהנהגו בדת ישראל כל מה שה"י באפשרי להם, לא יכול להיות עדיין שהמה גרים? ולמעשה נראה ברור שגם הבעל שערי צדק היה עדיין לבו נוקפו על כך, וראי' לכך שהא גם הוא כותב שלכתחילה יש לנהוג לטבלם, ורק בדיעבד סובר שאין לחשוש.

וכפי הנראה כיתות כיתות בהם, ונחלקו למחוזיהם, ובדרך זאת יש מקום ליישב שלא יסתרו אלו דברי אלו, וכמו"כ אלו שגמצאו ובאו מרוסי, אלה הוחזקו אצלו כגוים, דעליהם הוא המדובר והכתוב בדעת כהן הנ"ל.

לכן למעשה נראה שצריכים לחקור אחרי כל מי שבא מהם ממנהג כיתתו וסדר קדושיהם וכו' ודרך שמירת יחוסם, ואחרי כל זאת גם על הצד הטוב ביותר אם אין בידם תעודת גירות מוסמכת (כפי שדרש שם בדעת כהן להביא תעודת הגירות מסופרו של הגרש"ס ז"ל) להצריך שיעברו תהליך גירות כדת וכדין.

ובנוגע לפלשים שבארץ כוש. הנה מצינו בשו"ת דברי דוד להרדב"ז ז"ל סי' ה' שנשאל במי שקנה עבד חפשי מאותם היהודים הדרים בארץ כוש איך יתנהג עמו אם יוצא בשש או לא וכל הדינים הנוהגים בעבדים אם נוהגים בו.

מתלמוד תרגום וקבלה לא ידעו כלל, גדילים לא יעשו על כנפות כסותם יעו"ש באריכות. וכתוב מזה גם בספר אבן ספיר שם שאין להם ספר תורה בכתב, ויקריבו קרבנות בבמות וכו' עיי"ש.

וכה ראיתי גם בספר אוצר ישראל ערך פלשים, שכתוב דאם מגרשים גשותיהם מגרשים אותם בפני קהל ועדה ולא בגט פטורין בכתב, ואינם יודעים מדין יבום, ומקריבים קרבנות בבית מקדש שיש להם שם וכו' וכו' מהנהגות הפוכות מדיני התורה. וכן כי יש בהם תערובת מעמי הנכר, ובכלל הוא מביא ש"בעיני רבים ושלמים מחוקרי זמננו הפלשים יושבי ארץ כוש אינם מעדת ישראל ולבבם נוטה לחשוב אותם בתוך כתות הנוצרים המתקרבים לדת היהודים". עיי"ש באריכות.

באופן שיוצא לנו שכל כמה שנחוש עליהם שהמה יהודים הבעיה מחמירה מכמה פנים ביותר משום החששא של יחוס בהיות ולא ידעו כל הזמן כלל מטיב גיטין וגירושין, ואם ניתן להם דין תינוק שנשבה כפי שנוטה הרדב"ז לקבוע, הא מבחינה זאת תקנתם היא קלקלתם דיש מקום אזי לומר יותר שאינם פסולי עדות וקדושיהם קדושין, וגיטיהם מיהא אינו גט דהא למעשה לא מסדרים גט כדיו, וגם לא יודעים מדיני יבום, וגם לרבות לא מדיני עריות כמקובל עלינו ממדרשם ז"ל, ומספק גימ' הא ג"כ לא יצאו מכח התערבות בני נכר בקרבם, ומאידם שמם "פלשים" עליהם וליכא טמיעה ויש להחיל עליהם איפוא ככל הכתוב מבחינה זאת בקונטרסי על הקראים שם, וגם לרבות מ"ש בספרי שו"ת צ"א חלק עשירי סי' כ"ה פרק ג' אותיות י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו בדיוני שם על אודות "בני ישראל" יעו"ש באריכות, ומאידך כל כמה שיתברר אצלנו ביותר שבכלל לא מבני ישראל המה תפתח לפנינו הדרך ביותר שנוכל לקבלם ע"י גירות כדת וכדיו.

מעתה דעת לבנון נקל להשכיל ולהבין מה דינם של הפלשים, ואם יש מקום לומר שהמה עדיפי מעדת הקראים בנוגע ליחוס ועל ידי גירות כדמו"י, ואין להאריך כעת יותר מזה.

וע"ד יהודי קוצ'ין, הנה ר' יעקב ספיר הלוי ז"ל ביקר במקום מושבם ורבות התחקתה על מוצאם. ובספר מסעותיו "אבן ספיר" ח"ב מספר לנו שנחלקים לשני מינים, או: קהלות, לבנים ושחורים, ורבה המשטמה בין הלבנים והשחורים, הלבנים אומרים כי השחורים היו עבדי אבותיהם שלקחום מהאומות יושבי הארץ לעבדים ולשפחות והכניסום בדת משה וישראל כמשפט עבדים כנענים, ואח"כ כשחזר עליהם הגלגל מרדו בהם — ולא השתחררו — והצירו והרעו להם מאד, על כן מחזיקים אותם בעיניהם כעבדים עד היום, אם יבוא השחור בבית הלבן לא ירשהו לשבת בביתו, ועמוד לפניו כעבדא קמא מארי, ואם יבוא פעם לביהכ"נ של הלבנים לא

היו פוקרים בדברי רבותינו ז"ל לכן סובר שיש ליתן להם ליהנות מן הספק ולא חל עליהם הדין של מורדין ולא מעלין כמשפט המשפחה הארורה ששםם קראים. ג) הגם שנותן להם ליהנות מן הספק כנ"ז, חזר ומדגיש שמיהו זהו רק לענין לפדותם ולהחיותם, אבל לענין יחסין, הוא קובע שיש לחשוש שמא קדושיהו קדושין וגיטם אינו כתיקון חז"ל בהיות שאינם יודעין כלל בטיב גיטין וקדושין. ד) שבכל יום שבים כתות הנוצרים הישמעאלים והישראלים הנ"ז אלו מאלו. ויוצא שיש בין הפלשים הנ"ל תערובת גם מעמים אחרים, ותימא איפוא קצת מדוע שלא הזכיר הרדב"ז גם מספק זה, ואולי מפני שעל הנידונים שבתשובותיו שם לא היה משנה זה, בהיות שספק מיהת נשאר על כל אחד מהם אם הוא מעמי הנכר או לא, ולכן בהנידון שבתשובה ז' יש מיהת לפדותם מספק, ולחיתון הא בין כך חושש, וכן בתשובה ט' שהמדובר על ספק אשת איש, ג"כ הא מיהת נשאר הספק אשת איש.

כן ראיתי בספר אבן ספיר ח"א שבסיפור דבריו אודותם, וברצותו להלהיב שישלחו אליהם מחכמינו ללמדם ולהשכילם מספר ומסיח לפי תומו איך שהתעורר בזמנו הרב הגאון מו"ה נתן אדלר הכהן האב"ד דק"ק לאנדאן לשלוח אנשים חכמים אל היהודים אלה שבכוש וכתב אל הרב הגאון מו"ה משה חזן ז"ל אב"ד דק"ק אליכסנדר' להתחבר עמו בזה כי מאלכסנדר' הדרך יותר קרובה ואנשים מכוש נמצאים שמה ויכול להתברר את הדרך אשר ילכו בה, אך הרב חזן ז"ל לא מילא אחר דעת הרב אדלער, באמרו, שלדעתו הם כולם מבת הקראים ואינו כדאי להטפל עמהם, וע"כ הוסג אחור, ע"כ.

הרי שעד הזמן האחרון המשיכו גדולינו להחזיק את כולם מבת הקראים כפי שהחזיקם והגדירם הרדב"ז ז"ל, ולא עוד אלא דכפי שמתקבל הרושם הוברר ליהודים הסמוכים להם כי גם התדרדרו בהתנגותיהם והוששו גם בזה ממש כהקראים, ולכן ענה האב"ד דאלכסנדר' הרב חזן ז"ל שלא כדאי להטפל עמהם, והשבית וביטל רעיונו של הרב אדלער מלנדון. (יתר הדברים שכתוב עליהם האבן ספיר שם המה ענין יותר להיסטוריה ולדעת בעלי בתים ואין לההלכה ענין בזה).

ובקר'אה בספר שבילי עולם ח"ג מאת הרב שמשון בלוך הלוי ז"ל במאמר נדחי ישראל אשר אסף ומביא דעות שונות אדות הפלשים, יוצאים בהרושם כי עדיין לא ברור כלל אם אמנם מוצאם מהיהודים לפי דין תורה, וכי עכ"פ מעורב בתוכם הרבה ממוצא לא יתני, ובכלל אין להם ספר דברי הימים ממקורות, וכל עדייתם עדות שבע"פ הוא, גם אין להם כתבי קודש בלשון עבר רק בלשון כוש, ואין להם ספרי נביאים, ויש להם ספרי נוצרים ואין ללשונם התיחסות מה עם לישון עברית ערבית וארמית, אין להם קרי וכתבי,

שו"ת יביע אומר חלק ח - אבן העזר סימן יא

בענין עולי אתיופיה (הפלשים).

בס"ד, א' שבט תשמ"ה.

א) בענין עולי אתיופיה, הפלשים, ידוע מה שכתב הרדב"ז בשו"ת דברי דוד (סימן ה), שכל אלו החאבשיש הבאים מארץ כוש הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו בימיהם חכמים בעלי קבלה, תפסו להם פשטי הכתובים, אבל אם היו מלמדים אותם לא היו כופרים כדת הקראים שהם צדוק וביתוס, ולכן דינם כתינוק שנשבה בין העכו"ם, ומצוה לפדותם ולהחיותם. עכת"ד. וכ"כ עוד הרדב"ז בתשובתו (בחלק ד' סימן ריט). ע"ש. והחרה החזיק אחריו תלמידו הגדול המהריק"ש בהגהותיו ליוורה דעה (סימן קנח) שכתב בזו הלשון: היהודים החאבשיים, אף על פי שנהגים כמו הקראים אנו מצווים לפדותם ולהחיותם, כי משבט דן הם, ולא למדו מצדוק וביתוס. הרדב"ז סימן צ'. ע"כ. ועיין עוד למהריק"ש ביורה דעה (סימן רסז סעיף יד) שכתב, ונראה לי שהעבדים החבשים אינם צריכים גט שחרור, ומכל מקום נהגו לכתוב להם גט שחרור, ולפי זה היו צריכים טבילה בעת שחרורם, ולא נהגו להטבילם, ואפשר שלראיה בעלמא כותבים להם גט שחרור. ע"כ. וכן כתב עוד המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סימן יא) וזו לשונו: וכבר נעשה מעשה במצרים בחבשיי יהודית שהיתה נשואה בארצה, וילדה במצרים בן מאיש יהודי שבא עליה בשוגג, והבן נשא שפחה וטיהר זרעו, בזמן חכמי הדור שלפנינו. ע"כ. אתה הראת לדעת שהיהודים הפלשים דינם כישראל לכל דבר, ואינם צריכים טבילה להכנס בקהל ה'. ואין לנו לחוש כלל לשמא נתערבו בהם גויים, שגדולה חזקה. וכבר חויתי דעתי ביום ז' אדר א' תשל"ג, במכתב שהתפרסם ברבים שהפלשים יהודים לכל דבר, והסתמכתי על הרדב"ז והמהריק"ש הנ"ל. וכן ראיתי הלום בתשובה להגאון החסיד הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'ל זצ"ל, שהסתמך גם כן על הרדב"ז והמהריק"ש, וכתב, ומי יבוא אחר שני המלכים האדירים האלה להרהר שמץ פיסול אחר היהודים האלה, ולא יירא לנפשו מלהיות נכוה בגחלתם, שכל דבריהם כגחלי אש, ומיוסדים על אדני האמת והצדק וכו'. ע"ש. ותשובה זו נדפסה בקונטרס קדמוניות היהודים (ירושלים תרס"ב). והסכימו לזה בית הדין הצדק בירושלים בראשות הגאון רבי יוסף נסים בורלא זצ"ל. (מחבר שו"ת וישב יוסף). ע"ש. והנה כאשר כיהנתי כרב ראשי לישראל השבתי לשואלי דבר בענין "הפלשים", ביום ז' אדר א' תשל"ג, בהסתמכי על מ"ש הרדב"ז בשו"ת דברי דוד (הל' אישות סי' ה), שאלו הפלשים בלי ספק הם משבט דן, ורק מפני שלא היו ביניהם חכמים מבעלי הקבלה, תפסו להם פשטי המקראות, ודינם כתינוק שנשבה לבין הגוים, ודינם כישראל, שאנו מצווים לפדותם ולהחיותם. עכת"ד. וכן פסק תלמידו הגאון רבי יעקב קשטרו בהגהות ערך לחם (יו"ד סי' קנח). וגם מצאנו לכמה גאונים בדור שלפנינו שהסכימו לקביעה זו, ומהם הגאון הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניז'ל (המרפ"א), ועמו בית הדין הצדק בירושלים, והגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, ועוד. לכן באתי למסקנא שהפלשים הם צאצאים לשבט מישראל שהדרימו לכוש, ואין כל ספק שהגאונים הנ"ל שקבעו שהם משבט דן, חקרו ודרשו והגיעו למסקנא זו ע"פ עדויות וראיות מהימנות ביותר, וקבלה מפי רבותיהם, על קביעה זו, ולאחר שנתבקשתי ממנהיגי הפלשים אשר פנו אלי בבקשה להתחבר עם אחינו בית ישראל ברוח התורה וההלכה, תורה שבכתב ושבעל פה, ללא כל סייג, ולקיים כל מצות התורה הקדושה, ע"פ הוראות חז"ל אשר מפיהם אנו חיים, אמרתי לנפשי לא עת לחשות, וחייבים אנחנו

להצילים מהתבוללות וטמיעה, ולהחיש עלייתם ארצה, ולחנכם ברוח תורתנו הקדושה, ולשתפם בבנין ארצנו הקדושה, ושבנו בנים לגבולם. לאור הנ"ל פניתי לממשלה ולסוכנות היהודית, ולכל הארגונים בישראל ובתפוצות הגולה לעשות הכל להעלותם לארץ ישראל, לבלתי ידח ממנו נדח. ולחנכם בבתי ספר דתיים ובתלמודי תורה, לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה. הפסיקה הנ"ל סללה את הדרך להכרה בעדת הפלשים כיהודים על פי חוק השבות. בישיבת שרי הממשלה ויושב ראש הסוכנות היהודית, ביום ט"ז בשבט תשל"ה, סוכם על הקמת צוות בין משרדי לבדיקת חלות חוק השבות על יהודי אתיופיה, וביום כ' אדר תשל"ה אכן החליטו שיש להחיל את חוק השבות עליהם: "וזאת על יסוד חוות דעתו של הראש"ל הרב הראשי לישראל הרב עובדיה יוסף". היועץ המשפטי לממשלה פרופ' אהרן ברק, הורה, שבעקבות ההחלטה להכיר ביהודי אתיופיה כיהודים ע"פ חוק השבות, אין לעכב את רישומם במירשם האוכלוסיה כיהודים. בעקבות החלטות אלה שהיו גורליות ליהודי אתיופיה, התאפשרו ובאו גלי העלייה לישראל בשנת תשמ"ד ובשנת תשמ"ה, ועד הסתיו של שנת תשמ"ט הגיעו לישראל כששה עשר אלף עולים מאתיופיה. (ראה בספר "מעבר לנהרי כוש", עמוד 275 והלאה. ובספר "יהדות אתיופיה, זהות ומסורת", עמוד 186 והלאה.)+

ב) אולם לא אכחד כי ראיתי להגאון רבי יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, במכתבו מיום כ"ט אדר א' תשי"ד, למחלקה לתרבות תורנית לגולה שע"י הסוכנות היהודית, שכתב לפקפק ביהדותם של הפלשים מפני שראה שהחוקרים מניו וגמור עמם שהפלשים הם בני גזע לא יהודי שנתגיירו אי פעם, ואם כן הרי ברור שלא נתגיירו על מנת לשמור את היהדות שלנו על פי התורה שבעל פה, אלא יהדות שבדו מלבם, ודינם כמי שנתגייר על מנת לשמור כל התורה חוץ מדקדוק אחד מדברי סופרים, שאין מקבלים אותו (בכורות ל ב), ואם כן שמא אינם יהודים במובן ההלכתי. וחזר על זה במכתבו מיום ג' שבט תשט"ו, כי שמא נתקבלו לגיור בבית דין של צדוקים, ואז יש לומר שאינם גרים, ולכן יש לגיירם בבית דין כשר, ואז תהיה להם תורת יהודים גמורים. עכת"ד. ונוראות נפלאתי מה ראה על ככה לדחות דברי גאוני עולם שקובעים בודאות שאין ספק שהם משבט דן, מפני דבריהם של חוקרים שמטילים ספק ביהדותם, ומי נדחה מפני מי, אתמהה. ומכל מקום היות שראיתי שעשה מעשה וציוה להרה"ג רבי נתן סאלם זצ"ל שיצרף עמו שני תלמידי חכמים, ויעשו הטפת דם ברית וטבילה, לשם גיור לחומרא, והקבוצות של הפלשים שעלו ארצה היו מתי מעט של כמה עשרות בכל פעם, ולא הביעו שום התנגדות להטפת דם ברית וטבילה, לא רציתי לחלוק למעשה על הגריא"ה הרצוג הנ"ל, ואמרתי מהיות טוב אל תקרי רע. אולם לדינא לא כן אנכי עמדי, ודעתי שיש לסמוך על הפוסקים הנ"ל, שהפלשים יהודים לכל דבר, ואינם צריכים גיור אפילו לחומרא.

ג) וראיתי בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב (סימן סו), שהביא דברי הרדב"ז הנ"ל, ואף הוא כתב לפקפק ביהדותם של הפלשים, והסתמך על מה שכתב הרדב"ז בתשובה אחרת בדברי דוד (סימן ט'), שכתב, הדבר מפורסם שלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש, שיש להם שלש מלכויות, קצתם של ישמעאלים, וקצתם נוצרים, וקצתם ישראלים משבט דן וכו', ולא תשבות המלחמה ביניהם, "ובכל יום שובים אלו מאלו". ע"כ. הרי שכתב שכתות הנוצרים והישמעאלים ויהודים שובים אלו מאלו, ויוצא שיש בין הפלשים תערובת מאומות אחרות. עכ"ד. ולפע"ד במחכ"ת אין דבריו נכונים, שלא נתכוון הרדב"ז לומר שעל ידי ששובים

מהגויס מתערבים בהם, אלא שכובשים אותם לעבדים, או שמוכרים אותם, כנהוג בזמנים ההם. ולכן לא הזכיר הרדב"ז אף במלה אחת, כשבא לדון אם מותרים הפלשים לבוא בקהל ה', שיצטרכו לכל הפחות גיור לחומרא, מחשש תערובת גוים בהם, וגם יצטרף לספק ספיקא להקל על נישואיהם עמנו. וכבר הרגיש בזה בציץ אליעזר, ונדחק ליישב קושיא זאת, ובמחל"ת אין דבריו מחוורים. ומה שכתב עוד בציץ אליעזר להסתמך על חוקרים שונים שלא ברור כלל שהפלשים הם יהודים לפי דין תורה, ושעל כל פנים מעורבים בהם גרים, והביא כן בשם שבילי עולם להרב שמשון בלוך הלוי, תמיהני עליו שבא לדחות עדות גאוני עולם, מפני חוקרים אשר דבריהם מהבל ימעטו, והרי הלכה רווחת בידינו בקידושין (עו ב), שאין ערעור בפחות משנים. ועיין בשו"ת מהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן קלח), בנידון איש שיצא עליו קול לעז שהוא ממזר, וכן העיד עליו עד אחד, ופסק, שאינו נאמן לפוסלו, ואפילו להצריך בדיקה אחריו דעת הרמב"ם שצריך להיות עדות גמורה בבית דין, (וכן פסק מרן השלחן ערוך אבן העזר סימן ב' סעיף ג'). ואף למה שפירש רש"י (קידושין עו ב) שהערעור הוא שמץ פיסול, ולא שמעידים עליו עדות גמורה, אלא יציאת קול, היינו דוקא להצריך בדיקה אחריו, ואם אי אפשר מכשירים אותו, אבל לפסול פשיטא דעדות גמורה בעינן. ע"ש. וכן כתב המהריב"ל בתשובה חלק א' (כלל ב' סימן ב'). ואם כן בנידון דידן שלא היתה כאן עדות ברורה, ואי אפשר שתהיה עדות כזאת, לאחר שהרדב"ז והמהריק"ש קבעו במפורש שהם משבט דן בלי ספק, מי הוא זה ואי זה הוא שיוכל לצאת נגד עדה שלמה לפוסלם ולהטיל בהם מום בקדשים, שהרי גדולה חזקה. וכמו שכן כתב הראש"ל המרפ"א זצ"ל בתשובה הנ"ל. וכל שכן שהדבר ידוע שמנהג הפלשים שכל מי שנזקק למשא ומתן עם מי שאינו בן ברית, לא יוכל להכנס לביתו ולמשפחתו עד שיטבול בנהר, וכמו שהעידו בפנינו כמה מגידי אמת מהפלשים, כמס' חיים לפי תומם. גם מה שהביא בציץ אליעזר מספר אוצר ישראל ערך פלשים, שבעיני רבים מחוקרי זמנינו הפלשים יושבי ארץ כוש אינם מעדת ישראל, ולבם נוטה לחושבם מכתות הנוצרים המתקרבים לדת ישראל, נוראות נפלאתי שמסתמך על ספר זה (שיש בו כמה דברי מינות) נגד עדות גאוני ישראל. גם עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה, שבאוצר ישראל שם מסיים, ובאמת שכל הנשמע עד הנה על אודות העם ההוא הגיע לנו על ידי נוסעים נוצרים אשר אל בית פלשי לא יבואו, ועל מפתן בתי תפלתם לא ידרכו, כי טמאים הם בעיני הפלשים, וידוע שכל עמי הקדם מעמיקים להסתיר יסודות אמונתם ומנהגיהם מאנשי מדינות אחרות, ולכן לא יעברו דעתם בסיפורים לא נאמנים וכו'. ע"ש. ואם כן האם על מחקר כזה יתכן לסמוך לפקפק ביהדות עדה שלמה אשר מסרו את נפשם על יחוד השם ותורתו לפי קבלת אבותיהם, ולפגום בחזקת יהדותם המיוסדת על פי עדות גאוני קדמאי.

ד) גם הלום שמעתי שהגאון רבי משה פיינשטיין שליט"א, כתב מכתב להר"מ טנדלר, ביום כ"ז סיון תשמ"ד, שאף שהרדב"ז כתב שאין ספק שהפלשים יהודים משבט דן, לדינא קשה לסמוך על זה, כי לא ברור אם הרדב"ז ידע היטב את המציאות אודותם, וגם לא ברור אם עד זמנינו לא נשתנה מצבם. ע"כ. [וכעת ראיתי שחזר לכתוב כן לנכדו הרב ר' יעקב טנדלר במכתב מיום כ"ח סיון תשמ"ה]. ומה מאד יש לתמוה על דברים אלו, מאחר שידוע לכל גדולתו של הרדב"ז, ונחשב לפוסק גדול גם בדורו דור דעה של מרן הבית יוסף, ולמפורסמות אין צריך ראייה, והאריכות בזה למותר. ועיין חולין (ו ב), העיד ר' יהושע בן זירוז לפני רבי, על רבי מאיר שאכל עלה של ירק בבית שאן (מבלי שיפריש תרומות ומעשרות), והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו, (שדן אותה כחוץ לארץ, היפך מה שנהגו עד אז להחזיקה כארץ ישראל ולהפריש תרומות

ומעשרות), ושם) דף ז א), אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא, ודילמא עישר עליו ממקום אחר, אמר ליה לא נחשדו חברים להפריש שלא מן המוקף. ודילמא נתן עיניו בצד זה ואכל בצד אחר, אמר ליה חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עליה. ופירש רש"י, ראה כמה אדם גדול הוא שהעיד עליו, והיינו ר' יהושע בן זירוז, שהואיל והעיד על זאת, בודאי שיפה כיון ודקדק בדבר אל נכון. ודון מינה ואוקי באתרין. וגם לאחר דורו של הרדב"ז מוקמינן להו אחזקתייהו, שגדולה חזקה, וכמו שכתבו הגאונים הראש"ל המרפ"א ובית דינו הנ"ל. כשם שנהגים כן לגבי שאר קהלות שבאו מחוץ לארץ, כגון יהודי קוצ'ין, ויהודי רוסיה וגרמניה, שמחזיקים אותם כיהודים לכל דבר, ורק בשעת נישואיהם חוקרים ודורשים כמדת האפשר. [והן עתה בא לידי העתק מהחלטת מועצת הרבנות הראשית לישראל, מיום כ"ז כסלו תשמ"ח, אשר בה נאמר בזה"ל: כל האמור בתשובות הרדב"ז ומהריק"ש על יהדותם של עולי אתיופיה, הנקראים עדת "ביתא ישראל", וכתבו שאין ספק שהם משבט דן, הוא מקובל בכל ישראל, ואין בדורנו מי שיוכל להרהר אחר פסקיהם. אולם מכיון שקיים ספק שמא בגלל ניתוקם מכלל ישראל במשך אלפי שנים, נתערבו בהם גם גוים, אין לשנות ממה שנהגו עד היום על פי הוראת הרבנים הראשיים הקודמים, ויש להצריכם גרות לחומרא, במילה וטבילה בלא ברכה, וקבלת מצות, ובזה יסתלקו כל הספקות. ע"כ. ודבריהם מרפסן איגרי, שמאחר שכתבו שאין להרהר כלל אחר דברי הרדב"ז ומהריק"ש, איך חזרו לכתוב שיש ספק שמא בגלל ניתוקם מכלל ישראל במשך אלפי שנים נתערבו בהם גוים. והרי אילו היה באמת ספק כזה, לא היו הרדב"ז ומהריק"ש שותקים מלומר כן, כדי לאפרושי מאיסורא. אלא ודאי דליתא, אלא יש להשאירם על חזקת יהדותם, שגדולה חזקה. ודו"ק] ועיין עוד בשו"ת הרשב"א חלק ב' (סימן טו). ודו"ק.

בענין כשרות עולי אתיופיה לבא בקהל ה'.

ה) וקעת נבוא לדון בענין כשרותם לבוא בקהל ה'. כי הנה הרדב"ז בתשובה הנ"ל (דברי דוד סוף סימן ה'), אחר שכתב שהפלישים האלו הם משבט דן בלי ספק, ומפני שלא היו ביניהם חכמים בעלי קבלה תפסו להם פשטי הכתובים, ואילו היו מלמדים אותם לא היו כופרים בדברי רז"ל, והם כתינוק שנשבה לבין הגויים, תדע שהרי צדוק וביתוס היו בימי הבית השני, ושבט דן גלה מקודם, ואפילו אם תמצא לומר שהדבר ספק) אם דינם כקראים או לא), מצוה לפדותם, וסיים, אבל לענין יוחסין אני חושש שמא קידושיהם קידושין, וגיטם אינו כתיקון חז"ל, שהרי אינם יודעים בטיב גיטין וקידושין. עכ"ל. אולם להלן בתשובתו שבספר דברי דוד (סימן ט'), וכן הוא בשו"ת הרדב"ז חלק ד' (סימן ריט), נשאל אודות אשה כושית הבאה מארץ כוש, הנקראת אל חבאש, שנשבת ושני בניה עמה, וקנה אותה ראובן, ושאלנו את פיה מה טיבה, ואמרה שהיתה נשואה בארצה, ואלו בניה מבעלה אשר שמו פלוני וכו', ובאו עליהם אויבים ושללום, והרגו את כל האנשים שהיו בבית, ואת הטף והנשים שבו ויבוזו, ונתברר שהם מזרע ישראל משבט דן השוכנים בהרי כוש, ומאותו זמן עד עתה הוחזקה כעגונה, ובתוך הזמן בא עליה אדונה ראובן והוליד ממנה בן וגדל, והוא רוצה לישא אשה מקהל ישראל, האם הוא ראוי לבוא בקהל ה', והשיב, תנן (יבמות קיד ב), שלום בינו לבינה ומלחמה בעולם ובאה ואמרה מת בעלי אינה נאמנת, והיינו טעמא משום דאמרה בדדמי, ואיבעיא לן אם היא החזיקה מלחמה, אי אמרינן מיגו וכו'. ופסק הרמב"ם שאם נישאת לא תצא, ומינה דהולד כשר. אכן זה אינו, חדא דהרא"ש פסק שאפילו אם נישאת תצא והולד ספק, ועוד שאפילו לדעת הרמב"ם הרי בנידון דידן הדבר

מפורסם שלעולם יש מלחמה בין מלכי כוש, שיש להם ג' מלכיות, קצתם ישמעאלים, וקצתם נוצרים מחזיקים בדת יש"ו, וקצתם ישראלים משבט דן, וכפי הנראה הם מכת צדוק וביתוס הנקראים קראים, שהרי אינם יודעים תורה שבעל פה, ואינם יודעים אלא קצת מצות, ואין מדליקים נרות שבת, ולא תשבות המלחמה ביניהם, ובכל יום שובים אלו מאלו, הילכך אין כאן מיגו טוב שיכולה לומר שלום בעולם, שהרי דבר ידוע אצלנו שיש מלחמה ביניהם, ועוד שכיון שהיא שבויה לפנינו אין לך חזקת מלחמה גדולה מזו וכו'. עוד יש טעם כללי לכלל הקראים להתירם, כי אף שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט כתקנת חז"ל, מכל מקום כולם פסולי עדות הם מן התורה, ולא ראיתי להאריך בזה שהרי כמה משפחות מהם באו בקהל ישראל, ואם היו מסכימים כולם לקבל חברות ולקבל כל קבלת חז"ל ולהיות כמונו הייתי מתירם לבוא בקהל ה' עם הסכמת החכמים, כיון שקידושיהם נעשים בעדים פסולים, וכמו שכונסה פטרה וכו', ואין לחוש לדור הראשון שהיו קידושיהם קידושין בעדים כשרים, ושמה נתגרשה אחת מהן בעדים פסולים אחר שפקרו, ונישאת לאחר ובניה ממזרים, כי חששא רחוקה היא, שאם תמצא לומר שנתגרשה, עדיין לא פקרו לגמרי באותו הדור עד זמן ענן וחבריו שהיו מטעים אותם בפירושיהם הנפסדים, ואם כן שמא בעדים כשרים נתגרשה, וכתיקון חז"ל, ושמה לא נישאת לאחר, ושמה לא ילדה בנים מהאיש האחר, ושמה מתו בילדותם, ואם תמצא לומר שהגיעו לכלל שנים כל אחד מהנמצאים יכול לומר אני איני מהם, שהמתגרשות מיעוט הן, וכל אחד מהם לבדו מותר לבא בקהל. אלא שזה סותר לכאורה למ"ש הרדב"ז (עצמו) בסוף סימן ה' (הנ"ל), שלענין יוחסין יש לחוש מפני שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט. ובאמת שצריך לומר שדברי הרדב"ז עניים במקום אחד) בסימן ה' הנ"ל (ועשירים במקום אחר) בסימן ט' (דנפק דק ואשכח להתיר משום כמה ספקות וספקי ספקות להקל. וכן כתב עוד הרדב"ז בתשובתו) בחלק ד' סימן ריט. (ע"ש. [וכן מצאתי עתה להגאון הראש"ל המרפ"א, בקונטרס קדמוניות היהודים במלבר, עמוד 30, שכתב, שאף שהרדב"ז חשש לענין יוחסין משום ספק ממזרות, מכל מקום חזר והתיר בסימן ט' מכח ספקות רבים. ע"כ. וכן כתב הגר"מ פיינשטיין במכתב לנכדו הרב מרדכי טנדלר, מיום כו סיון שדמ"ת, דלדינא אין לחוש ביהודי אתיפיה לאיסור ממזרות, וכמ"ש הרדב"ז שיש בהם כמה וכמה ספקות להקל. ע"ש]. וכן האריך הרחיב למענינו בשו"ת הרדב"ז (חלק ב' סימן תשצו, וחלק א' סימן עג), להתירם מכח הספקות וספקי ספקות. וכן כתב המהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב) סוף סימן לג, שכבר נעשה מעשה לקרב הקראים תחת כנפי השכינה ולהתירם בקהל ה', על פי שלשה עמודי עולם, רבינו יעקב בי רב, ומהר"ר שמואל בן חכים הלוי, ומורנו הרדב"ז זצ"ל. ע"ש. הא למדת שדבריו בסימן ה' הם רק לפי המושכל ראשון, אבל אחר העיון הרדב"ז עצמו סבירא ליה להתיר. והן אמת שבסימן ה' כתב, שאין דין הפלשים כמו הקראים לענין להחיותם ולפדותם, כי דוקא בקראים נאמר מורידים ולא מעלים, כיון שהם דרים בתוך שכונת הרבניים, ורואים דברי חכמים ומנהגיהם ומלעיבים ומלעיגים עליהם, והם המשפחה הארוכה אשר כתב עליהם הרמב"ם, ובהם אמרו מורידים ולא מעלים, אבל אלו הבאים מארץ כוש אילו היו ביניהם חכמים בעלי קבלה לא היו כופרים, "ודינם כתינוק שנשבה לבין הגוים". ע"כ. ואם כן תקנתם קלקלתם, שהעדים של הקידושין) של הפלשים) כשרים הם, וגיטם אינו גט, כיון שאינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין. אלא שהרדב"ז עצמו) בסוף סימן ה' (סיים, ואם תמצא לומר שהדבר ספק) אם דינם כקראים, נראה דלא פסיקא ליה מילתא, ורק לענין להחיותם אמרינן ספק נפשות להקל. ועל כל פנים הרי שאר הספקות שכתב לגבי הקראים שייכים גם לגבי הפלשים, ואשר על כן הביא כל הספקות לשאלה

הנוגעת לבן הפלשית) אם יתברר שבעלה של אמו נהרג לפני שנתעברה בו, להתיירו לבא בקהל מכח הספקות האלה. ולהלן יתבאר ההיתר שלהם לבא בקהל ביתר שאת ויתר עוז. ולאפוקי ממה שכתב הציץ אליעזר חלק י"ב) סימן סו) בד"ה באופן, שכל מה שנאמר להקל עליהם שהם יהודים, בעיית היוחסין שלהם יותר חמורה, שהרי כתב הרדב"ז שדינם כתינוק שנשבה לבין הגוים, ואם כן קידושיהם נעשים בעדים כשרים וגיטם אינו גט וכו'. ע"ש. אבל לפי האמור גם לפי זה יש להקל, ובפרט שגם הרדב"ז לא הוציא דבר זה מכלל ספק, וחזי לאצטרופי לשאר ספיקות להקל להיתרם לבא בקהל ה', ומה שכתב עוד הציץ אליעזר שהרי אינם יודעים מדין יבום, הרי פסק מרן) בסיומן קנט סעיף ב' (כדעת הרמב"ם, שיבמה שנישאת לזר אין הולד ממזר. ועיין בביאור הגר"א שם שכן מבואר בתוספתא, ודלא כהיש אומרים דהוי ממזר מדרבנן. ע"ש. ובספק ממזר מדין יבום בודאי דנקטינן לקולא.

ו) ומה שכתב עוד הציץ אליעזר שם, לפוסלם מפני שאינם בקיאים בדיני עריות, הנה הרמ"א בדרכי משה (סי' ד' ס"ק יד) כתב בדין האנוסים, שיש להוכיח מיבמות (טז ב) ונדה) נו ב) שאין מקבלים גרים מן התרמודיים, ופירש רש"י, מפני שנתערבו בזמן החורבן עם בנות ירושלים, וקסבר גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, אם כן לדידן דקיימא לן הולד כשר אין לחוש לממזרות, ומותר להתחתן עמהם כמו בשאר עכו"ם, דממה נפשך אם נאמר שהתחתנו בעכו"ם הולד כשר, ואם הם נזהרים מלהתחתן אלא זה בזה, אם כן הם נזהרים גם מלהתחתן מקרובותיהם, שהרי גם עכו"ם נזהרים בזה. ע"ש. הא קמן דלא חיישינן לנישואי קרובותיהם. וכן כתב השב שמעתתא) שמעתא ד' פרק כב), שאף שהנימוקי יוסף יבמות (סוף פרק אלמנה לכהן גדול) מנה בכלל פסולים גם אחיה ואביה, מכל מקום מהבית יוסף והרמ"א שלא הביאוהו נראה דלא סבירא להו כוותיה, שכל שאינו פיסול כללי, אלא לזו האשה, לא דנו בזה דין קבוע להחמיר וכו'. ע"ש. גם הגאון רבי יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק) חלק אבן העזר סימן ח' אות ד) כתב, דלא חששו חז"ל למיעוט קרובים, וכמו שכתב רש"י קידושין) פ"א ב) דהיינו טעמא שמותר להתייחד עם אחותו, משום דלא תקיף יצריה, דאהנו אנשי כנסת הגדולה דלא מגרי בקרובותיו, (כמו שאמרו בסנהדרין סד. ויומא סט ב). וכן לשון המשנה) כתובות יג א) הרי זו בחזקת שנבעלה לנתין ולממזר, ולא הוזכרו קרובים, וכן שם במשנה) יד ב) אם רוב אנשי העיר משיאים לכהונה הרי זו תינשא לכהונה, ולא חששו לקרובים. עכת"ד. (ועיין עוד בשו"ת עין יצחק חלק אבן העזר סימן יד אות ב') (גם בערוך השלחן) סימן ד' ס"ק לד) העיר מההיא דיומא) סט ב) דאהני דלא מגרי בקרובותיו, שמכאן שאין לחוש לזנות קרובים, שדבר שאינו מצוי הוא כלל לזנות עם קרובים שהולד מהם ממזר. ע"ש. וכן כתב בשו"ת אחיעזר חלק ג' (סימן כא), ושכן כתב ההפלאה (כתובות) יג א). ע"ש. ועיין עוד בשו"ת ברית אברהם) סימן טו אות ד', ובשו"ת כתב סופר) חלק אבן העזר סימן ב') (וכן כתב השואל ומשיב קמא) חלק א' סוף סימן ג). והגאון החזון איש) חלק אבן העזר סימן יב). ובשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן ו). ע"ש. וכל שכן לפי מה שיתבאר להלן שגם קידושי הפלשים אינם קידושין לפי דין תורה, אם כן רוב איסורי עריות אין נוהגים בהם, כגון חמותו וכלתו אשת אחיו ואחות אשתו ואשת אביו וכיוצא בזה. נמצא שאין לחוש לאיסורי עריות. וכן כתב כיוצא בזה הרה"ג רי"מ אהרנברג בקונטרס "בני ישראל") עמוד קח וק"ט). ע"ש. וכן ראיתי להגר"מ פיינשטיין במכתבו לנכדו, מיום כ"ח סיון תשמ"ה, שכתב, שאין בעולי אתיופיה חשש ממזרות מחמת זנות בקרוביהן, כיון שזנות בקרובים אינו חשוב כדבר טבעי, וממילא אינו שכיח, וגם מאחר שאין להם חלות קידושין, אין בהם חשש לקרובים ע"י אישות.

ע"כ. (ואפשר דהיינו טעמא נמי של הרדב"ז בדברי דוד, סוף סימן ה' שחשש לפלשים רק משום שקידושיהם קידושין וגיטם אינו גט, וכן הר"ש בתשובה שבב"י ס"ס ד שחשש כן לגבי הקראים, ולא הזכירו חשש נישואי עריות של קרובים, והיינו טעמא דלקרובים לא חיישין, ושו"ר בשו"ת זרע אברהם יצחקי) חיו"ד סי' כז דף ק"י ע"א) שהעיר על הר"ש שלא הזכיר חששות אלו אלא תלו עיניהם בטיב גיטין וקידושין. ע"ש).

ז) איברא דלכאורה יש לטעון על הספקות וספקי ספקות שכתב הרדב"ז להתיר הקראים, (וממילא הוא הדין לפלשים), שאם כן למה אמר רבי אליעזר (בקידושין עה א), שכותי לא ישא כותית, ואמרינן) שם עו א) דהיינו טעמא לפי שאין בקיאים בתורת גיטין וקידושין, והרי יש בהם כל הספקות הנ"ל. וצריך לומר דאיסור הכותים אינו מכח הדין אלא שראו לגזור עליהם, וסמכו גזירתם על הטעם הנ"ל. וכן כתב בשו"ת היכל יצחק (חלק א') (חלק אבן העזר סימן יג אות ג'). (וכן כתב בכסא דהרסנא) סימן רכ). ובזה יש טעם לומר שאף לדעת האוסרים את הקראים לבא בקהל, ומשום דמשוו להו לכותים, וכמו שכתב בביאור הגר"א אבן העזר) סוף סימן ד'), יודו לגבי פלשים שלא עשו זאת בכוונת זדון כמו הקראים, אלא משום חוסר ידיעה, ואילו היו ביניהם חכמים הבקיאים בתורה שבעל פה גם הם היו עושים כדבריהם, וכמו שכתב הרדב"ז הנ"ל. לפיכך אין מקום לגזור עליהם דין ממזרות, וכשרים הם לבא בקהל ישראל. וראה עוד כיו"ב במאמרו של הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בקונטרס "בני ישראל" (עמוד מז והלאה). ודו"ק.

ח) והנה לאחר חקירה ודרישה מפי זקני העדה וכהנייה, מתברר שאין לעדה האתיופית קידושין כלל בנתינה ואמירה כפי שחייבה התורה, והנישואין שביניהם שבדרך כלל נעשים מגיל ארבע עשרה שנה ומעלה לחתן או לכלה, ולפעמים אף בפחות מכן, נערכים באופן זה, הורי הבחור מבקרים אצל הורי הנערה, ואם מצאה חן בעיניהם מביעים את רצונם לנישואי בניהם, וקובעים זמן לנישואיהם, ואילו החתן והכלה אינם רואים זה את זה עד ליום החופה, ויום או יומים לפני טקס החופה שולחים הורי החתן תכשיטים ומתנות להורי הכלה, עבור הכלה, ובמקום הטקס של הנישואין החתן נמצא בין האנשים והכלה בין הנשים, ולא קרב זה אל זה, אך אביו של החתן מכריז בפני הנוכחים ומודיע לאבי הכלה על כריתת ברית הנישואין בין החתן והכלה, ואינו נותן שום דבר, לא הוא ולא החתן, והכהן של העדה אומר פסוקי ברכה באמירה בלבד, ותו לא. ואחר הטקס והסעודה הולכים החתן והכלה יחדיו ומתיחדים זע"ז. נמצא שאין עושים מעשה קידושין באמירה ובנתינה כדת של תורה, כי אין להם מושג מדין קיחה קיחה משדה עפרון. וגם כשהולכים ומתיחדים יחדיו, אין כאן קידושי ביאה, שהרי צריך לומר לה בפני שני עדים הרי את מקודשת לי בביאה זו, ולהתיחד בפניהם, כמבואר ברמב"ם) פרק ג' מהלכות אישות הלכה ה' (ובטור ושולחן ערוך) סימן לג סעיף א'). וע"ע בספר דינא דחיי) עשין דף א' ע"ד), שלדברי הכל צריך שיאמר בפני עדים שהוא מקדשה בביאה, ולא אמרו חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, אלא כשהיה לו עסק אישות עמה, כגון המגרש את אשתו ואחר כך בא עליה וכיוצא בזה, וכמבואר ברמב"ם) פרק י' מהלכות גירושין הלכה יט), ובטור ושולחן ערוך) סימן קמט סעיף ה'). עכת"ד. ובנידון דידן שאין שום אמירה כזאת, והכל נעשה על דעת טקס הנישואין, אין כאן סרך קידושין. וע' בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חלק אבן העזר סימן א'), אות ב' והלאה), שהבאתי דעת רוב האחרונים לגבי נישואין אזרחיים, שאינה צריכה גט מן הדין כלל, מהטעם האמור. ע"ש. ומעתה אין אנו צריכים לדון במה שנסתפק הרדב"ז בקידושי הפלשים הנעשים בעדיהם, אם העדים כשרים או פסולים,

דמעיקרא דדינא פירכא שאין כאן קידושין כל עיקר, וממילא אין כל חשש בגירושיהם, מאחר שאינם נשואים על פי הדין. (ושמא תאמר שיש לחוש פן בדורות הראשונים היו עושים קידושין כדת, ורק במשך הזמן הרב נשתכח הדבר מהם, אף אנו נאמר אולי גם גירושיהם היו על פי הדין. ועוד שהסברא נותנת שכך היו נוהגים בכל הדורות, שהרי הם מקפידים על שמירת מסורת אבותיהם בכל העינים). וכיוצא בזה כתב בשו"ת הריב"ש (סימן ה') לגבי נישואי האנוסים, שאפילו אם נאמר שאין אמירת החתן מעכבת כיון שנתקבצו יחדיו על דעת להתארס, והוי כמדבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה ולא פירש, דקיימא לן שמקודשת כל שעוסקים באותו ענין, מכל מקום בכאן הרי לא נתן לה כלום, רק שהכהן מברך אותם ונותן טבעת לכל אחד מהם. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. והן אמת שעדיין יש לדון לפי מה שכתב החלקת מחוקק (ריש סימן לג) שגם לגבי קידושי ביאה, אם היו מדברים על עסקי קידושין, ומתוך זה נתיחדו ובא עליה, הרי זו מקודשת, וכדין קידושי כסף הנ"ל. וכאן שנתאספו יחדיו על דעת נישואין, ואחר כך נתיחדו ובא עליה, נאמר גם כן שהיא מקודשת. ואף שהבית שמואל שם סק"ב מפקפק בזה, שאפשר דגבי ביאה גרע טפי, הואיל והעדים אינם רואים את הביאה. אולם בתפארת יעקב שם כתב שאין בזה מקום ספק, שכיון דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, אין צורך באמירה וכו'. וכן כתב בארץ צבי שם, ושכן מוכח בדרכי משה. ע"ש. אולם הגאון הר"ש אבן דנאן בשו"ת אשר לשלמה (סימן ב' דף ז' ע"א) כתב, שמשמעות לשון הריב"ש הנ"ל "שאפילו אם נאמר", נראה דלקושטא דמילתא לא סבירא ליה שהאסיפה לאירוסיין הוי כמדבר על עסקי קידושיה, ולפחות משמע דלא פשיטא ליה. ע"ש. ומכל שכן כאן שהיחוד והביאה נעשו זמן רב לאחר מכן, והפסיקו בסעודה ובדברים אחרים. וידוע מה שכתב מרן הבית יוסף (סימן כז), שדעת רוב הפוסקים כרבי שצריך שיהיו עוסקים באותו ענין, (ולא כר' אלעזר בר"ש דאמר אף מענין לענין באותו ענין), ומהם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והר"ן ובעל העיטור. וכן פסק מרן בשלחן ערוך. (וכן פסקו רבינו ישעיה הראשון, והרי"א, ובשו"ת הריטב"א סימן סח, ועיין עוד במאירי קידושין ו א). ועוד, שהרי כתב בשו"ת הרמ"א (סימן ל'), שאפילו להסוברים דמהני אף מענין לענין באותו ענין, מכל מקום צריך שידברו תחלה מענין הקידושין ממש, אלא שפסקו מלדבר בקידושין ועדיין מדברים בצרכי נישואיהם וכו'. ע"ש. וכאן מעולם לא דיברו בעניני קידושין ממש, רק בטקס החתונה. ומה שיש אחרונים שהחמירו בנתאספו תחת החופה ונתן לה קידושין בסתם, או שלא אמר "לי", כמ"ש בשו"ת דברי מלכיאל חלק ג' (סימן קמו), ובערוך השלחן (סימן כז סעיף א'), זהו כשבירכו ברכת אירוסיין תחת החופה, מה שאין כן כאן. לפיכך אין לחוש לקידושין כלל. (ומכל שכן לפי מה שכתב הט"ז סימן כז סק"ב, שצריך שהמקדש ידבר עם המתקדשת על עסקי קידושין, ולא סגי מה שאחרים דיברו בפניהם על עסקי קידושין. וכן כתב בשו"ת בית יצחק חלק אבן העזר סימן צט. ובשו"ת צל הכסף חלק ב' סימן כו, ושכן משמע מפשט לשון הפוסקים. ואפילו לדברי החולקים שהובאו באוצר הפוסקים חלק י' בדף לב ע"ד, בנידון דידן הן הן יודו דלא חיישינן לקידושין. שהרי אין לפלשים שום מושג של ענין קידושין כלל. ודו"ק).

ט) וחזות קשה הוגד לי, כי ראיתי בשו"ת התשב"ץ ח"ג (סי' מז) שכתב, שיש לדון בנישואי האנוסים, שיש מקדשים כדמו"י בפני עדים אנוסים, ואח"כ נושאים אותם כמנהגם, אם יש לחוש לנישואין אלו שבאו אחר קידושין שנעשו בפיסולי עדות, כי האנוסים בודאי שפסולים לעדות וכו', שי"ל שכיון שגילו דעתם דלאו בתורת זנות נסבי להו, כיון דמקדשי והדר נסבי, הרי הם בועלים לשם קידושין, וכל שיש בעיר ישראל

הכשרים לעדות ויודעים בהם שהם מתיחדים, אמרינן עדי יחוד הן הן עדי ביאה, וחלו הקידושין משעת בעילה, שחזקה היא שאין אדם מחזר אחר קידושין ועושה בעילתו בעילת זנות, וכדתנן (גטין פא א) המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי בית הלל אומרים צריכה הימנו גט שני. ואמרינן התם דה"ט משום דס"ל הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וכו'. וה"נ שקידשה בפני עדים אנוסים דכוותיהו, ודאי לשם נישואין נתייחד עמה, ומה שלא קידשה בפני עדי ישראל כשרים, לפי שבעיניו האנוסים יותר כשרים מעדי ישראל, לפי שלבם מסור לשמים, וכדאמרינן בחגיגה (כב ב) לגבי עם הארץ וכו', ולכן כיון שקידשה בפני עדים אנוסים ונתייחד עמה וידעו זאת עדי ישראל כשרים, אמרינן הן הן עדי ייחוד הן הן עדי ביאה, וכאילו בעל אותה בפניהם לשם קידושין, שאינו עושה בעילתו בעילת זנות, וחוששין להחמיר להצריכה גט. ושמא תאמר זה שקידשה בעדים פסולים, אף על פי שבעל אח"כ, על סמך הקידושין הראשונים בעל ולא לשם קידושין, הא ליתא, דדוקא בסבלונות שבאו אחר קידושין בטלים, הוא דאמרינן הכי בקידושין (נ סע"א), אבל אם בעל אחר קידושין פסולים, שחשב שהם קידושין כשרים, גמר ובעל לשם קידושין וכו'. עכת"ד. ותמיהני, שהרי בכתובות (עג ב), מייתי התוספתא דקידושין (פ"ד ה"ד), המקדש בפחות משוה פרוטה, וכן קטן שקידש, אף על פי ששלח סבלונות לאחר מכן, אינה מקודשת, שמחמת הקידושין הראשונים שלח, ואם בעלו קנו, ר' שמעון אומר אם בעלו לא קנו. במאי קמיפלגי, ת"ק סבר אדם יודע שאין קידושין תופסים בפחות משוה פרוטה, וגמר ובעל לשם קידושין. ור"ש סבר אין אדם יודע שאין קידושין תופסים בפחות משוה פרוטה, וכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים בעל. ע"כ. לפ"ז הכא דסבר המקדש שהעדים האנוסים כשרים הם, והם יותר כשרים משאר עדי ישראל הכשרים, בודאי שעל דעת קידושיו הראשונים בעל, ולא אמרינן בכה"ג אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, שכיון שהוא סבור שקידושיו קידושין, לא שייך כאן בעילת זנות כלל, ואדעתא דקידושין ראשונים בעל. וכל שנתבאר לנו שבאמת אין קידושיו קידושין, כגון שהעדים פסולים, אינה צריכה גט כלל. וכן מוכח בתשובת הריב"ש (סימן ה) (ע"ש. [וע' בשו"ת הריב"ש] (סוף סימן ו), שהביא בשם הרא"ה, שכל שהיא אשתו ועומדת תחתיו, כ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה לשם קידושין, וכתב ע"ז, אך זוהי דעת יחיד, שכל הראשונים כתבו שצריכה לעדי ייחוד. וע' בבית שמואל (סוף סימן לא) (שהריב"ש עצמו) סי' קיג) כתב בשם הרא"ה דהוי כעדי ייחוד. וכן נראה בתשובת מיימוני (סי' יט). (ע"ש). ושוב מצאתי בערך השלחן אה"ע (סי' לא סק"י) (שהביא דברי הרשב"ץ הנ"ל, ותמה עליו מהסוגיא דכתובות) עג ב) הנ"ל, דלא אמרינן אם בעלו קנו, אלא משום שאדם יודע שאין קידושין תופסים וגמר ובעל לשם קידושין, אבל כשהוא סבור שהקידושין כשרים, אמרינן דאדעתא דקידושין הראשונים בעל, ולא קנה. וה"נ ס"ל לר' אמי גבי המקדש במלוה ובעל שא"צ גט מה"ט. וכן מבואר בשו"ת הריב"ש (סי' ה) בנישואי האנוסים. וסיים: דליכא למ"ד שאם סבור שהקידושין כשרים דאמרינן לשם קידושין בעל, אלא הרשב"ץ בלבד, והוא נגד הש"ס והפוסקים. ע"כ. (ואני תמה על הגאון רבי רחמים פרנקו בשו"ת שערי רחמים ח"ב) (חאה"ע סי' יז) (שהעתיק כל דברי הרשב"ץ הנ"ל, ולא הרגיש שדבריו נגד הש"ס והפוסקים). ובאמת שהרדב"ז והמהריק"ש שהתירו את הקראים, משום שעדי הקידושין שלהם פסולי עדות, ולא חששו למה שהם דרים יחדיו ככל איש ואשה, ומתייחדים זע"ז, אף על פי שיש עדים כשרים מהרבניים בעיר, מוכח להדיא דס"ל דלא שייך לומר שעל דעת קידושין בועלים, אלא סומכים הם על טקס הנישואין שלהם, ואדעתא דהכי בועלים, וכ"כ מהריק"ש בשו"ת אהלי יעקב (סי' לג). (וע"ע להלן) סי' יב. ז). ומכיון שאין כאן קידושין כשרים, מחמת שהעדים פסולים, אין

לחוש שנשותיהם בחזקת אשת איש, הילכך אין כאן פיסול ממזרות. והוא הדין לגבי הפלשים שסומכים על טקס הנישואין שלהם, שכיון שאין בהם ממש, אין בהם חשש פיסולי קהל. וע' בשו"ת הגאון רעק"א מה"ת (סי' נו) בד"ה ועדיין. ודו"ק.

י) פש גבן לברורי אם יש לחוש לקידושין בגלל התכשיטין והמתנות הנשלחים לכלה והוריה ימים אחדים לפני הנישואין, וניחוש שמא נשלחו על דעת קידושין, וכמו שאמרו בקידושין (נב) חוששין לסבלונות, ופירש רש"י, מי ששידך אשה וקדם ושלח סבלונות בעדים חוששים שמא קידושין הם, ואם נתקדשה לאחר צריכה גט מן הראשון. ע"כ. ואם כן לכאורה גם פה יש לומר שנשלחו סבלונות אלה על דעת קידושין. אבל התוספות קידושין שם כתבו על פירוש רש"י, משמע מתוך פירושו דחיישין שמא מחמת קידושין הם, ולכך נקט בלשונו שידך, שאם לא כן לא הוו קידושין, דמנא ידעה, וכדאמר לעיל (ו א) גבי נתן לה קידושין ולא פירש. וקשה להר"מ, וכי שידך מאי הוי, והא בעינן שידבר עמה על עסקי קידושין, ומענין לענין באותו ענין, לכך נראה לפרש שכיון ששלח לה סבלונות חיישין שמא קידשה כבר. ע"ש. ולפי זה בנידון דידן שידוע שאין עושים קידושין תחלה כלל, אין לחוש לקידושין. וכן כתב בבית יוסף (סימן מה) בשם הרשב"ץ, "דבאתרא דמסבלי והדר מקדשי, אין כאן בית מיחוש, לא לפירוש רש"י ולא לפירוש התוספות". והוא הדין באתרא דלא מקדשי כלל. וכן כתב בשו"ת הרשב"א (סימן אלף וק"פ), שאין לחוש שקידש בסבלונות אלא כשרוב המקום מקדשים תחלה. וכן מתבאר בשו"ת הריב"ש (סימן ה') אליבא דרש"י. ולכן אף למה שכתב הרא"ש ליישב שיטת רש"י, וכתב שיש הוכחה בגמרא לפירוש רש"י, וכן הוכחה לפירוש התוספות, ומשמע שחושש לשני הפירושים. וכן כתב בשמו הטור (בסימן מה). וכן כתב בחידושי הריטב"א קידושין, שיש לחוש לשני הפירושים. וכן כתבו בשו"ת התשב"ץ (חלק ב') (סימן ר'), ובשו"ת הרשב"ש (סימן שצה). ע"ש. מכל מקום באתרא דלא נהיגי בקידושין כלל, נראה דלא חיישין לסבלונות, ובמיוחד לפי מה שכתב הריטב"א בתשובה (סימן סח), כי מה שאמרו חוששין לסבלונות, אליבא דרש"י, זהו כשלא נודע כיצד ניתנו הסבלונות ההן, שאין בפנינו אותם שהיו מצויים שם, ואנו חוששין שמא ניתנו לה בלשון קידושין בפני עדים הכשרים לעדות, שאם לא כן הרי המקדש שלא בעדים אין חוששים לקידושין, אבל כשכל העדים שהיו מצויים שם מעידים שניתנו סתם ולא אמרו לה שום לשון קידושין, וגם לא היה מדבר עמה על עסקי קידושין, אין לחוש לסבלונות. ע"ש. וכאן הרי ברור לנו שהשושבינים מוסרי הסבלונות להורי הכלה אינם אומרים באותה שעה שום לשון קידושין כלל, וגם אינם מקפידים שיהיו השושבינים כשרים לעדות, לפיכך אין לחוש לסבלונות. (ועיין בשו"ת התשב"ץ ח"א סי' מב, וח"ב סי' ר'. ודו"ק)

יא) ואפילו לפי פירוש המאירי (קידושין נב) שאף אם לא דיבר עמה על עסקי קידושיה בעת מסירת הסבלונות, יש לחוש לקידושי ספק. ע"ש. מכל מקום בנידון דידן אין לחוש לזה כלל, על פי מה שכתב בשו"ת הריב"ש (סימן תעט) בד"ה בענין הסבלונות, שלדעת רש"י ז"ל שחש הסבלונות הוא שמא הם עצמם ניתנו בתורת קידושין, ואף על פי שלא פירש מהני, שכיון ששידך כבר הוי כמדבר עמה על עסקי קידושיה ונתן לה ולא פירש, דקיימא לן כר' יוסי דאמר דיו, מכל מקום זהו כשהחתן מסר הסבלונות מידו ליד השליח, אבל בנידון זה שאבי החתן נותן הסבלונות, ולא החתן עצמו, אין לחוש לסבלונות אלו שיהיו הן עצמן קידושין, שהרי אפילו אילו אמר אבי החתן בפירוש שהוא נותן הסבלונות לשם קידושין, אין חוששים להם, דקיימא לן

(בקידושין מה א) כרבינא דלא חיישין שמא שליח שווייה לאביו, ולא לשמא ארצויי ארצי קמיה ושתיק, ואפילו אם השליח אמר לכלה סבלונות אלו שלח לך החתן אין בכך כלום, שהרי הוא עצמו מעיד שלא החתן נתנם לו ולא שלחו. אבל להרי"ף והרמב"ם שחשש הסבלונות שמא קדמו להם קידושין, אפשר שאף אם לא נתנם החתן בעצמו לשליח, ראייה הם שקדמו להם קידושין וכו'. ע"ש. (ועיין באבני מילואים סימן מה סוף סק"א שכתב להעיר על זה שאף להרי"ף והרמב"ם אין לחוש לכך, ושלכן כתב הריב"ש דבר זה בלשון "אפשר", דלא פסיקא ליה מילתא). ולפי זה כאן שבודאי לא קדמו קידושין, וכל החשש הוא לפירוש רש"י שמא הסבלונות עצמם לקידושין נמסרו, והואיל ונתברר לנו שהורי החתן מוסרים הסבלונות לשושבינין ולא החתן בעצמו, (וגם נמסרים להורי הכלה ולא ליד הכלה עצמה, אף שמראים לה אותם), אין כאן חשש קידושין כלל. (ודברי הריב"ש הנ"ל) שהובאו בקיצור בבית יוסף סימן מה, הם גם באופן ששידכו קודם לכן, וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א בחידושיהם לקידושין (מה א), דהא דקיימא לן כרבינא דלא חיישין לשמא שליח שווייה, או שמא ארצויי ארצי קמיה, היינו אפילו בשדיך. וכן כתבו הריטב"א והר"ן שם. ע"ש. ולכן גם כאן אף על פי ששידכו לא חיישין בנתינת הסבלונות על ידי הורי החתן לקידושין. וכן כתב הגאון מהר"א בן יעיש בתשובה שהובאה בשו"ת הרא"ם חלק א' (סימן יח), וסיים, שאפילו לדעת החולקים על הרי"ף והרמב"ם וסבירא להו שהלכה כרב ושמאל דאמרי חיישין שמא נתרצה האב, וכן שמא נתרצה הבן היכא דארצויי ארצי קמיה, זהו בקידושין שקידש האב להדיא בעד בנו, אבל בסבלונות אפשר דמודו דלא חיישין שמא נתרצה הבן, ואם תמצא לומר שנתרצה הבן, עדיין להר"ח וסיעתו אין הסבלונות עצמן קידושין, אלא דחיישין שמא קדמו להן קידושין, וכולי האי לא חיישין בנידון דידן. וכל שכן שבנידון דידן האם מסרה סבלונות בשמה ולא בשם החתן, והוא ליה כעין ספק ספיקא וכו'. ע"ש. ומה שכתב להשיב על זה הרא"ם (בסימן יט), דהא דשמא נתרצה הבן לא חיישין, היינו בלא שידך, או באופן ששידך ולא נתרצית לו, מה שאין כן בשידך ונתרצית לו וכו', דבריו צריכים לי עיון, שהרי מבואר בראשונים הנ"ל שאפילו בשידכו נקטינן כרבינא דלא חיישין שמא ארצויי ארצי. ושוב מצאתי בספר בני דוד פאלקון) הלכות אישות פרק ט' הלכה כח, דף כד ע"ב) שתמה על דברי הרא"ם הנ"ל כאמור, שהרי בכל מקום שאמרו שידך משמע שנתרצית גם היא להיות אשתו, וכיון שהמחלוקת בדין שמא נתרצה הבן מיירי בדשדיך, כמבואר בהריטב"א והר"ן, הסוברים דלא חיישין היינו אפילו כשנתרצית וכו'. ע"ש. וכן מצאתי עוד להגאון מהר"ר יעקב אלפנדארי בתשובה שהובאה בספר מחנה אפרים) הלכות אישות סימן ד', דף ט' ע"א, שתמה גם כן על הרא"ם, מדברי הריטב"א והר"ן, שפירשו הגמרא בדשדיך. ע"ש. וע"ע בשו"ת שער אשר) חאה"ע סי' לא דף צד ע"ד).

ודו"ק.

יב) איברא דאכתי איכא למידק ממה שכתב בס' בני דוד שם, שבזמן הזה לא אמרינן דלא חציף איניש לשוויי לאביו שליח, מפני שכולם מקדשים על ידי אביהם. ע"ש. אולם מדברי שאר האחרונים מוכח דלא סבירא להו הכי, וכמו שמתבאר בשו"ת פרי צדיק (סימן כג), ובשו"ת צדקה ומשפט חלק א' (חלק אבן העזר סימן ז'), ע"ש. [ועיין בכנסת הגדולה, הגהות בית יוסף סימן מה אות נט, מה שהעיר על דברי הרא"ם הנ"ל מתשובת הריב"ש. וצ"ן לתשובת מהריב"ל שמסתפק בזה. ע"ש. ובספר בני דוד הלכות אישות דף כט ע"א אות לז, כתב להעיר על דברי הרא"ם מתשובת הריב"ש הנ"ל]. על כל פנים לא יהא אלא ספק, הרי כתבו גדולי האחרונים שאף לרש"י כל החשש לסבלונות אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה אין חשש קידושין כלל,

וכמבואר בשו"ת תרומת הדשן (סימן רז). ע"ש. וכן העלה בשו"ת מהריב"ל חלק א' (סימן יז), שכל חששא זו של סבלונות אינה אלא מדרבנן, משום חומרא דאשת איש. ע"ש. וכן העלה בשו"ת מהרשד"ם (סימן יז), שאף במקום שחוששים לסבלונות אינה צריכה גט מן התורה אלא מדרבנן. וכן כתב בשו"ת מהרש"ך חלק א' (סימן קמ), שאין בסבלונות אפילו ספק קידושין מן התורה, אלא חששא מדרבנן. ע"ש. וכן כתב הפני משה (חלק א' (סימן יז). ע"ש. והובאו דבריהם באוצר הפוסקים (ריש סימן מה). גם בפני יהושע שבספר שני המאורות הגדולים (סימן ג'), הובא באוצר הפוסקים שם סוף סק"ח, כתב, שעל כל פנים אם נישאת לא תצא. ע"ש. ואם כן פשיטא שאין כאן חשש ממזרות כלל, וכל שכן בנידון דידן שמשלוח הסבלונות נעשה על ידי הורי החתן, ולא על ידי החתן עצמו. וזה ברור. ונראה שהרדב"ז בדברי דוד (סימן ה') (שחשש ליוחסין של הפלשים, משום שמא קידושיהם קידושין, וגיטם אינו גט, לא סיימוה קמיה דמר שאינם עושים קידושין כלל, ואילו הוה שמיע ליה כל פרטי נישואיהם לא היה חושש כלל גם לענין יוחסין. [וע' בשו"ת בית אבי ח"ד סי' קפא מ"ש בדין זה, אין ולא ורפיא בידיה].

בהא סליקנא ובהא נחיתנא דליכא למיחש לפיסולי חיתון בעדת האתיופים, ומותרים לבוא בקהל ישראל ללא שום גיור אפילו לחומרא. והשי"ת יצילנו משגיאות ומתורתו יראנו נפלאות ויאיר עינינו במאור תוה"ק אמן.

הקדמה

בכרך זה הראשון מסדרת הספרים של „אוצר תורת חסד“ הנני נותן לפני הקוראים הנכבדים ידיעות מקיפות על דבר עשרת השבטים ובני משה אותם החלקים משבטי ישראל שנאבדו מאתנו זה יותר מאלפיים וארבע מאות שנה.

הקדמתי להדפיס כרך זה בראשונה, מחמת כי חושב אני אשר בכעת הזאת שבעוה"ר מחמת השואה הנאצית ימ"ש אבדנו יותר מששת מליוני מאחב"י מסלתה ומשמנה. ועמנו הדורים בארצנו הקדושה נמצאים מוקפים משלשים מליון ערבים שונאים מושבעים החפצים לקעקע רח"ל את ביצת עם ישראל. ועם ישראל הם המעט מכל העמים — שכעת הגיע כבר הזמן שאנחנו מבני שבטי יהודה ובנימן וחלקים מבני לוי ניגש אל העבודה הקדושה: לחפש אחר אחינו עשרת השבטים ובני משה אשר נאבדו מאתנו זה זמן כביר.

וז"ל היל"ש (שה"ש רמו תתקפ"ה) „אף נעים“ כשתשלם שכר ליראיד. „אף ערשנו“ — אלו עשרת השבטים שגלו לפנים מ„נהר סמבטיון“ שעתידין גלות יהודה ובנימן לילך אצלם להביאם כדי שיזכו עמהם לימות המשיח ולחיי העולם הבא. שנאמר (ירמיה ג). בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבואו יחדיו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם (עיי"ש רש"י ורד"ק ומצויד ובישעי' י"א).

ובזהר וירא (ק"ז ע"א) עיי"ש מקודם שבשית מאה אלף שתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא — כד יתער וא"ו לגבי קא „כדין אתין עלאין יתערון בעלמא ובנוי דראובן זמינין דיתערון קרבין בכל עלמא וכנסת ישראל יוקים לה מעפרא וידכר לה קוב"ה וכו'. ושם (רל"ה ע"ב) אר"ש זמינין אינון בני ראובן לאגחא תרין קרבין בגו ארעא — יתר שאת לגלותא דאשור דמתמן גלו בני גד ובני ראובן קדמאי מכולהו — ויתר עז לזמנא דמלכא משיחא יתער בעלמא אינון ויגחון קרבין בעלמא וינצחון עיי"ש עוד בדף רל"ו ע"א; ובזו"ח סוף בלק ובהאי יומא יתערון עשר שבטים עיי"ש בארוכה מה שיהיה באלף הששי ומסיים כדין „ואסף נדחי ישראל ונפוצות יהודה יקבץ דא בשתינ שנין דאלף שתתיאה; ובנסתרות

דרשב"י ומיד נגלו לו סתומות הקץ — ואומר לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו (ישעיה מ"ט) לאמר לאסורים צאו — אלו שבנהר סמבטיון שהם כאסורים, ולאשר בחשך הגלו — אלו תשעה השבטים וחצי שהם יושבים (מתחת לערי חשך) והקב"ה יקבץ אותם ויעלם לירושלם וינחם אותם בכפלים.

נוסף לכך: ידוע שכמה מאחב"י נטמעו בין האומות ונשאר בהם סימנים בודדים כי מזרע ישראל המה (בספרנו דנא הבאנו הרבה בנידון זה) והיה אם נטפל עמהם, ונמציא להם מורים ומדריכים, סופרים וספרים ושאר מעשים המקרבים את הלבבות — אזי יעזבו את ה"עם-הארצות" שנדבקה בהם לרגלי התרחקותם ממקור הקדושה, ויתזרו אל קדושת ישראל אל שמירת התורה והמצוה, ויתאחדו עמנו ויתגדל ויתקדש שמו הגדול. (עיין כאן בספר שני מדור ראשון פרק שביעי בענין קושין ומאלאבאר).

הרבה תנועות דתיות יש בתוכנו, הרבה תנועות של עשיית הטוב והחסד, אשר באם תתאחדנה התנועות הללו לנקודה זו: להסיר הלוט מעל פני התעלומה הזאת של עשרת השבטים הנדחים והאובדים, וימצאו את האנשים המוכשרים לכך לעשות נסיעות למקומות רחוקים לארצות בלתי נודעות וימציאו להם האמצעים הכספיים הדרושים בכדי להחזיר את האבידה הגדולה הזאת לבעליה — בודאי ומבלי שום תפונה נזכה ונצלית. ה' יהיה בעזרנו בזה. יען כי זוהי תוצאה מכלליות ישראל ולא מפרטי פרטיים.

בספר זה הבאתי הרבה ידיעות הקשורות בנידון השבטים האבודים והנדחים. וידוע לי כי הרבה מן הידיעות הנחוצות לא הספקתי להכניסם כאן, מפאת חוסר הספרים. והמחבר יתן תודה לכל מי שיטרח וימציא לו העתק מן הידיעות שיש לו אם מנסיעות עצמו או מספרים יהודיים ולועזים, אשר מראים ומודיעים כי פה ושם פגשו משפחות ושבטים ושנשאר בהם סימנים המראים בעליל שמבני ישראל המה ובעזה"י בחוברות הבאות יובאו בשמו דבריו וידיעותיו.

ליסוד ספרי זה הבאתי ספר אלדד הדני הספר הכי מפורסם בידיעות עשה"ש, ואשר הראשונים קבעיהו בתור ספר אמתי שראוי לסמוך עליו. הוספתי עליו הערות מועילות ונחוצות ומשלימים את דבריו. כמו"כ הבאתי נוסחא שניה וכן הקדמתי כמה דברים לתשובות מר צמח גאון. והוא ספר ראשון לכרך ראשון.

בספר שני מכרך הראשון הבאתי הרבה מדברי חכמינו ז"ל ומסופרים

וספרים, אגדות, ספורי נוסעים ומשלוחים ואגרות הסטוריות שנשלחו אל עשרת השבטים ואשר נשלחו לבני יהודא ובנימן ויש בהם תוכן רב בנידון דידן ומתבלטים מהם ערכים נכבדים ומאד יקרים, שיש בידיעת נושא זה.

(בספר שלישי הבאתי קיצור מדברי ימי ישראל זכפרט וביחוד בנידון השתי ממלכות ממלכת יהודה וממלכת עשרת השבטים. בספר זה ימצא כל דורש ספר תורת ה' כלי חפץ להבין עלידי החשבונות והמספרים הנתונים, הרבה ממאמרי חז"ל ופירש"י ועוד הדנים בקורות עמנו במשך התקופה מיצירת אדם הראשון עד לחרבן בית הראשון שיבנה בבי"א).

ונגמור עם דברי המדרש (דב"ר פ"ה, י"א) ד"א אשימה עלי מלך רבנן אמרי אמר הקב"ה בעוה"ז בקשתם מלכים ועמדו המלכים והפילו אתכם בחרב: שאל — הפילם בהר הגלבוע וכו', אחאב — עצר עליהן את הגשמים וכו', צדקיהו — החריב את בית המקדש, כיון שראו ישראל מה הגיע מתחת יד מלכיהם התחילו צווחין הכל: אין אנו מבקשין מלך ישראל, למלכנו הראשון אנו מבקשין (ישעיה ל"ג) כי ה' שופטנו ה' מחוקקנו ה' מלכנו הוא יושיענו. אמר להם הקב"ה „חייכם — כך אני עושה!!! מנין שנאמר (זכריה י"ד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. ובפירוש הרז"ו מלך הראשון אנו מבקשים — כמפורש אצל שמואל ושאל לא אותך מאסו ממלך עליהם כי אותי מאסו הרי שמלך עליהם קודם שאל*).

ובזהר וארא (ל"ב ע"א) וזמינין בני ישמעאל למשלט בארעא קדישא כד איהי ריקניא מכולא זמנא סגי כמה דגזירו דלהון בריקניא בלא שלימו. ואינון יעכבון להון לבני ישראל לאתבא לדוכתייהו עד שישתלים ההוא זכוותא דבני ישמעאל וכו' בההוא זמנא יתער עמא חד מסיפי עלמא על רומי חייבא ויגח בה קרבא וכו' וישצי לבני ישמעאל מינה ויתבר כל חילין דלעילא ולא ישתאר חילא לעילא על עמא דעלמא אלא חילא דישראל בלחודוי וכו' ובההוא זמנא כתיב (צפניה ג') כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, וכתוב ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.

* ובספר נועם אלימלך (בליקוטי שושנה) עה"ס מלכותך מלכות כל עולמים פי' שהמלכות הוא לפי העולם, כמו שממשיכים עליהם, אבל „וממשלתך בכל דור ודור“ פי' דהממשלה נשאר קיים לעד בידו של הקב"ה המלא רחמים ולא כלו לעד מדור לדור. ע"כ.

מ ב א

אלדד הדני היה בערך ד' אלפים תר"ס. וכפי שהוא מספר בספרו הכי מפורסם בתבל „אלדד הדני“ היה בן מחלי. וממשיך את יחושו עד דן בן יעקב אבינו. בספרו זה מספר ומתאר מקומות מושבותיהם של עשרת השבטים ובני משה הסמבטיון.

ספרו נעתק להרבה שפות, וישנם כמה נוסחאות. כאן הדפסתי נוסחא א' ונוסחא ב', והערות על כמה שינויים ביתר הנוסחאות. ועוד דברים עקריים השייכים לעצם הספר משאר ספרים ונוסעים, המובאים כאן בחוברת זו.

אלדד הדני נזכר מספרי הראשונים. ר' חסדאי אבן שפרוט במכתבו למלך הכוזרים כתב בא"ד: „ובימי אבותינו נפל אצלינו איש ישראל נבון היה מתייחס בשבט דן עד שמגיע לדן בן יעקב והיה מדבר בצחות וקורא שמות לכל דבר בלשון הקודש וכל דבר לא נעלם ממנו. ובעמדו לדרוש בחלכה כך היה אומר עתניאל בן קנו קבל מפי יהושע מפי משה מפי הגבורה. ע"כ“.

ר' אברהם בן הרמב"ם נשאל על אודות עשרת השבטים בדברי חז"ל, והשיב שנמצא זכרם בכמה מקומות, וספור הדני והאגרת שלו ושחיטת חולין שנמסר ממנו כולם ראייה אמיתית על זאת.

בתוספות ריש חולין ובמרדכי שם מביאים דבריו בענין שחיטה. אנשי קירוואן (נדפס אצלנו כאן) שאלו לר' צמח גאון על דבר הלכותיו. לפי שיש בהן תמיהא גדולה, והוא השיב להם.

וז"ש ר' מנשה בן ישראל בספרו מקוה ישראל (סי' כ"ח פ"ח) ובשנת תר"מ לאלף החמישי בא איש אחד מאותן המדינות ושמו היה „אלדד הדני“ משבט דן וחבר ספר על שמו אלדד הדני. והאיש ההוא נבחן על ידי רבנים נאמנים וגדולים ומצאוהו נאמן בדבריו. וגם ר' דוד קמחי גדול הדור בשנת ד' אלפים תתק"ן כתב בספרו שורש שרשים שורש „שגא“ כתב ר' יונה בשם ר' יהודה בן קאריש כי הוא שמע מאלדד הדני אומר: יש לי שגא. כלומר יש לי עסק ור"ל כשהיה לאלדד הדני עסק מה היה אומר יש לי שגא. מכל הנ"ל נשמע שאלדד הדני היה איש נכבד והיה ראוי לסמוך עליו.

ספר ראשון

אלהי הדני

אוצר החכמה

13

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
שנים עשר שבטי ישראל וויינשטוק, משה יאיר בן מרדכי דוד עמוד מס: 13 הודפס עיני אוצר החכמה

אלדד הדני¹

בשם ה' אלקי ישראל ישתבח שמו של אלקינו המלך מלכי המלכים שבחר בישראל מכל האומות ונתן לנו תורת אמת וחי עולם נטע בתוכנו מצות ישרים וחי בהם, ואתם אחינו בני הגולה חזקו ואמצו לבבכם לקיים מצות אלקינו בזמנה. כי כל זמן שישראל עושים רצונו של מקום אין אומה ולשון — שולטת בהם. ושלוש לכם אחינו בני הגולה, ושלוש לירושלים עיר תפארתנו מקום בית אלקינו המחולל בגוים. ומקום מכוון כנגד קדשי הקדשים, ושלוש לכל זקני ישראל, ואומני תורת י"ק ומפרשיה כהניה ולוייה. כל שבטי ישראל ויהודה גדול וקטן, האל יחזק לבבכם בה' אלקינו ובנביא אמת משה רבינו הצדיק עבד ה'.

וכך היה: יצאתי מעבר לנהרי כוש. נכנסנו, אני ויהודי אחד משבט „אשר“ לספינה קטנה לסחור עם אנשי הספינות, ויהי בחצי הלילה וישב ה' רוח גדול וחזק מאד. ונשברה הספינה וימן ה' ותפשתי לוח אחד. ויהי כראות חברי כזה, ויתפוש גם עמי על אותו הלוח והיינו עולים ויורדים בו, עד שהשליך אותנו הים אצל אומה אחת ששמה „רומרדנוס“ (והם שחורים בעלי קומה בלא בגד ובלא שמלה עליהם, כי כבהמות נמשלו ואוכלים בני אדם. וכשבאנו לארצם תפשו אותנו, וראו את חברי ברי ושמן ומעונג, ושחטו אותנו ויאכלוהו, ויצעק אוי לי שהכרתי לאומה זו שהכושיים יאכלו את בשרי, ויטלו אותי, כי חולה הייתי בספינה ושמו אותי בקולר

(1) נוסחת הר"א אפשטיין בבית המדרש אוצר מדרשים אייזנשטיין והיא יקר המציאות ומכאן נראה שר' אלדד הדני שלח כעין אגרת לחכמי ספרד. ולפי שאר הנוסחאות המפורסמות — נראה שאנשים רשומים הודיעו מענייני ומדברי ר' אלדד הדני אל רב צמח גאון לשמוע חוות דעתו אודותיו. הנוסחא השניה נדפסה כאן בפרק שני.

(2) או רומרוס במלכות כוש (אוצ"מ א') והוא בין שבעת מלכות כוש.

עד שאשמן ואבריא, והביאו לפני כל מאכלות טובות אסורות, ולא אכלתי דבר, והטמנתי האכילה. והיו שואלים „אם אכלתי? ואמרתי: כן אכלתי. והייתי עמהם זמן רב, עד שהשי"ת עשה עמי נס, ובאו עליהם חיל גדול ממקום אחר, ושבו אותם ובזוזם והרגום, ובתוך השביה שבו אותי עמהם. והיו אותם הרשעים עובדי אשׁׁ). וישבתי עמהם ארבע שנים, והיו בכל בקר עושים אש גדול ויקדו וישתחוו לו. עד שפעם אחת הביאוני למדינת אציץ. וימצאני יהודי אחד סוחר משבט „יששכר“ וקנה אותי בשלשים ושנים זהובים וחזר עמי לארצו.

והם שרויים בהררי תהום (והם תחת ארץ מדי ופרס) והם מקיימים פסוק זה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיוך (יהושע י"א) ואין להם עול מלכות כי אם עול תורת. ועמהם שרי חיללים, אבל אינם נלחמים עם אדם, כי אם בתורה. והם בשלוח והשקט ואין שטן ואין פגע רע. והם חונים מהלך עשרה ימים על עשרה ימים (ויש להם מקנה הרבה מאד וגמלים וחמורים ועבדים. ואין מגדלים סוסים, ואין בידם כלי זין, כי אם מאכלת לשחיטה, וגם אין בידם עושק וגזל. ואפילו אם ימצאו בדרך שמלות או ממון לא יושיטו ידיהם לקחתו. ויש קרוב להם רשעים ועובדי אש, וישאנ אמותיהם ואחיותיהם לנשים, אבל אינם מזיקים להם ואין מועילים (עוזרים) ויש להם שופט, ושאלתי עליו ואמרו לי ששמו „נחשון“. וארבע מיתות בית דין (בידם ומדברים בלשון הקודש ובלשון פרס. ובנ"א) ובלשון קדר.

ובני זבולון חונים בהררי פארן (נ"א פריאן). ומגיעים בשכנותם (של בני יששכר) ונוטעים אהלים של שער הבאים להם ממדינת ארמיניא, ומגיעים עד נהר פרת ועוסקים בפרקמטיא, ויש להם ארבע מיתות בית דין (על אופניהם.

ושבט ראובן נגדם מאחורי הר פארן, ויש ביניהם שלום ואחה ורעות

(3) בנוסחא השניה בפרק ב' מבואר יותר.

(4) ההרים אצל שפת הים. וברא"א: שהכוונה סה להרים שבקראמאניא, המשתרעים משפת הים המרטי למזרח ולצפון.

(5) עיין כאן בספר שני מדור שני סימן ו, במסעות דרבי בנימין אודות מרל שהם מן הגלות הראשון שהגלה שלמנאסר המלך.

(6) עיין שם (הערה 5) — מהלך כ"ה יום עד מלכות סרס.

(7) עיין כאן בפרק שלישי בתשובת מר צמח גאון.

(8) במסעות דר"ב (ספר ב' מדור ב' סי' 1) בהרי ניסבור ארבע שבטים מישראל שבט דן ושבט זבולון ושבט אשר ושבט נפתלי מגלות הראשון.

(9) בתשובת מר צמח גאון (ס"ג) למד מזה ענין נכבד.

ואלו (השבטים הנ"ל יששכר זבולון ראובן) הולכים ביחד למלחמה וכורתים (גוזלים) הדרכים, וכל שללם ביחד יחלוקו. והולכים בדרך מדי ופרס, ומדברים בלשון הקודש ובלשון פרס, ועמהם מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה. וכל שנת ושבת פותחין טעמי תורה בלשון הקודש והסברא בלשון פרס. ושבת אפרים וחצי שבט המנשה שם בהררי נג'ד¹⁰) מדינת מכה טעות הישמעאלים, והם אלו זעומי נפש וקהויי לב, בעלי סוסים, וכורתים הדרכים ולא יחוסו על שונאיהם, ואין להם מחיה כי אם מהשלל, והם אלו גבורי מלחמה, אחד מהם יוציא באלף.

ושבת שמעון וחצי שבט המנשה¹¹) הם בארץ כשדים¹²) (בספורים אחרים כדריים או כזריים) רחוקה ששה חדשים, ואלו הם מרובים מכולם ולוקחים מס מעשרים וחמשה מלכיות, וקצת מהישמעאלים פורעים מס. ואנחנו אומרים בארצנו שקבלה היא בידינו שאתם בני הגולה שבט יהודה ושבט בנימין תחת אמונת ע"ז בארץ הטמאה, המפוזרים תחת רומי שהחריבו בית אלקינו. והיונים והישמעאלים, חרבם תבא בלבם וקשתותם תשברנה.

ויש לנו בקבלה איש מפי איש שאנחנו בני „דן“ היינו בתחלה בארץ ישראל יושבי אהלים¹³), ולא היה בכל שבטי ישראל בעלי מלחמה גבורי חיל כמונו. וכשעמד עליהם ירבעם בן נבט¹⁴) שהחטיא את ישראל ועשה שני עגלי זהב, נחלקה מלכות בית דוד, ונקבצו השבטים ואמרו קומו והלחמו עם רחבעם ועם ירושלים. אמרו לו: למה אנחנו נלחמים עם אחינו ועם בן אדונינו דוד מלך ישראל ויהודה? חלילה וחלילה? באותה שעה אמרו זקני ישראל: אין לך בכל שבטי ישראל כמו שבט „דן“ גבורים. מיד אמרו לבני דן: קומו והלחמו עם בני יהודה! אמרו לו: בחיי ראש „דן“ אבינו אין אנו עושין מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם. מיד נטלו בני דן חרבות

(10) עיין באגרת הרע"ב (נדפס כאן ספר שני מדור שני סימן ח).

(11) כוונתו לחצי שבט מנשה שקבל חלקו בחלוקת הארץ בארץ ישראל ולא בעבר הירדן. ועיין בספרי ספר שלישי שנות דור ודור.

(12) עיין כאן (ספר שני מדור שני סימן ג') עקטאן דמר יעקב בן אליעזר בארץ כוזריה וראה שם את שבט שמעון.

(13) כמאה"כ (שופטים י"ח) בימים ההם אין מלך בישראל, ובימים ההם שבט הדני מבקש לו נחלה לשבת כי לא נפלה לו עד היום הזה בתוך שבטי ישראל. עו"ש פסוק י"ב ויעלו ויחנו בקריית יערים ביהודה על כן קראו למקום ההוא מחנה דן עד היום הזה, וגו'. ועיין ספר שלישי מתי הי' זה.

(14) עיין בספר שלישי לזמן ירבעם בן נבט.

ורמחים וקשתות ונתנו עצמם למות לילך מארץ ישראל. כי ראינו שאין לעמוד. גלך מעתה ונמצא לנו¹⁵) מנוחה ומקום ואם נמתין עד לסוף יוליכו אותנו ונתנו לב ותתייעצנו לבא מצרים להחריבה ולהרוג כל יושביה. אמרו לנו נשיאינו והלא כתיב לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, (שמות יד) ואיך תצליחו? אמרו גלך על אדום או עמון ומאב להשמידם ונשב במקומם. אמרו נשיאינו כתב בתורה שהקב"ה מנע את ישראל מעבור בגבולם.

לסוף נתנו עצה לילך למצרים ולא על הדרך שהלכו אבותינו וגם לא להחריבה, אלא כדי לעבור לנהר „פישון“¹⁶) (נילוס) לארץ „כוש“.. ויהי כי הקרבנו למצרים ויקחו רעדה כל מצרים וישלחו אלינו „אם למלחמה ואם לשלום“? ונאמר להם „לשלום“! נעבור בארצכם לנהר פישון כי שם נמצא מקום מנוחה. ויהי כי לא האמינו, ויעמדו על משמרתם כל מצרים עד שעברנו ארצם והגענו לארץ „כוש“¹⁷) ומצאנו אותה ארץ טובה ושמנה, ובה שדות וכרמים גנות ופרדסים, ולא מנעו לבני דן לשבת עמם, כי בחזקה לקחו את הארץ, ויהי כי רצו להרוג לכולם ויהיו למס פורעים לישראל וישבו עמם שנים רבות עד שפרו ורבו עד מאד ויהי לנו עושר גדול¹⁸).

ואח"כ¹⁹) עלה סנחריב²⁰) מלך אשור, והגלה „לראובני“ ול„גדי“ ול„חצי שבט המנשה“ ויוליכם לחלח וחבור זהרא ונהר גוזן (דה"א ה' כ"ו) ועוד עלה סנחריב פעם שניה והגלה לשבט „אשר“ ולשבט „נפתלי“ והולך אותם לארץ אשור (מ"ב ט"ו כט). ואחרי מות סנחריב נסעו להם ג' שבטים מישראל והם „נפתלי גד ואשר“ לארץ „כוש“ והיו נוסעים וחונים במדבר

15. עיין להלן ספר שני מדור ראשון סימן ב' עשר גליות. ועיין בתשובת רב צמח גאון.

16) רא"א כדעת ב"ר פט"ז שפישון הוא נילוס. לפי דעת קדמונים גיחון הוא הנילוס העליון ופישון הנילוס התחתון.

17) כוש הוא אביסיניא.

18) עיין בספר שלישי שנות דור ודור גבי סלגש בגבעה שהלכו אלף איש לרומנא או לאשכנז, וכן לפי דעת הרלב"ג שבזמן יבין עזבו הרבה מבני דן את הארץ. 19) עיין בספר שני מדור ראשון סימן עשר שבטים בכמה שינויים סדר הגליות. 20) לא סנחריב היה זה שהגלם. והגירסא בכמד"ג סופכ"ג אתה מוצא סנחריב הגלה אותן ג' גליות גלות ראשונה וכו' (עיין כאן עשר גליות התשלום) ובפירוש מהרז"ו שם העיר ע"ז שהיה ע"י סלמנסר ופול וסנחריב לא נזכר עד ארבע עשרה לחוקיה. אך דעת חכז"ל בסנהדרין דף צ"ד שמונה שמות היה לו לסנחריב ובכללם השמות הנ"ל.

עד שבאו אצל גבולם, והרגו באנשי כוש עשרים ימים, והם נלחמים עד היום הזה, עם בני מלכיות של כוש י.)

והללו ארבע שבטים שהם „דן ונפתלי, גד ואשר“ חונים בחוילה הקדומה (אשר שם הזהב) (והם מקומות טובים וקיימים במלכות פרוויים ממשלת הורינוס) ובוטחים בקונם תחלה והאל בעזרם. והשבטים האלה שמו ידיהם בעורף אויביהם, ובכל שנה ושנה עושים מלחמה עם שבע מלכיות ושבע ארצות, ושמות הארצות האלה תוסינא וקמתיו וקלוביא ותריאוגי ותקולא וכרמא וקאלום, והם מעבר לנהרי כוש. ואלו ד' שבטים יש להם זהב וכסף ואבנים טובות וצאן ובקר וגמלים וחמורים הרבה מאד, וזרעים וקוצרים ודשבים באהלים. וכשירצו גוסעים נחתלים עם אהליהם מגבול לגבול מהלך שני ימים על שני ימים, ובמקום שהם חונים — אין לך מקום שתכנס שם רגל, ואינם חונים) כי אם בשדות וכרמים. ושם מלכם „עוויאל“ ושם הנשיא הגדול אליצפן מבני אהליאב למטה דן, ודגלו לבן כתוב בשחור: שמע ישראל ה' א' ה' אחד. ובעת אשר יבקש לצאת למלחמה יצעק הצועק בקול שופר ויבא שר הצבא ויצאו החיילות מאה ועשרים אלף דגלים לבנים קטנים. וכל חדש וחדש (צ"ל שלשה חדשים) יוצא שבט אחד למלחמה (והשבט עומד בחוף שלשה חדשים. וכל מה שיביאו משלל אויביהם יחלקו עם שבט שלהם.

ומבני שמשון שבט בן „דן“ — אלו על כולם. אין בורחים כלל, כי בוש גדולה אצלם, והם כחול הים עתה. ואין להם עסק כי אם מלחמה ובעת שילחמו יאמרו „לא טוב לגבור שינוס — ימות בחור זאל ינוס. יחזק לבו

- 21) כוש שמוכיר ר' אלוד הוא כוש הדרומית, ועל זה מכוונים בכ"מ שמתרגמים: כוש — הינדיקי או הודו לא על הודו אינדיא, כי זו נקראת הינדיקי רבתא. וסתם הודו הוא על חאבאש. והאריך בזה רא"א בהרבה מ"מ כי מכנים את הכושים בשם הינדיים והארצות של צפון נקראות כוש והארצות של דרום עד האוקיינוס נקראות הינדיקי. אך לא הכל מסכימים להנחה זו. והארץ ההיא שבאפריקא נקראת ג"כ „עדן“ וכמו"ש ר"ב ומשם שמנה ימים להודו אשר ביבשה הנקרא בעדן והוא עדן אשר בתלסר. והרע"ב מברטנורא במסעותיו (כאן ספר שני מדור שני סימן ח') כתב ובימים האלה באו פה יהודים מארץ עדן הוא הארץ אשר בה הגן המפורסם הידוע גן עדן והיא ארץ דרומית מזרחית נגד ארץ כוש, אלא שהיא סוד ביניהם ומקום הגן לא ידוע אצלם כלל ע"כ.
22. רא"א. ב' חוילה יש אחד באזיא ואחד באפריקא. וחוילה זו היא אינדיקי ואינה כוש עצמה רק ארץ מזרחית דרומית לכוש, ועל פי אלוד ישבו השבטים בארצות שבין הגילוס ולשון הים של עדן לדרומה של חבש.
23. עיין כאן (ספר שני מדור שני סימן י"א) מש"כ מספר גלילות ארץ ישראל.

אל ה', ואומרים כמה פעמים וצועקים כולם יחד, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד ואז ישמרו כולם.

וכך הם עושים עד משלם ג' חדשים ותחרים ומביאים כל השלל למלך עוזיאל ומחלק הכל עם כל ישראל. וזה החוק להם מהמלך דוד עד היום. והמלך עוזיאל לוקח חלקו ונותן המלך לכל החכמים בעלי תורה יושבי אהלים חלקם, ואח"כ כולם נוטלים חלקם. והנשיא על המלחמה, וכן עושים בשלשה חדשים יוצא, נפתלי, בשלשה חדשים יוצא, גד וכן כולם, עד תשלום י"ב חדש והזורין חלילה.

ועוד שבט משה רבינו ע"ה הצדיק עבד ה' ¹²³⁴⁵⁶⁷, ונקרא שמו אצלנו, שבט ינוסי שנס מע"ז ודבק ביראת ה', והים טובבו מהלך שלשה חדשים על שלשה חדשים ושוכנים בבתיים מפוארים ובבנינים הדורים ובמגדלים יכינו לעצמם בזמן שמחתן על הלפנט (פיל) ⁸⁹ ואין עמהם דבר טמא ולא עוף טמא ולא חיה טמאה ולא בהמה טמאה ולא זבוב ולא פרעושים ולא כנים ולא שועלים ולא עקרבים ולא נחשים ולא כלבים, כי כל זה יצא מהע"ז שיעבדו בארץ, זולתי צאן ובקר ועופות. וצאנם יולידו שתי פעמים בשנה, וגם זרעם יזרעו שתי פעמים בשנה, וזרעים וקוצרים, ולהם גנות ופרדסים וזיתים ורימונים ותאנים וכל מיני קטניות ואבטיחים וקשואים ובצלים ושומים ושעורים וחסים ומכל אחד יצא מאה (שערים) ⁹⁰.

והם בעלי אמוני, ותלמוד שלהם כולו לשון הקודש. וכך הם שונים: ככה למדונו רבותינו מפי יהושע בן נון זי) מפי רבינו משה, מפי הגבורה. ואינם יודעים בחכמים, כי בבית שני היו ולא השיגום, ואינם יודעים לדבר כי אם בלשון הקודש, וכולם טהורים בעלי טבילה, ואין נשבעים כלל ומי שזוכר השם לבטלה יצעקו עליו ויאמרו: כי בעון שבועה בניכם ימותו קטנים. והם מאריכים ימים, ויחיו מאה שנה או מאה ועשרים שנה, ולא בן ימות בחיי אביו, וישיגו לשלשה או ארבעה דורות, והם זרעים וקוצרים (בעצמם) לפי שאין להם עבדים ושפחות וכולם שוים. ואין סוגרים בתיחם בלילה כי בושה הוא להם. והולך נער עם המקנה מהלך עשרה ימים, ואין

24. רא"א. צ"ל עבד ה' שנס מע"ז ודבק ביראת ה' חונים אצל הנחל ששמר סמבטיון ונקרא (שמו אצלנו) (בנון) סמבטיון.

25. בפסיקתא רבתי פ' מתן תורה — נאה לה לבת מלך להרכיבה על הפיל. רא"א.

26. בעניין גדלות בני משה ע"ז כאן בתשובת מר צמח גאון ועוד בכ"מ מספרנו דנא.

27. במקו"א מובא: מפי עתניאל בן קנוז.

מפחד לא מלסטים ולא משדים, וכולם „לויים” ואין להם לא כחן ולא ישראל, ועדיין (עומדין) בקדושתו של משה רבינו הצדיק עבד ה'.
ועוד אינם רואים בני אדם ולא בני אדם רואים להם (אותם) אלא ארבעה שבטים הללו היושבים מעבר לנהר „כוש”. ויש מקום שרואין אלו לאלו ומדברים בצעקת אדם ונהר „סבטינו” (סמבטיון) ^(י) ביניהם.
ואומרים : כזה אירע לנו במלחמה, והם הודיעו לכל ישראל מה שאירע להם. כשהם רוצים לדבר או לעסק גדול, יש להם מין יונים ידועים ביניהם וכותבים אגרותיהם וקושרין בכנפיהן או ברגלי היונה ^(י), והולכין ועוברין נהר „סמבטיון” ובאות היונות למלכיהם ולשריהם.
ועוד יש להם אבנים טובות הרבה מאד וכסף וזהב, ויזרעו פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים בגדים נאים עד אין קץ. והם כיוצאי מצרים חמשה פעמים כי אין מספר.

ורחב אותו מקום הנהר מאתים אמה כמטחוי קשת.
והנהר מלא מאבנים גדולות וקטנות וקולן ירעם כרעש גדול ברוח סערה בים, ובלילה ישמע קולו מהלך יום.

ויש אצלם ששה מעיינות ויקבצו כולם לאגימא אחת וישקו מהם ארצם. ושם ישרצו בה דגים טהורים, והנהר הולך והאבנים והחול ירעימו ששת ימי המעשה, וביום השביעי ישבות וינוח עד מוצאי שבת. ומעבר לנהר מצד לארבעת השבטים הללו יש אש תלהט בשבת ולא יוכל אדם לנגוע (במקום) כמהלך מיל.

וזה שמי אלדד בן מחלי בן יחזקאל בן חזקיה בן עלוק בן אבנר בן שמעיהו בן חתר בן חור, בן אלקנה בן הלל בן טוביה בן פדת בן ענן בן נעמן בן טעם בן טעמי בן אונם בן גאול בן שלום בן כלב בן עמרם בן דומם בן עובדיה בן אברהם בן יוסף בן משה בן יעקב בן כפור בן אריאל בן אשר בן איוב בן שלם בן אליהוא בן אהליאב בן אחיסמך בן חושים בן דן בן יעקב אבינו ע"ה ושלוש לכל ישראל אמן.

(שגר אגרות הללו מר אלדד זה לספרד שנת ארבעים ושלש (ד' אלפים תרמ"ג) וזה מר אלדד מלא תורה ומצות, ואם ישב אדם עמו מבקר ועד ערב לא יפסק לשונו מטעמי תורה בלשון

28. בעניין נהר סמבטיון עיין בארוכה בספרנו דנא ספר שני מדור ראשון סרק

שלישי ועיין עוד בארוכה כאן ספר ראשון סרק רביעי.

29. רא"א. באע"ז (תהלים נ"ה ז') והזכיר היונה שהיא עם בני אדם ועמה ישגרו

המלכים ספריהם.

קדש, ומתוקים דבריו מדבש ונופת צופים. הקב"ה יתן לו שכר טוב בעולם הזה ובעולם הבא).

פ ר ק ש נ י

ספר אלדד הדני

(נוסחא אחריתא)

בשמך עליון קוני אשים כל בטחוני
ואשית כל רעיוני אל אלדד הדני

ישתבח שמו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שבחר בישראל מכל האומות ונתן להם תורה והמצות והבדילם משבעים לשונות וצוה אותם לקיים שש מאות ושלוש עשרה מצוות לעשותם ולקיים כל מצוה בזמנה: ובזמן שהיו עושים רצונו של מקום לא שלטה בהם אומה ולשון עד שעמד בהם ירבעם בן נבט ועשה שני עגלים של זהב וחטא והחטיא את הרבים ונחלקה מלכות בית דוד: מה עשה כנס את ישראל ואמר להם קומו ונלחם עם רחבעם בן שלמה ואנשי ירושלים: אמרו לו למה אנו נלחמים עם אחינו ועם בן אדוננו דוד: אמרו לו כל זקני ישראל אין לך בכל שבטי ישראל גבורי חיל ואנשי מלחמה יותר משבט דן: הלך ואמר להם קומו והלחמו עם בני יהודה: אמרו לו בחיי דן אבינו אין אנו עושים מלחמה עם אחינו ועם בן אדוננו ולא נשפוך דם ארצה: מיד נשקו בני דן החרבות והרמחים והקשתות ומסרו את עצמם להלחם עם ירבעם: ראה הקב"ה כונתם שהיתה לטובה והצילם משפיכות דמים והיו מכריזין כל שבט דן ואומרים נוסו בני דן וצאו מארץ ישראל וצאו ארץ מצרים: ויתיעצו כל נשיאיהם ויאמרו הלא כתוב בתורת משה (דברים י"ז ט"ז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד והאיך אנחנו יורדין למצרים: עוד היו נועצים אל ארץ אדום ועמון וכשמצאו שהקב"ה מנע מלהוריח את גבולם ולהלחם עמם מנעו עצמם מללכת אל ארצם: והקב"ה נתן להם רוח טובה והיו עולין בני דן עד פישון ונוסעים על הגמלים ונוסעים וחונים עד שהגיעו לארץ כוש ומצאו ארץ טובה ושמנה ארץ רחבת ידים וארץ גנות ופרדסים ושדות וכרמים ולא הניחום בני כוש לשבת עמם עד שכרתו ברית להם כי פחדו מהם והיו בני כוש פורעין מס לבני דן וישבו שנים רבות עד שפרו ורבו מאד: ועוד נסעו ג' שבטים

מישראל נפתלי גד ואשר זיסעו גם הם מארץ ישראל והיו נוסעים וחונים עד שבאו אל גבולם של שבט דן והרגו מבני כוש עד אין מספר ולקחו מהם ארצם מהלך מאתים יום על מאתים יום והיו עושין מלחמה עד היום הזה: והלכו ארבעה שבטים הנזכרין ובטחו בקונם ועזרם השם במלחמותיהם ופרו ורבו ממלכות עדינה והיתה ידם בעורף אויביהם: ועוד יעזרם ויקבצם עם אהלה ואהליבמה אחיותיהם: והם חונים בחומה הנקראת דהב דכי (פירוש: זהב טהור) והם נלחמים עם שבע מלכיות ושמן ארדא ואוסקט וסהמא וקאקא זהוהם וחומרים ולודים והם (צפניה ג' י') מעבר לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובלון מנחת:

ואלה השבטים יש להם זהב לרוב וצאן ובקר וגמלים וסוסים וחמורים הרבה מאד והם זורעים וקוצרים ויושבים באהלים ונוסעים וחונים מגבול לגבול מאתים יום על מאתים יום ובמקום שהם חונים אין לך מקום שתכנס שם רגל בני אדם כי אם שדות וכרמים ופרדסים וגנות:

ושם המלך ביקר תפארת גדולה ומלכות עזיאל בן מיכאל ושם הנשיא הגדול אליצפן מבני אהליאב ושם השופט שלהם עבדון בן מישאל משבט אשר: ודן בארבע מיתות בית דין סקילה שרפה הרג וחנק: וכי יצעק הצועק בקול שופר יצא שר הצבא וכי ימעטו החיילות יהיו מאה ועשרים דגלים וכל דגל אלף איש וזה מקצת שבט אחד ויוצא וילחם מלחמתו ויחזור וכשיביא השלל מארץ כוש מחלקים אותו ליוצאי הצבא: ארבעה שבטים אלו כל שבט ושבט יש לו מהלך שלשה חדשים ושלל כל שבט לשבטו בלבד: ובניהם כחול אשר על שפת הים: והם גבורי חיל ובעת שילחמי יאמרו לא טוב היום לנוס ולא ינוס ישראל ויחזק לבו בקונו ה' אל עליון קונה שמים וארץ גבור מלחמה: וישפכו דמי אויב במלחמה וכמה פעמים עשו בני כוש בכי על נפשם ויקוננו ובתולת ישראל תפרח ותשיש:

ועוד מבני משה רבינו ע"ה חונים אצל הנהר ששמו סמבטיון: ונקרא כן על שם שנסו מארץ ישראל והנחל יסוב אותם והגוים קוראים לנחל ההוא סמבטיון והיקף הנהר מהלך ג' חדשים מרובע: והם שוכנים בבתים וחקצרים ובמגדלים ואין עמם דבר טמא לא עוף טמא ולא חיה טמאה ולא כלבים וזאבים ולא חיה רעה ולא זבוב ולא פרעוש וכינים ולא עורבים ולא עקרבים ולא נחשים ולא שועלים ולא אריות ולא נמרים זולתי צאן ובקר: וצאנם יולדות שתי פעמים בשנה והם זורעים וקוצרים ועמהם כל מיני פירות שבעולם וכל מיני קטניות וקשואים ואבטיחים ובצלים ושומים: והם בעלי אמונה ובעלי תורה ובעלי משנה ובעלי תלמוד וכשהם שונים אומרים אמר יזושע בן נון מפי משה מפי הגבורה ואינם מזכירים שם חכם ולא יודעים אותו: ואינם יודעים לדבר כי אם בלשון הקודש: ויש להם

הלכות יין נסך והלכות שחיטה והלכות טריפות חמורים מדברי סופרים שמושה רבינו ע"ה החמיר בהם יותר מדברי סופרים: והם טהורים וחסידים וצדיקים ואינם נשבעין: ואם ישמעו משום אדם שהוא נשבע בשם אומרים לו עם הארץ למה נשבעת בשם המפורש ואיך תשא השם בפוך וכי פת הוא שתאכלנו או מים שתשתה אותו אין לך הנאה מהזכרת השם לבטלה בא וראה שבעון השבועה הבנים מתים כשהם קטנים והם בעלי אמונה וחסידים ויחיו הרבה כמו מאה ועשרים שנה ולא ימות להם בן בחיי אביו ויראו בנים ובני בנים שלשה וארבע דורות: והם זורעים וקוצרים ונער קטן הולך עם מקניהם מהלך כמה ימים ואינם מתייראים משום דבר לא מחיה רעה ולא משדים ולא מכל נזק שבעולם מפני שהם קדושים וטהורים צדיקים וחסידים שעדיין הם מחזיקים בקדושתו של משה רבינו ע"ה לפיכך נתן להם הקב"ה כל הטובה הזאת. והם יושבים לבדם ואינם רואים בני אדם ולא בני אדם רואים אותן אלא ה' שבטים שיושבים לצדם: והם מעבר לנהר כוש ונהר סמבטיון חולק ביניהם והם שכתוב בהם (ישעיה מ"ט ט') לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו: ויש להם זהב הרבה עד מאד והם זורעים פשתן ומגדלים תולעת שני ועושים מהם בגדים נאים: והם רבים ביותר כפלים מיוצאי מצרים: ובד' שבטים הללו אמר (ישעיה י"ח א') הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי כוש: רוחב נהר סמבטיון מאתים ועשרים אמה כמטחוי קשת והנהר מלא חול ואבנים וקולו הולך למרחוק וקול האבנים ברעש גדול וכגלי הים וכרוח סערה ובלילה נשמע קולו עד מהלך חצי יום: ויש להם מעיינות רבות ויקבצו המים אל בריכה אחת וישקו מהם את ארצם: ובאותה בריכה ישרצו כל מיני דגים וסביבותיה ישרצו כל מיני עוף הטהורים: והנהר והחול והאבנים הולכים כל ימי השבוע ובשבת ישבות וינח מערב שבת עד מוצאי שבת: ומעבר לנחל אש שלא יוכל שום אדם לגעת אל הנחל כמהלך מיל והאש ילחך כל מה שסביבות הנהר שתוציאנו הארץ: וארבעה שבטים הללו הולכים עם מקניהם אצל שפת הנהר לגזוז את צאנם כי היא ארץ שטוחה ונקיה לא תשריש לא קוף ולא דרדר ולא עשב ולא ירק: וכשיראו אותם בני משה ע"ה הם מתקבצים ועומדים על שפת הנחל והם צועקים עליהם ואומרים חי ה' חי ה' הראונו בני דן הסוסים והגמלים והחמורים שלכם ויאמרו כמה אורך זה וכמה אורך צוארו וכמה אזנו קטנה: תראה כמה הוא מתוקן והם צדיקים וחסידים ויושבים בטח שקט ושאנן:

והנה בא אצלי צדיק זה מן הארבעה שבטים הללו והוא משבט דן והקב"ה גלה אותו אל בניו המפוזרין בכל פאות הארץ לבשר אותן בנחמות טובות: וכך היתה יציאתו מעבר לנהר כוש: נכנס בים הוא ואחד משבט

אשר לסחור עם אנשי הספינה ולקנות מהם בגדים : והיה להם רוח סערה עד שקיעות החמה והלכו כל הלילה ברוח סערה עד שנתאיאשו מן החיים וכאור הבוקר השליך אותן הרוח אל אומה אחת ושמה רומדום. והם מבני כוש והם אוכלין בני אדם : ומיד שראו אותן לקחום והיה אותו האשרי שמן ובריא מעונג ומפונק מיד היו אוכלין אותו כשהוא חי והיה צועק ואומר (ירמיה ט"ו י') אוי לי אמי כי ילידתני שהכושים אוכלים את בשרי : ונטלו זה האחר ונתנו אותו בקולר עד שיהיה בריא ושמן והיו נותנים לו לאכול ולא היה אוכל : והיה עמהם זמן רב עד שעשה הקב"ה עמו נס ובאו אליהם חיילות גדולות והרגו אותם ושבו ובזזו אותם ובכלל השביה נשבה שם גם הצדיק אלדד הדני : אותה האומה שנשבה ביניהם היתה עובדת את האש וכו' — — — והיה צדיק זה עמהם ארבעה ימים עד שהביאו אותו אל מדינות צין וקנה אותו יהודי אחד בארבע מאות זהובים ושם אותו בים עד שיצא ליבשה :

ונפל לשבט יששכר שהם שוטטים בהרים על שפת הים והם בקצה ארץ פרס ומדי והם עוסקים בתורה יומם ולילה ומקיימים (יהושע א' ח') והגית בו יומם ולילה ואינם נלחמים עם שום אדם כי אם כל ימיהם במלחמתה של תורה : והם שרויים בהשקט ושאנן ושלוה ואין שטן ואין פגע רע ביניהם : והם חונים בעשרה ימים מהלך על עשרה ימים ויש להם מקנה רב ואין מי שיושיט ידו לעבור עבירה : ויש להם שכנים אומות עומדי האש והאומות האלו ישאו לנשים אמותיהם ובנותיהם ואחיותיהם : ואין להם עובדי אדמה כי הכל יקנו בכסף : ויש להם לשבט יששכר שופט ונשיא ושמו נחשון ודנים בד' מיתות בית דין ומדברים בלשון הקדש ובלשון פרס ובלשון קדר :

ובני זבולון חונים בהר פריאן : ושבט ראובן נגדם אצל הר פריאן ויש ביניהם שלום ואהבה ואחווה ורעות ועושין מלחמות עם כל סביבותיהם וכל השלל שהם מביאין מחלקים אותו ביניהם ומדברים בלשון קדר ויש להם מקרא ומשנה ותלמוד ואגדות וכל שבת ושבת פותחין ואומרים דרשות בלשון הקודש : ושבט אפרים וחצי שבט מנשה הם בהרים נגד מדינות משוגע (נביא הישמעאלים). שנקרא מיכ"ה ובלשונם נקרא קיאבע והם בעלי סוסים ויוצאים בדרכים לשלול שלל ולבוז בו והם גבורי חיל ואנשי מלחמה אחד מהם ינצח אלף איש : ושבט שמעון וחצי שבט מנשה בארץ הקדריים רחוק מירושלם ששה חדשים והם רבים עד אין מספר והישמעאלים פורעים להם מס מכל צד מפני פחדם וגבורתם : וזה האיש המגיד את כל זה הוא משבט דן ושמו אלדד הדני ויחוסו אלדד בן מחלי בן אתיאל בן יקותיאל בן יאיר בן אלדד בן מחלי בן אבנר בן שמעיה בן אפרי בן חורי

בן אלקנה והמשפחה תקרא על שם הילל הזקן הילל בן אפרים בן טוביה
בן אלום בן פדות בן נעמן בן נועם בן נעמי בן חופי בן גמליאל בן שלו
בן כלב בן עובדיה בן עמרם בן רודף בן אברהם בן זכריהו בן יוסף בן
משיח בן יעקב בן בפיר בן אביאל בן קשת בן איוב בן שלום בן אביהו
בן אהליאב בן אחיסמך בן חושים בן דן בן יעקב אבינו עליו השלום.

מבוא לפרק שלישי – ספר ראשון

השאלה ששאלו אנשי קירואן לרבינו צמח גאון יעקב על עסק אלדד
הדני. שנפל ביניהם מן השבטים הגנוזים בחוילה הקדומה בארץ כוש.
ובתוך השאלה הביאו גם ההלכות של אלדד הדני שהם תמוהים במקצתם.
שלשה גאונים היו ששמם ר' צמח. ר' צמח בר פלטוי בפומבדיתא,
ור' צמח בן חיים במתא מחסיא היא ארא. ושניהם היו בערך שנת ד' אלפים
תר"ס. השלישי היה ר' צמח בן חפני בפומבדיתא שהיה מאוחר יותר. וכאן
הכוונה לר' צמח בן חיים. והראיה שכך כתוב בשלשלת הקבלה בראש
השאלה אל מר צמח הגאון שבמתא מחסיא. והשנים האחרונים היו
בפומבדיתא.

עוד כתוב שם בתשובת ר' צמח „דעו יש לנו בקבלה מרבינו יצחק
גאון שבשנת כמו ד' (אלפים) תר"מ ראו אלדד הנז' וזה מסכים עם זמן
ר"צ בן חיים, וזה מסכים עם גירסא אחריתא ש"כ שגר אגרות הללו מר אלדד
זה לספרד שנת ארבעים ושלש. (עפ"י ר"א אפשטיין).

וראיתי בשם הגדולים להגרר חיד"א (בערכו) זז"ל רב צמח גאון הראשון
בנו של רב פלטוי גאון והיה שנת תרל"א לאלף החמישי. ובספר „אלדד
הדני" ישן הנדפס בקונשטנטינא בשנים קדמוניות יש תשובות רב צמח
גאון על אשר שאלהו אם יעשו כדברי „אלדד הדני" במה שחולק על התלמוד,
הוא אמר שכך מקובל „לעשרה שבטים" מפי יהושע מפי משה מפי הגבורה.
והשיב להם בטוב טעמה שיש לתלות ששכח מהרפתקי דעדו עליה.
זכו ע"ש לפנינו לא נמצא לשון זה.

זה חידוש כנ"ל כי ר"צ בן פלטיא היה בפומבדיתא, וכמו"ש באגרת
דרבינו שרירא גאון פרק ז' ובתריהון גאונים מפומבדיתא ובתריה בשנת
קפ"ג מר רב צמח גאון בן מר רב פלטי גאון והוא אבי אמו של גאון (אבינו,
פתשגן הכתב) ומלך תשסרי שנין.

ושם פרק ח' ובאלו ק' שנה עמדו במחסיא גאונים... ובתריה מר רב צמח בר מר חיים אחיו של מר רב נחשון, ז' שנים. ^{אוצר החכמה}
 ושם להלן ובאלו מאה שנים אחרים מלכו בפומבדיתא גאונים ואלו הן... ובשנת רל"ז בכסלו שכיב מר רב מבשר גאון ואתו רבנן דיליה לות כהן צדק ושכיב בשנת רמ"ז ובתר מלך מר רב צמח גאון בר מר רב כפנאי תרתין שנין ופלגא ושכיב בראש שנת רמ"ט.
 ואפשר שלא היה להגרחד"א הגירסא שבשה"ק ממתא מחסיא, אלא סתם רב צמח.

וזל"ש החה"ר שי"ר תולדות רבינו נתן בעל הערוך הערה מס' 11 וראוי לדעת שרב צמח מחבר הערוך (לפני הערוך שלפנינו) איננו המשיב לאנשי קירואן על דבר „אלדד הדני“, שמחבר הערוך (הקודם) שמו רב צמח בר פלטוי כמו"ש בשם היוחסין שהוא היה ראש ישיבה בפומבדיתא, אבל בשאלת בני קירואן כתוב מפורש למר צמח שבמתא מחסיא, והוא רב צמח בר חיים אחיו של רב נחשון, שהיה שם לגאון משנת ד' אלפים תרמ"ד עד תרנ"א כפי אגרת רש"ג, ועל כרחך שיש ט"ס בתשובה המחוכמת הזאת של מר צמח בן חיים במה שכתב „דעו שיש לנו בקבלה מרבנו „יצחק גאון“ שבשנת כמו ד' אלפים תר"ס ראו אלדד הנזכר ותמהו עליו“, והנה לא נמצא באגרת רש"ג בשנים ההן ולא קרוב להן שום גאון ששמו „רב יצחק“, רק בכמו שנת ד' אלפים תקצ"ג בפומבדיתא. גם הלשון „דעו שיש לנו בקבלה“ מורה : שכבר חלף איזה זמן „מאלדד הדני“ עד עת תשובתי, וכפי מה שהבאנו היה רב „צמח“ בעצמו לגאון בשנת תרמ"ד והוא רק ד' שנים אחר אלדד הדני ולמה לו לקבלה מ„רב יצחק“.

ויש עוד רב צמח בר מר כפנא בשנת ד' אלפים תרצ"ה אולם גם הוא בפומבדיתא.... ומעתה נראה פשוט שצ"ל בתשובת רב צמח לקירואן במקום תר"ם—תק"ם, ורב צמח בר חיים היה יכל לקבל מרב יצחק שנפטר כמו ע"ו שנה לפני היות רב צמח לגאון, ובקל היה יכל לדבר עם רב יצחק הזקן בימי נערותו (של רב צמח) ורב יצחק שהיה לגאון בשנת תקס"ו ספר לו מה שזכר משנת תק"ם, והרווחנו מכל זה ברור זמן „אלדד הדני“.

הרבה הערות ישנם אצל ר"א אפשטיין על ענייני ההלכות שבשאלת אנשי קירואן, ואין זה מענייננו כאן.

עיר „קירואן“ היא בבארבארים ע"י מצרים. והיא „קורין“. לפנים היתה נקראת „צורענא“. היא נקראת אלקירואן כשם כל המדינה. ברב אלפאסי פ"ח דעירובין „והקב יש בו ד' מאות זוז במשקל „אל קירואן“, בערוך ערך אביי שאל מר רב יעקב החבר בן מר רב נסים ממדינת „קריאן“ לב"ד הגדול של רב שרידא גאון ובנו רב האי גאון. בליקוטי הפרדס מרש"י מצאתי

בתשובות ראשי ישיבות ששאלו מאנשי „אלקירואן” כ' הראב"ע ז"ל שאלו חכמי קירואן (אבודרהם), היא היתה לעדות הראב"ד בספר הקבלה בימי הרב ר' חושיאל ז"ל חזקה מכל מדינות ישמעאל שבארץ המערב. ושמה הוליד הרב ר' חושיאל את רבינו חננאל בנו ותלמידו, הנסמך שם ברבנות הוא וריעו רבינו נסים בן מר רב יעקב הנזכר אשר היה גם תלמיד רב האי גאון. והם היו הדור הראשון „ברבנות” (עייק שבילי עולם בלאך בדבר בארקא ע"י מצרים ובענין הר"ח).

פ ר ק ש ל י ש י

שאלה זאת שאלו אנשי קירואן לרבינו צמח גאון יעקב על עסקי אלדד הדני שנפל ביניהם מן השבטים הגנוזים בחוילה הקדומה בארץ כוש. אבי רכב ישראל ופרשיו עמוד הימיני פטיש החזק. אביר הרועים ראש הגבורים חמוש ושלוח במלחמתה של תורה אזור וגבור בכל כלי זיין להבין ולהתבונן בספר מלחמות ה' לפרש מסתוריה לפענח רוז תעלומות לגלות לפרסם עמקי צפונים ולפרש סתרי עניינים ולידע טעמים ופתרונים לפקוח עינים עורות מעוורונותם להציל אסורים ממסגרותיהם לפתוח לבבות מאטומיהם להעמיד דברים על בורייהם דבר דבור על אופניו והוא אדוננו הדר זיוונו מאור עינינו הודנו והדרינו פאר ישענו עטרת תפארתנו אלופנו ומאליפנו מר רב צמח גאון יעקב: יהי רצון מלפני אדון האדונים שיוסיף על חיי אדוננו לרוממו ולברכו להטיב גזעו ולהטיב כחו ולהטיב שרשו להפריח פרחו להציץ נזרו ליפות פניו להפריחו ולהמליכו ולהמתיקו ולהצליחו ולהצמיחו ולעשות צמחים כצמחי רבבה בישראל כי אדוננו הוא תפארת שבח ישראל זרוע נטויה לעדת ישראל מטה ישראל ועטרת תפארתם ולא לנו המפוזרים בלבד אלא לשבטים אשר מעבר לנהרי כוש כי הם מלחם אדוננו אוכלים ומימיו הם שותים:

נודיע לאדוננו שנתארח בינינו אדם אחד ושמו אלדד הדני משבט דן: סיפר לנו כי ארבעה שבטים הם במקום אחד דן ונפתלי גד ואשר: שם המקום החוילה הקדומה אשר שם הזהב: ויש להם שופט עבדון שמו ודנין בארבע מיתות בית דין ויושבים באהלים ונוסעים וחונים ממקום למקום ונלחמים עם חמשת מלכי כוש: ומהלך ארצם שבעה חדשים אבל חמשת המלכים סובבים אותן מאחוריהם ומשני צדדים ונלחמים עמהם בכל עת ומי שהוא רך לבב מהם נותנים אותו לנחלת ה': יש להם המקרא כולו ואין קורין

המגילה ממעשה אסתר כי לא היו באותו הנס ולא מגילת איכה כדי שלא לשבר לבם: ובכל תלמוד שלהם אין שום חכם אלא אמר יהושע מפי משה מפי הגבורה: וכל איש זרוע גותנים אותו לחלק המלחמה ואינם זזים ממלאכתם אלו לתורה ואלו למלחמה הם מן השבטים ארבעתן וכשיוצאין אין יוצאין מעורבבים: גיבורי דן להם שלשה חדשים ידועים רודפים אחר מלחמתם על סוסייהם ואין יורדים מעליהם כל השבוע: בערב שבת יורדים בכל מקום שהם וסוסייהם עומדים בכלי זייניהם: ואם לא יבואו עליהם האויבים שובתים בשבת כמשפט: ואם יבאו עליהם האויבים יוצאים בכל כלי זיינם והורגין בהם רבים בגזרות השם עליהם: ויש שם מגבורי בני שמשון ובני דלילה והם רצים לקראתם למלחמה: והקטן שבהם ירדוף רבים מהם והרמת קול כל אחד מהם כקול ענות גבורה כקול אריה וקרא בקול גדול לה' הישועה ועל עמך שבטי ישורון גבורותיך סלה: ועומדים במלחמה עד תשלום שלשה חדשים ובתשלום שלשה חדשים מביאין עמהם כל השלל למלך עזיאל ומחלק הכל בשוה לכל ישראל וכשהמלך מקבל חלקו נתן אותו לחכמים לומדי תורה ומי שהוא ראוי לחלק גותנים לו חלק ואחר לוקחים חלקם: וכן גד וכן אשר עד תשלום שנים עשר חודש וחוזרים: ואין להם לשון אחר. כי אם לשון הקודש לבד: וזה אלדד הדני אפילו דיבור אחד אינו מבין לא מלשון כוש ולא מלשון ישמעאל אלא לשון הקודש לבד ולשון הקודש שהוא מדבר יש בו דברים שלא שמענו מעולם: כמו ליונה קורא תינתרא ציפור קורא ריקות פילפל דרמיש כגון אלה כתבנו מפיו הרבה שהיינו מראים לו הדבר ואמר לנו השם בלשון הקודש ואנו כותבין אותו: ואחר ימים חזרנו ושאלנוהו על כל דבר ומצאנו אותו בדבור הראשון: התלמוד שלהם בלשון הקודש מצוחצח ואינו מזכיר בו שום חכם לא מבעלי המשנה ולא מבעלי תלמוד אלא כך אומרים בכל הלכה כך למדנו מפי יהושע מפי משה מפי הגבורה: ובא לומר לנו איסור והיתר: וראינו שתורה אחת היא אלא במקצת מחליפים והוצרכנו לפרש לפני מעלת אדוננו הלשון הזה מה שכתבנו ממקצת התלמוד שלהם לפי שיש בו תמיהה גדולה וכפי שיעיין בו אדוננו:

בהלכות שחיטה שלהם אומרים: אמר רבינו יהושע מפי משה מפי הגבורה: כל זובח זבח אשר משל ישראל שאינו יודע הלכות שחיטה אסור לאכול שחיטתו: ואלו הן הלכות שחיטה: שהיותיה דרוסותיה חולדותיה הגרמותיה קולמוסיה עקורים: והכי פתרונים: שהיותיה מהו כי יקח אדם הבהמה והאניסו אונס או נפל המאכלת מידו או נפל סודר על פניו ושהת כדי שחיטה אחרת פסולה ואם המעיט כשרה:
דרסותיה מהו: אם יהיה המאכלת חדה מאד והכריתה אותה בפעם

אחת בנפלה המאכלת על העצם בלא הולכה ובלא הובאה זאת היא הדריסה :
דריסתה מנבלתה היא הנבלה אשר לא תאכל :

חולדותיה מהו : אם מהרה הבהמה והעלתה ראשה טרם תפול המאכלת
עליה ותבוא המאכלת מהרה בין הוושט ובין הגרגרת אם שחטה מלמעלה
כשרה ואם שחטה מתחת טרפה : אולם כמה הגון אם יקח המאכלת מקומה
ושוחט על אופן השחיטה ויכין מקום למאכלת : אם ניקב הגרגרת שלו
במקום שחיטה טרפה :

הגרמותי"י מהו ? — מטבעת הגדולה ולמעלה פסולה ולמטה כשרה :
אם נשתייר מטבעת הגדולה מלא פתיל על פניה כשרה הגרמית כולה : וכן
שחיטה העשויה כקולמוס פסולה עקורים מהו אם שחט לבהמה אצל אבן או
קיר או יתד והעקירה רגליה לתוכם ולא הבין אליה ומתה ורגליה מעוקרות
זאת היא הנבלה אשר לא תאכל : ואם הבין טרם יצא הדם כולה או טרם
יצאה הנשמה והמשיכה מזה המקום אל מקום אחר כשרה : ואם נעקרו
הסימנים טרפה :

הלכות טרפות שלהם : מתחיל בנקבי המוח של ראש שנשבר ולא
נכנס הדם במוח ולא זו ממקומו כשר : אם שחין יצא בראש נגד המוח
והעצם עומד במקומו וקרומו של מוח עומד במקומו כשר : ואם הדם נכנסו
במוח ממנו או משחין שיצמת שם פסולה : ניקבה המרה ניקבו הדקים ניקב
קרום הוושט נקבה הגרגרת בין כנפי הריאה ניקבה הריאה פסולה היא
ולא תאכל : ניקב הלב לבית חללו לא תאכל לכלב תשליכון אותו או מכור
לנכרי : וכן נקובת הוושט : וכן אם יצא שחין בין גרגרת לוושט אם ניקב
לגרגרת ולא לוושט ולא לגרוגרת כשרה ואם שניהם פסולה : ואם עמד
ביניהם ויצא ולא ניקב לא בזו ולא בזו אם נשאר מיעוטה כשרה :

נשתברו ידי הבהמה או נחתכו לגמרי או שנעקרו מעיקרן או שיש לה
שלשה ידים כשרה : והעצם הנשבר אסור אם אין עור ובשר חופין את רובו :
נחתכו רגליה טרפה ולא בכל מקום אלא מקומות יש : ניטל קיבוץ הגידים
או שנפסק טרפה :

חמשה אונין לריאה שלשה מימינה ושנים משמאלה ויש לה עוד בצד
הימין אחת קטנה ואינה עומדת כסדר האונין אלא מרוחקת מהם לצד פנים
ואם היו שנים בימין ושלשה בשמאל טרפה : ועוד אמר לנו : אומרים אנחנו :
אמר רבינו יהושע למשה רבינו : אם נמצא שלשה בשמאל וארבע בימין :
אמר לו משה רבינו ע"ה : יום אחד הייתי במדרש אהל מועד ובחנתי ריאה
אחת לראות ומצאתי רביעית דבוקה לקנה עוד מצאתי לה שני כבדים אחד
מעל הלב עוד אחד מתחתית הלב ושניהם דבוקים בסופם צוה להביא כלי
מים חמים עד מאד ונתן שני הכבדים בכלי הנחושת וישפוך עליהם מים

חמים ואמר אם יעמוד האחד ויתפשר האחד כשרה ואם שניהם יעמדו או שניהם יתפשרו פסולה: נדבקה און הריאה לצלעין יתן הטבח את ידו שמה זישבר מן הצלע ויצא עם הריאה ביציאתה ויקח מאכלת ויסיר הצלע מן הריאה ויפח בריאה אם יעמוד הרוח כשרה ואם יצא הרוח ממנה פסולה: הריאה יש לה ב' קרומים ניקבו זה בלא זה כשרה וכן אם נגלד הקרום העליון ואם עולה בנפיחה ויעמוד הרוח כשר ואם לאו פסולה: ואם לא הבין מקום הצלע יתן מן הרוק שלו על אותו מקום אם יצא הרוח פסולה ואם לאו כשרה: טרפה מן הטחול מהו: נבין אם יש בו בזיעה אחת ויצא ממנו רוטבו פסול ואם לאו כשרה: נדבק הטחול לצלעים פסול הוא ולא תאכל: נדבק הטחול לקרב ולא יתפרד חתוך אותו במאכלת אם הקרב לקח מהטחול כשר ואם הטחול לקח מהקרב פסול: נקב בעביו טרפה: נוטל הטחול כולו כשר: טרפה מן הכליות מהו: לא נמצא כי אם כוליא אחת אם עגל בן בקר הוא תקח שתי כליות מעגל אחר ותתן אותו בכף מאזנים עם הכוליא אם תשקול כנגד ב' הכליות עגל לעגל גדי לגדי עתוד לעתוד כשר ואם לאו פסול: ואם הכליות מלאים מים עכורים טרפה: לקחה באחת מהם שנתמסמס הבשר ונופל כשתאחו טרפה: וכן כוליא שהקטינה עד כפול בדקה ועד כענב בגסה: ועוד אמר לנו: לומדים אנחנו: אמר רבינו יהושע מפי משה מפי הגבורה אם מצאו בהמה שנשתברו צלעות הגדולות ברובן טרפה: שבירת העצמות אשר בידיים או ברגלים מהארכובה ולמטה כשרה ואפילו נשבר מארכובה ולמעלה ושומן העצם עומד במקומו כשרה: נמצא שבור ואינו יודע אם קודם שחיטה או לאחר שחיטה אם מקום המכה משחיר מבואר הוא שקודם שחיטה היה וטרפה:

ועוד אמר לנו: בהמה שניטל קיבוץ הגידים שלה וחתך מיד הרגל למעלה מהם כשרה: ואם נפשטה הבהמה מחיים או שנפל עורה מפני חולי טרפה אבל אם נשתייר כרצועה רחב ע"פ כל השדרה כשרה: בהמה שנפלה ממקום גבוה יש לחוש שמא נתרסקו אברים: וכן עוף שנפל על דבר קשה צריך לבדוק מכל הטרפות ואם היה בריא כשרה ואם לאו טרפה:

אחוות הדם והמעושנת והמצוננת כשרה:

והנופלת מהו: נפל זאב על שור וחתך מבשרו דבר מועט בשיניו או בצפרניו עמד השור ונגחו או האניסוהו ולא התיירא ממנו כשר לאוכלו בעת שתשחטוהו ואם יפול דוב או כפיר או פר על כבש או על עז ובאו הרועים זמלטוהו מידו אינו מותר עד שימלא לו שנה:

ועוד אמר לנו: לומדים אנחנו שבא איש מבני עמנו אל יהושע ואמר לו: אדוני עז היתה לי בתוך צאני ונפלה עליה חיה רעה זמלטוהו הרועים

מידה וילדה לי שני גדיי עזים : דיבר לו : הגדי מותר לאכלו והאם אינה מותרת עד שתמלא לה שנה :

הדריך אדם אל הבקר והיא עוברה או נתן את המאכלת עליה ויצא העובר ונשאר חציו בפנים וחציו יצא לחוץ תחתכהו ותשליכהו וחציו הנכנס שחיטת אמו הטהרתו: יצא ממנה עגל חי ועמד על ד' והוא חי תשחטהו ותאכלהו ואם ימות בזאת הלילה שחיטת אמו מטהרתו וכשר לאכלו :
וכל שאסר לנו הקב"ה התיר לנו כמותו : תחת הדם כבד תחת בשר בחלב כחל תחת בהמה שתמות ילד שבכריסה :

ועוד שאלנו אותו על הפסוק זאמרנו לו : (ויקרא י"ז י"ג) ושפך את דמו וכסהו בעפר ואם המקום סלע צחיח אין בו עפר או מים שאין שם עפר : השיב ואמר לנו : דבר זה הבין יהושע בן נון ואמר יקח הפתיל אשר עליו או בגד וישחטהו בתוכו ויברך על שחיטת העוף ונוטל את הפתיל ומכסה בו את הדם ומברך על כיסוי הדם ומוליך את הדם אשר בפתיל אל העפר ומכסה בלא ברכה :

ובשבירת העצם והגרמה ובכל הטרפות כאשר הוא בבהמה כך הוא בחיה מלבד ווניקור שאינו בחיה כי אם גיד הנשה לבדו וחלב היה כשר הוא לאכלו :

בהמה חיה ועוף שיש להם שני ראשים איזה מהם תשחט : תתן הקדקדים קדקד על קדקד הימין למעלה והשמאל למטה אם תשהה או תדריסה או תחלידהו או תגרימהו או תקולמוסיהו או תעקריהו כשר מלבד הימין אשר למעלה שאם תגרימהו או תמצא בו אחת מאלו פסול :

ועוד אמר לנו : אחד מבני עמנו בא אל יהושע ודבר לו : אדוני איש צייד אני ואצוד חיות ועופות בהרים ואיני מכיר בסימנין להבדיל בין טמא לטהור :: ויגד לו יהושע רבינו : אינך מכיר מפריס פרסה ומעלה גרה : אמר לו הצייד : מפריס פרסה הוא ואולם אין מעלה גרה לפני כי אני תפסתיו פתאום : אמר לו רבינו יהושע : סימן זה יבא בידך אם יש לה שיניים למעלה טמא : דיבר לו הצייד : אדוני זה בחיה בעופות מהו : דיבר לו רבינו יהושע : סימן זה יבא בידך כשאתה שוחטו אם שתי מוראותיו אחת שופכת לאחת טהור ואם אין לו אלא אחת טמא :

הרי מקצת דברים ששאלנוהו וכתבנו לפני אדוננו עטרת ראשנו להודיענו האמת :

ועוד ספר לנו : כשחרב בית המקדש עלו ישראל לבבל ועמדו הכשדים על בני משה אמרו להם שירו לנו משיר ציון : עמדו בני משה זגעו בבכיה לפני הקב"ה וכתתו אצבעותיהם בשיניהם לומר האצבעות שהיינו מכים בהם

בבית המקדש האידך נכה בהם בארץ טמאה : ובא הענן ונשאם עם אהליהם וצאנם ובקרום והוליכם לחוילה והורידם שם בלילה :

ועוד אמר לנו :: סיפרו לנו אבותינו ואבותינו מאבותינו ששמעו באותה הלילה רעש גדול ובבקר ראו חיל גדול וכבד והסיעם להם את הנהר שגולל אבנים וחול במקום שלא היה שם נהר מעולם והנהר הוא גולל אבנים וחול בלי מים ברעש וקול גדול : שאלמלי היה פוגע בהם של ברזל היה מנפצו : והנהר גולל כל ששת ימי השבוע אבנים וחול בלי שום טיפת מים ובשבת נח : ובשעה שיעריב יום הששי בין השמשות תרד עליו ענן ואין אדם יכול ליגש אליו עד מוצאי שבת והוא ששמו סבטיון ואלו קורין אותו סמבטיון : ויש מקומות באותו נהר שאין להם רוחב כששים אמה והם עומדים בצד הנהר משם ואנו מכאן ומספרים אלו עם אלו : והם אסורים מפני שהנהר מקיף עליהם ולא אנו יכולים ליכנס אצלם ולא הם יכולים לצאת משם : ואין ביניהם חיה רעה ולא בהמה טמאה ולא שקצים ורמשים אלא צאן ובקר וחורשים וזורעים : ושואלין אלו את אלו וסיפרו להם בחורבן הבית ולא היו יודעים בני דן מאומה : אבל נפתלי גד ואשר לאחר חורבן הבית השני באו לדן מפני שמתחילה היו יושבין עם יששכר בעריהם והיו מחקוטטים עמהם שהיו אומרים להם אתם מבני השפחות ונתייראו אלו שלא תפול מלחמה ביניהם ונסעו והלכו עד שהגיעו לדן ונעשו לארבע שבטים במקום אחד :

והרי התשובה שהשיב מר צמח גאון יעקב לדברי אנשי אל קירואן (30) אשר שאלו על עסקי אלדד הדני ושינוי (31) תלמודו.

בעסק רבי אלדד הדני ששלחתם לפני ואשר שמעתם ממנו, סיפרו לנו חכמים ששמעו מן רבנא יצחק וכן (32) מר ורבנא שמחה שראו ר' אלדד הדני זה והיו תמהים מדבריו שהיו במקצתן נראין כדברי חכמים שלנו ומקצתן היו מופלגין מדברינו בדבר זה ראינו מקראות שיש בהם סיוע : לפי כשעלה סנחריב והגלה שבט זבולון בשנת ח' (33) לאחז המלך ומן יסוד המקדש עד שמונה לאחז קרוב לרס"ד שנה.

30. שינויי נוסחאות שבדפוס לבוב משנת 1804 : אל קירואים.

31. ושמה.

32. רבנא יצחק בן מר ורבנא שמחה.

33. וכתב רא"א בהערותיו שנפלו בדברי רב צמח גאון טעויות סופרים. יסוד הבית היה כפי המקובל בשנת 2935 לבריאת העולם. אחז מלך בשנת 3183, אם כן מן יסוד הבית עד שמונה לאחז יש 256 שנים ולא ס"ד כמו שהוא בדפוס ראשון ולא רס"ד כמו שהוא בדפוסים אחרים. החרבן היה 3338 — דן הלך לכוש לפי דברי רב צמח

וכיון שראו בני דן שהיו גבורי חיל שהתחיל מלך אשור לשלוט בישראל יצאו מארץ ישראל לכוש, וחנו שם להיות שם ארץ גנות ופרדסים שדות וכרמים ארץ רחבת ידים מלאה כל טוב ונתנו לבם לעבוד את ה' ביראה ולעשות כל מצוותיו מאהבה והועיל להם כי נכתרו בשני כתרים: בתר תורה וכתר מלכות כאשר סיפר ר' אלדד הדני זה, ושנו רבותינו (א) עשר גלויות גלו ישראל ארבע ע"י סנחריב וארבע על ידי נבוכדנצר ואחת ע"י אספסינוס ואחת ע"י אדרינוס, ולא הזכר שבט דן בכל הגלויות לפי שמעצמו יצא והלך לכוש קודם החורבן מאה ושלושים וחמשה שנים. נראה לי שאין פגם בדבר זה (א), שמא לא נסע דן עד גלות השלישית (א).
ואומר ר' אלדד הדני שדנין בהד מיתות בית דין סקילה שריפה הרג וחנק, ואין בתורה מיתת חנק וחכמים דרשוהו ואמרו כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (א).
וכי בני משה אצלם ונהר סמבטיון מקיף להם, אמת אמר, שכך

קל"ה שנה קודם החרבן היינו 3,203, א"כ היה זה עשרים שנה אחר שאחו היה למלך ולא ח' לאחו ע"כ, ולפי מה שכתבנו בספרנו ספר שלישי כי בית המקדש הראשון בשנת ב"א תתקכ"ח 2,928 לב"ע — ואחו מלך בשנת ג"א קס"ג 3,183 לב"ע הוסף עליהם שנות מלכותו 8 ביחד 3,191, בנין ביהמ"ק היתה בשנת 2,928 נמצא שמתקרב לדברי ר"צ גאון שאומר קרוב לרס"ד שנה וכתב ר"צ גאון א"כ "לפי שמעצמו יצא והלך לכוש קל"ה שנה" ולפי הגירסא של דפוס לבוב (משנת 1804) קל"ח שנה, ונראה שצ"ל קמ"ח שנה, כי החרבן היה בשנת ג"א של"ח (עיין בספרנו ספר שלישי) 3,338 לב"ע ושמונה לאחו היה בשנת 3,191 הם 147, הוי אומר שהלכו בני דן לכוש קמ"ז שנה קודם החרבן, וזה מתקרב לדברי ר"צ גאון.

34. עיין בספר שני מדור ראשון פ"א סימן ב' מספר הליקוטים.

35. היינו מה שלא נזכר בדברי חז"ל מעזיבת בני דן ברצונם הטוב את ארץ ישראל בכדי שלא ללחום עם מלכות יהודה (עיין רא"א).

36. עיין בספרנו דנא (ספר שני מדור א' פ"א סימן ב') כי גלות שלישית היתה בשנת שש למלכות חזקיה, ועיין בספרנו (ספר שלישי) כי חזקיה מלך על יהודה בשנת ג"א קצ"ט לב"ע 3,199 לב"ע הוסף שש למלכות חזקיהו ביחד הם 3,205 לב"ע, הוי אומר שעובו בני דן את הארץ קל"ג שנה קודם החורבן, החרבן היה בעוה"ר בשנת 3,338 לב"ע שש לחזקיהו היתה בשנת 3,205 לב"ע הם 133, (ועיין רש"י מ"ב י"ז א', שם ישעיה ח' כ"ג, סדר עולם סכ"ב).

37. סנהדרין נ"ב ע"ב, ומכאן הביא ר"צ גאון ראייה שדברי חז"ל אמתיים, כי בתורה לא נזכרה מיתת חנק, רק החכמים דרשוהו, ואחר שד' השבטים מתנהגים כן, הוא בוודאי דבר מקובל בידם (רא"א).

אומרים רבותינו במדרש שהגלה נבוכדנצר לויים בני משה ששים רבוא וכיון שהגיעו לנהרות בבל הם וכנוריהם אירע להם. כמו שסיפר לכם רבי אלדד³⁸).

וקודם ביאת אבותינו לארץ כנען³⁹) הם נתעסקו במלחמות ושכחו המשנה שלקחו מפי משה ואפילו יהושע עליו השלום אמרו עליו⁴⁰) שנלדו לו ספיקות אחר מיתת משה, ובכל השבטים שהיו בכל הארץ — שבטי יהודה ובנימין החזיקו בתורה על כולם.

ואל תתמהו על השינוי והחילוף אשר שמעתם מפי רבי אלדד הדני שהרי חכמי בבל וחכמי ארץ ישראל שונים משנה אחת בתיקון רב ואין פוחתין ואין מוסיפין. ולפעמים בתלמודים הללו אומרים טעם אחד והללו אומרים טעם אחר, וזה נראה לו טעם אחר. ואפילו במקראות שהם כתובים וקבועים יש שינוי בהם בין בבל לארץ ישראל בחסרות ויתרות ובפתוחות וסתומות ובפסקי טעמים ובמסורות בחיתוך הפסוקים וכל שכן המשנה שהוא דבר מסותם עמוק עמוק מי יכילנו. ויש לומר שאינו כלל רחוק שאלדד זה שגג והחליף מרוב צרותיו שעברו עליו וטורח הדרך המענה גוף האדם. אבל המשנה תורת אחת היא עליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע. ואין אתה מוצא חילוף לא חילוף בדבר גדול ולא חילוף בדבר קטן אלא בתלמוד שאנשי בבל גורסין אותו בלשון ארמית ובני ארץ ישראל לשונם לשון תרגום.

ואף החכמים שגלו לכוש פתרו התלמוד בלשון הקודש שהם מכירים אותו וזה שאין בו שם חכם לפי שכל משנה שהיו ישראל דורשים במקדש סתם היה ולא היה בה שום חכם לפרש. והתורה אחת היא בין במשנה בין בתלמוד וממעין אחד הכל שותים. ואין נכון לפרש כל דבר שנאמר (משלי כ"ה ב') כבוד אלקים הסתר דבר.

ושאומר אלדד שהם מתפללים על חכמי בבל בראשונה ואחר כך על הגלות יפה הם עושין מפני שעיקר החכמים והנביאים לבבל גלו והם יסדו

38. עיין בספרנו ספר שני בכמה מקומות. ובספר ראשון פ"ד אגדתא דבני משה בארוכה ועיין בספר שלישי, ומה שהבאנו שם מגמרא ברכות דף ז' ע"א ובשם מדרש תנחומא ומדרש רבא.

39. הכניסה לארץ היתה בשנת ב"א תפ"ח תפ"ט. שנת תפ"ח היא השנה שמת בה משה רבינו ע"ה (ועיין בספרנו ספר שלישי).

40. תמורה ט"ז ע"א. וא"כ יוכל להיות שההלכות שיש לד' השבטים שהן מיהושע בן נון — אינן הלכה למשה מסיני. וכל זה כתב ר"צ גאון ליישב הזרות שההלכות של אלדד הדני מתנגדות במקצת לחז"ל (רא"א). ועיין בספרנו ספר שלישי בפרק עתניאל בן קנז.

את התורה וקבעו ישיבה בנהר פרת מימי יהויכין⁴¹) מלך יהודה ועד היום
 גזוה חיו שלשלת החכמה והנבואה ומהם תורה לכל העם יוצאת⁴²). וכבר
 הודענו לכם שממעין אחד הכל שותין והתחזקו במה שהחכמים דורשים
 לכם ובתלמוד שילמדו לכם ואל תטו ימין ושמאל מאחרי כל דבריהם שכן
 כתוב (דברים י"ז י"א) על פי התורה אשר ירוך ועל המשפט אשר יאמרו
 לכם תעשה וגו' (עד כאן תשובת ר' צמח גאון ז"ל).

פרק רביעי

אגדתא דבני משה (בית המדרש ח"ו 15)

א

יוסף ה' לי בן אחר (בראשית ל' כ"ד) למה נקרא בנימין אחר? לומר
 שהוא אחר לגלות. א"ר יהודה בן סימון לא למקום שגלו עשרת השבטים
 גלו שבט יהודה ובנימין, עשרת השבטים גלו לפני מנהר סמבטיון, ושבט
 יהודה ובנימין גלו והיו מפוזרין בכל הארצות. וי"א הלויים בני משה היו
 חונים לפני מנהר סמבטיון.

ב

אמרו רבותינו בשעה שגלו ישראל לבבל ובאו להם לפרת כמו
 שנאמר על נהרות בבל וגו' (תהלים קל"ז) אמרו אומ"ה ללויים עמדו לפני
 ע"ז ואמרו שירה כדרך שהייתם משוררים בבית המקדש. אמרו להם הלויים

41. עיין בספרנו ספר שלישי כי יהויכין בן יהויקים נקרא יכניה מלך בשנת

ג"א שכ"ז.

42. וז"ל אגרת דרבינו שרירא גאון (ת"ג פ"א) הו יודעין דמעיקרא כו גלו

ישראל בגלות יכניה והחרש והמסגר (גיטין פ"ח ע"א) חרש בשעה שפותחין בד"ת
 געשו הכל כחרשין וכו', וכמה נביאי עמהם אייתנהו לנהרדעא, ובנו יכניה מלך יהודה
 וסייעתו בי כנשתא ויסדוה באבנים ועפר שהביאו עמהם מבית המקדש לקיים עליהם
 מה שנאמר (תהלים ק"ב) כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, וקרורה להווא
 בי כנשתא, בי כנשתא דשף ויתיב בנהרדעא כלומר שנסע בית המקדש וישב כאן,
 והות שכניה עמהון כדאמרינן במגילה (כ"ט) בבבל היכא — רב אמר בכנשתא דהואל,
 ושמואל אמר בכנשתא דשף ויתיב בנהרדעא. עכ"ל.

שׁוֹטִים שְׁבַע עוֹלָם אֲלֵמְלָא אֲמַרְנוּ שִׁירָה עַל כָּל נֶס וְנֶס שֶׁעָשָׂה לָנוּ הַקְּבִיָּה לֹא גָלִינוּ מֵאַרְצֵינוּ אֲלֵא הוֹסִיף לָנוּ כְּבוֹד עַל כְּבוֹדֵינוּ וְגִדּוּלָה עַל גִּדּוּלְתֵינוּ. וְנֹאמַר שִׁירָה לִפְנֵי עֵינֵינוּ! מִיָּד עָמְדוּ עֲלֵיהֶם וְהִרְגוּם תְּלֵי תֵלִים וְאַעֲפֵם שֶׁהִרְגוּ בָהֶם הַרְבֵּה גִדּוּלָה הִיתָה הַשְּׂמֵחָה שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֵינֵינוּ לְכַךְ נֹאמַר וְתוֹלְלָנוּ שְׂמֵחָה (שֵׁם כ) מֵהָ עָשׂוּ הַלּוּיִם שֶׁנִּשְׁאַרְרוּ קִצְצוּ אֲצַבְעוֹתֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְיִשׁוּ הַכְּנֻרוֹת וְכִשְׁהֵיוּ אֹמְרִים שׁוֹרְרוּ הֵיוּ מֵרָאִים אֲצַבְעוֹתֵיהֶם מְקוּצָצוֹת וְאֹמְרִים לָהֶם אֵיךְ נִשְׁיֵר וְאֲצַבְעוֹתֵינוּ מְקוּצָצוֹת.

ג

כִּיּוֹן שְׁבַא הַלֵּילָה יִרְדַּ וְכִסָּה עֲלֵיהֶם וְעַל נְשׁוֹתֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְהָאִיר לָהֶם הַקְּבִיָּה בְּעִמּוּד אֵשׁ וְהוֹלִיכֶם כָּל הַלֵּילָה עַד אִיר הַבֶּקֶר וְהַנִּיחֶם עַל שֵׁפֶת הַיָּם כִּיּוֹן שׁוֹרַח הַשֶּׁמֶשׁ נִסְתַּלַּק הָעֵנָן וְעִמּוּד אֵשׁ וְהַמְּשִׁיךְ הַקְּבִיָּה לִפְנֵיהֶם נִחַל אֶחָד שָׁמוּ סַמְבִּטְיוֹן וְסָגַר בְּפָנֵיהֶם שֶׁלֹּא יוּכַל אָדָם לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם וְהִיא סוֹבֵב עֲלֵיהֶם מֵהַלֵּךְ ג' חֲדָשִׁים עַל ג' חֲדָשִׁים מְרֻבָּע, וּמִצַּד הָאַחֵר לֹא הִיא סוֹבֵב כָּל הַרוּחַ וְהַמְּשִׁיךְ הַקְּבִיָּה אוֹתוֹ נִהַר וְסָגַר לִפְנֵיהֶם וְתַחֲוֹם אוֹתוֹ נִהַר מֵאַתִּים אֵמָה וְנִהַר הִיא מֵלֵא חוֹל וְאַבְנִים וּמוֹשֵׁךְ חוֹל וְאַבְנִים, וְעוֹשֶׂה רַעַשׁ גִּדּוּל בְּלֵילָה מֵהַלֵּךְ חֲצִי יוֹם, וּמוֹשֵׁךְ הַחוֹל וְהַאֲבָנִים כָּל שֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבִשְׁבֹת יָבוֹחַ, וּמִיָּד תַּעֲלֶה אֵשׁ מֵעֵשׂ עַד מוֹצָאֵי שְׁבֹת מִצַּד הַנַּחַל, וְהָאֵשׁ לוֹהֶטֶת וְלֹא יוּכַל אָדָם לַהֲגִיעַ אֵלֶיהָ אֶל הַנַּחַל מֵהַלֵּךְ מִיֵּל וּמִלַּהֲטֹת הָאֵשׁ כָּל מֵה שִׁיֻּצְמַח סָבִיב הַנִּהַר עַד שֶׁמִּטְאַטְאֵת הָאָרֶץ.

ד

וְאוֹתָם לַיּוֹם מִבְּנֵי מֹשֶׁה הֵם וְהֵיוּ עוֹמְדִים לִפְנֵים מִן הַנַּחַל וְאֵינן בִּינֵיהֶם בְּהֵמָה טַמְאָה וְלֹא חַיָּה טַמְאָה וְלֹא שׁוֹם רִמַּשׁ הָאֲדָמָה וְעִמָּהֶם צֹאן וּבֶקֶר וַיֵּשׂ אֲצֵלָם שֶׁשָּׂה מַעֲיִנוֹת וַיִּתְקַבְּצוּ כָּלֵם לֵאגָם אֶחָד וַיִּשְׁקוּ מֵהֶם אֲרָצָם וּבְאוֹתוֹ אֵגָם יִשְׁרְצוּ כָּל מִינֵי דָגִים, וְעַל הַמַּעֲיִנוֹת וְעַל הָאֵגָם יִפְרְחוּ כָּל מִינֵי עוֹפּוֹת טְהוֹרִים, וְעִמָּהֶם כָּל מִינֵי פִירוֹת וְהֵם זוֹרְעִים וְקוֹצְרִים, וְזוֹרְעִים אֶחָד וְקוֹצְרִים מֵאָה, וְהֵם הֵיוּ בְּעֵלֵי אֲמוֹנָה, בְּעֵלֵי תוֹרָה בְּעֵלֵי מִשְׁנָה וְאֲגָדָה, וְהֵם הֵיוּ חַכְמִים חֲסִידִים וְקְדוּשִׁים וְאֵינן נִשְׁבָּעִים לְשִׁקְרָה, וְהֵייתָם קִ"כ שָׁנִים וְלֹא יָמוּת לָהֶם בֶּן בְּחַיֵּי אֲבִיהֶם וְרוֹאִים ג' וּד' דּוֹרוֹת, וְהֵם בְּעִצְמָם בּוֹנִים בַּתִּים וְחוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים לִפְנֵי שָׁאֵן לָהֶם עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת, וְאֵינן סוֹגְרִים בְּתֵיהֶם בְּלֵילָה, וְנֹעַר קֶטָן הוֹלֵךְ עִם בְּהֵמָתוֹ מֵהַלֵּךְ כְּמֵה יָמִים וְאֵינן מִתִּירָא לֹא מִן הַלֵּיסְטִים וְלֹא מִחַיָּה רַעָה וְלֹא מִן רִמַּשׁ הָאֲדָמָה וְלֹא מִן הַשְּׂדִים וְלֹא מִכָּל דְּבַר רַע מִפְּנֵי שֶׁהֵם קְדוּשִׁים וְעֵדִיִן הֵם עוֹמְדִים בְּקְדוּשְׁתוֹ שֶׁל מִרְעֵיָה, לִפְיֶכֶךְ נָתַן לָהֶם הַקְּבִיָּה אֶת כָּל זֹאת וּבָחַר בָּהֶם, וְאֵינן רוֹאִים שׁוֹם אָדָם וְלֹא שׁוֹם אָדָם רוֹאָה

אותם אלא ד' שבטים בלבד דן ונפתלי גד ואשר שהם יושבים מעבר לנהר כוש.

1234567

ה

כיצד הלכו שם? אמרו רבותינו בשעה שעמד „ירבעם בן נבט“ ועשה שני עגלים מזהב והחטיא את ישראל ונחלקו במלכות בית דוד, כנס עשרת השבטים מישראל ואמר להם צאו והלחמו עם רחבעם ועם יושבי ירושלים. אמרו לו גלחמים אנו עם אחינו בני אדונינו דוד מלך ישראל ויהודה? ! עלו אליו זקני ישראל וא"ל אין לנו בכל ישראל גבורי חיל ואנשי מלחמה כשבט דן צוה אותם שילחמו עם יהודה. מיד א"ל ירבעם לבני דן צאו והלחמו עם יהודה ובנימין. א"ל בחיי אבינו דן אין אנו עושים מלחמה עם אחינו ולא נשפוך דמם חנם. מיד נטלו בני דן חרבות קשתות וחצים זרמחים ומסרו עצמם לעשות מלחמה עם ירבעם עד שהצילם ה' מלשפוך דמי אחיהם, והיו מכריזין בכל שבט דן ואומרים בני דן צאו מארץ ישראל ונלך אל מצרים. ויועצו על ארץ מצרים להכחידה ולהרוג את כל יושביה. א"ל נשיאיהם אנה תלכו הלא כבר כתוב בתורה לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות י"ד י"ג) ועוד היו יועצין על עמון ומואב וכשראו כתוב בתורה שהקב"ה מנע את ישראל מלירש גבולם נתן להם הקב"ה רוח טובה והיו בני דן עולים נגד נהר פישון ונוסעים על הגמלים וחונים עד שהגיעו לנהרי כוש ומצאו הארץ שמנה טובה ורחבה, שדות וכרמים גנות ופרדסים, ולא מנעו יושבי הארץ את בני דן משבת עמהם וכרתו להם ברית, והיו בני כוש פורעים להם מס וישבו. עמהם שנים רבות עד שפרו ורבו עד למאוד.

ו

ואחרי מות סנחרב נסעו להם שלשה שבטים מישראל והם נפתלי גד ואשר והיו נוסעים וחונים עד אצל גבולם של בני דן, והרגו באנשי כוש כל שבט ושבט ג' חדשים בשנה ושלל השבט לשבטו, ובני משה עם בני דן עם אלה שלשה שבטים חונים בחוילה אשר שם הוזהב, ויש להם זהב כאבנים, וצאן ובקר וגמלים וסוסים הרבה מאוד, והם זורעים וקוצרים ויושבים באהלים של שער והיו נוסעים וחונים מגבול לגבול מהלך מאתיים יום על מאתיים יום, ומקום שהם חונים שם באהלים אין לך מקום שתכנס שם רגל, ואינם חונים כ"א בשדות וכרמים. והיו דנין בארבע מיתות בי"ד, ועליהם אמר הכתוב מעבר לנהרי כוש עתרי בת פוצי יובילון מנחתי (צפניה ג' י') ושבט יששכר היו שרויים בהרי תהום והם היו בתחתיות

ארץ מדי ופרס והם היו מקיימים לא ימוש ספר התורה מפיך וגו' (יהושע א' ח') ואין עול מלכות אליהם כי אם עול התורה, והם היו שרוים בהשקט ובשלוח אין שטן ואין פגע רע, והם היו חונים עשרה ימים מרובע, ויש להם מקנה רב וגמלים ועבדים ואין מגדלין סוסים ואין להם כלי זיין כ"א מאכלת (סכין) לפי שהם צריכין אותו לשחוט, והם היו בעלי אמונה ואין בידם עושק ולא גזל, אפילו עבדים שלהם אם מוצאים ממון בדרך אין פושטים יד לקחתו. ושכניהם רשעים עובדי אש נושאים אמותם ואחיותיהם לנשים ואין להם עבודת האדמה ולא עמילת כרמים, הכל בכסף יקנו. ויש להם שופט ונשיא וד' מיתות בידם, והם מדברים בלשון הקודש ובלשון פרס ובלשון קדר, ובני זבולון הם חונים בהררי פארן והיו נוטעים אהלים של שער הבאים מן ארמיניאה ומגיעים עד נהר פרת.

ז

ושבט ראובן הוא נגדם מאחורי הררי פארן, ויש ביניהם שלוח ואהבה וביחד מלחמתם וכריתות הדרכים שכורתים והולכין בדרך מדי ודרך בבל, וכל שללם יחלקו יחדיו, משא גמל או גמלין מאכל יש להם בשני כספים ומדברים בלשון קדר ועמהם מקרא ותלמוד ואגדה, וכל שבת דורשים בלשון הקודש, ושבט שמעון וחצי שבט מנשה בארץ כשדים רחוק מב"ח ששה חדשים, והם עד אין חקר ואין מספר ולוקחים מס מכ"ה מלכיות ומקצת ישמעאלים יפרעו להם מס. ושבט אפרים וחצי שבט מנשה שם נגד מדינת מיכה והם זעומי נפש וקהויי לב, בעלי סוסים דרכים יכרתו להם ולא יחוסו על אדם, ואין להם ממון כ"א שלל אויביהם והם גבורי מלחמה אחד נגד אלף, אבל שבט יהודה ובנימין מפוזרים בכל הארצות, הוי בן אחר לגלות.

תם ספר ראשון

אגרת דרבינו עובדיה מברטנורה

(ממלכת הפריסטר יואני)

וּדְרַשְׁתִּי מֵעַנִּין נֶהַר סַמְבַּטְיוֹן מִפִּי שׁוֹמֵעַ כִּי בֵּא אֶחָד מִגְּבוּלוֹת מַמְלַכַת
הַפְּרִיסְטִיר יוֹאֲנֵי שֶׁהוּא אֶרֶץ הָרִים וּגְבֻעוֹת וְהָרִים גְּבוּנוֹנִים מְאֹד, וְאוֹמְרִים
שֶׁהִיא דֶרֶךְ עֶשְׂרֵה יָמִים בְּאוֹרֶךְ, וְשֵׁם בּוֹדְאֵי חוֹנִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֵּשׁ לָהֶם
חֲמֵשֶׁה נְשִׂאִים אוֹ מַלְכִים, וְאוֹמְרִים: כִּי יוֹתֵר מִמָּאָה שָׁנָה נִלְחַמוּ עִם
הַפְּרִיסְטִיר יוֹאֲנֵי מִלְחָמוֹת גְּדוּלוֹת וְעֲצוֹמוֹת וּבְעוֹנוֹת גְּבֵרוֹ יְדֵי הַפְּרִיסְטִיר
יוֹאֲנֵי עַל אֶפְרַיִם וְהִכָּה בָּהֶם מַכָּה רַבָּה וְעֲצוּמָה מְאֹד וְנִכְנַס בְּאַרְצוֹתָם וְהִשְׁמִיד

והחרים אותם, וכמעט אבד זכר ישראל במקומות ההם — והנשארים בהם גזר עליהם גזירות משונות להפר דתם כעין גזירות שגזרה מלכות יון בימי חשמונאי, ובסוף ריחם ה' עליהם ועמדו מלכים אחרים באינדיא שלא היו קשים כמלך הראשון, עד כי עתה אומרים כמעט חזרה עטרה ליושנה ושבנו לקדמותם ופרו ורבו, והם נותנים עדיין מס לפריסטיר יואני, אך אינם כפופים להם כאשר בתחלה.

וזה ארבע שנים התגרו בני ישראל מלחמה עם השכנים אשר סביבותיהם ושללו ויבוזו המה בשונאיהם, ושונאיהם שבו מהם כמה נפשות אנשים ונשים ומכרו אותם לעבדים אל גוי רחוק והובא מהם למצרים, ופרו אותם היהודים היושבים שם, ואני ראיתי שנים מהם במצרים והם שחורים מעט, אבל לא כבני כושיים. ולא יכולנו להבחין בהם אם שומרים תורת ה„קראים“ או תורת ה„רבנים“, כי בקצת דבריהם נראים כשומרים תורת הקראים, במה שאמרו שלא נמצא אש בבתיהם ביום השבת. ובשאר דברים נראים כשומרים תורת הרבנים.

אומרים שרוב פלפל ותכלין שמוכרים הכושים באים מארצם, דבר זה מפורסם וידוע בכל גלילות אלו. כי הישמעאלים הנוסעים ממצרים ללכת לתורפתם ב„מיכה“ עוברים דרך מדבר גדול ונורא מאד, ותמיד הם בחברתם כארבעת אלפים גמלים, ולפעמים באים עליהם במדבר ההוא עם גדול ורם כבני ענקים אשר אחד מהם ירדוף אלף וקוראים להם הישמעאלים „אל אריביס“, פירוש בלשון ערבית בני א־ל חי, מפני שבמלחמתם מזכירים תמיד א־ל שדי, ומעידים עליהם הישמעאלים שאחד מהם ישא משא גמל על כתפו, ואוחזו בידו אחת, ובידו האחרת מחזיק השלח להלחם, ומפורסם הוא שדתם „דת יהודית“ ואומרים עליהם שהם מבני „הרכבים“.

ובימים האלה באו פה יהודים מארץ „עדן“ היא הארץ אשר בה הגן המפורסם הידוע „גן עדן“, אך מקום הגן לא ידוע אצלם כלל. והיא ארץ דרומית מזרחית מול ארץ כוש, אלא שהים סוף ביניהם... וספרו לנו אלו היהודים כי מפורסם אצלם וברור מפי סוחרי ישמעאלים נאמנים, כי רחוק מן הארץ ההיא מהלך חמשים יום במדבר נמצא הנהר הידוע „סמבטיון“ והוא טובב ומקיף כחוט את כל הארץ אשר שם יחנו בני ישראל, והוא יורה אבנים וחול כל ימי החול ואינו נח אלא בשבת, וזה גורם שלא ילך יהודי בארץ ההיא — שלא יחלל את השבת. ומסורת בידם שהם כולם מ„בני משה“ טהורים ונקיים כמלאכי השרת ואין בהם עוברי עבירה. ומעבר לנהר „סמבטיון“ — רבים מבני ישראל כחול הים, ומהם מלכים ושרים, אך אינם קדושים וטהורים כאלה אשר הנהר מקיף עליהם.

והנה היהודים האלה אומרים הדבר הזה בפרסום ובבירור רב, ואמרו

שאין בזה שום ספק, וברור הדבר אצלם כשמש. וסיפר לי רב אחד זקן
 אשכנזי שגולד ונתגדל במדינה הזאת, כי זכור הוא בימי חרפו כאשר באו
 יהודים אחרים מארץ עדן כדרך שבאו אלה וסיפרו כדבר הזה בשוה בלי
 תוספות וחסרון. ואמרו עוד אלו היהודים מארץ עדן, כי בני ישראל אשר
 בקצה גבול כוש הם אשר כתבתי לכם במכתב הראשון, שנלחמים הם על
 הפריסטיר יואני והובאו מהם בשבי אל מצרים וראיתי בעיני מהם. אלה
 הם רחוקים מהלך חודש ימים דרך המדבר מן היהודים האחרם השוכנים
 מעבר לנהר „סמבטיון“, וכל היום מגידים אצלנו נוצרים הבאים מארצות
 הפריסטיר יואני, שאלה היהודים הנלחמים היום בקצה גבולם הכה בהם
 הפריסטיר יואני מכה רבה מאד, ויראים אנו פן ת"ו השמועה אמת, כי הקול
 הולך וחזק מאד. ה' יגן על עמו ועל עבדיו אמן.

Racism or Halakha? An Analysis of the Barkan Controversy

 cross-currents.com/2018/07/16/racism-or-halakha-an-analysis-of-the-barkan-controversy/

Special to Cross-
Currents

July 16,
2018

by Rabbi Yaakov Hoffman

The recent treatment of Ethiopian Jewish workers at the Barkan winery has sparked a powerful backlash in Israel and abroad. To review briefly: in order to boost sales in the Hareidi community, Barkan wished to acquire the kosher certification of *Badatz Ha-Eidah Ha-Hareidit*. Run by some of the most right-wing anti-Zionist rabbis in Jerusalem, the

“Eidah” (or just “Badatz”) is probably the most widely accepted kosher certifier in the world. It is known for a stringent approach to almost every issue in Jewish dietary law and uncompromising enforcement of its standards in the products it certifies.

At a certain point in Barkan’s transition to implementing the requirements of the new supervision, the Badatz requested that three workers of Ethiopian extraction be removed from areas of the winery with access to unsealed wine. The Eidah was apparently concerned about the Jewish status of at least one of these workers. Jewish law states that (uncooked) wine handled by a non-Jew becomes non-kosher, and the Badatz could not tolerate questionably Jewish employees potentially coming into contact with wine under their supervision.

Not wanting to lose the Eidah’s approval, Barkan complied with the request and transferred these employees to a different area of the factory (contrary to some false preliminary reports, they were not fired and received no reduction in salary). When the public became aware of this, there was a powerful outcry against this perceived act of discrimination against dark-skinned employees. There were many calls on the internet for people to boycott Barkan wines as well as products certified by the Eidah. Under pressure of these economic threats as well as the negative PR, Barkan restored all the employees to their original posts. In a predictable response, the Badatz removed its certification from the affected wines.

It is easy to understand why so many people became swept up in the move to shame and pressure Barkan into defying the “racist” demand of the Eidah. Who can stomach the idea of casting aspersions on the Jewish status of kippah-sporting individuals just because of the

color of their skin? American Jews are perhaps even more sensitive to anything that smacks of racism due to our consciousness of evil acts of discrimination that have taken place in this country purely due to skin color.

Although the desire to protest racism is admirable, it also has the potential to lead us in the wrong direction. In this case, there is one fact that was conspicuously and shockingly absent from the online firestorm: it is far from clear that the Ethiopians who identify as Jewish (Beta Israel) are actually Jews according to halakha. The general consensus is that we are responsible for ensuring the well-being of Beta Israel since they clung with conviction to their Jewish identity through centuries of travails in Ethiopia; however, they must undergo a proper conversion in order to be welcomed as a full-fledged halakhic Jews. In the absence of a conversion, an Ethiopian Jew has no place working in halakhically sensitive portions of a kosher winery, regardless of which agency supervises its kosher status.

Even assuming that all the Ethiopian workers at Barkan had some type of conversion, a stringent supervisor such as the Eidah Ha-Hareidit might be particular about the caliber of conversion it is willing to accept. The consumers who rely on the Badatz expect products bearing its insignia to adhere to certain standards. It is therefore not unreasonable of the Eidah to request that some or all Ethiopian workers be transferred until their Jewish credentials can be verified as being in accordance with these standards. One may legitimately disagree with the Eidah's requirements; however, engagement of its kosher supervisory services is purely voluntary. A company such as Barkan that chooses to do so must follow its policies.

Like it or not, the fact that these employees are Ethiopian is immediately visible. This tipped off the Eidah right away that their Jewish status could not be taken for granted. The Eidah would have requested the same of any employee, regardless of skin color, whose Jewish status required further investigation in the view of its rabbis. Conversely, if an Ethiopian converted with the rabbinical court of the Eidah Ha-Hareidit, the Badatz would have absolutely no hesitation whatsoever about his or her handling wine.

There is no question that this affair could have been handled much more quietly and sensitively. However, the mad rush to accuse Barkan and the Eidah of racism stemmed largely from ignorance of the fact that the Jewish status of Beta Israel is actually a serious halakhic issue.

This ignorance is even more dangerous in the hands of those with political power. Citing the ruling of Rabbi Ovadia Yosef (Yabia Omer 8 E.H. 11) that Ethiopian Jews are fully Jewish even without a conversion, MK Shuli Mualem Refaeli condemned the demand of the Eidah as being contrary to Jewish law. On this basis, she announced a plan to introduce a bill in the Knesset forbidding kosher supervising agencies from requesting the transfer of employees.

This proposal is quite problematic. The suggestion that the state can interfere with private supervisory organizations imposing their standards on the products they certify is misplaced and dangerous. Furthermore, the claim that the Eidah was acting against halakha is ludicrous. The Eidah has its own rabbinic leaders who are perfectly entitled to issue their own rulings dissenting from Rabbi Ovadia Yosef or any other great rabbinic scholars.

On this issue, the Eidah's position in fact reflects the consensus of contemporary authorities and it is Rabbi Ovadia Yosef who is in the minority. Rabbis who insist that Ethiopians must convert include such luminaries as Rabbis Moshe Feinstein (Igrot Moshe Y.D. 4:41), Elazar Shach, Shlomo Zalman Auerbach, Yosef Shalom Elyashiv, and Eliezer Y. Waldenberg (Tzitz Eliezer 17:48). Thus, no Orthodox Jew (perhaps besides those who follow Rabbi Ovadia Yosef exclusively) should accept wines manufactured by non-converted Ethiopians. Although most would not be as strict as the Eidah regarding the type of conversion required, we can at least understand the underpinnings of the Badatz's position.

We should also note that scholarly research strongly supports the contention that Ethiopian Jews are not halakhically Jewish. While the acceptability of academic findings in halakhic jurisprudence is a matter of debate, it is important to be aware that it is not only right-wing rabbis who cast doubt on the Jewish status of Beta Israel.

The way the episode of the Ethiopians at Barkan played out was unfortunate and caused hurt to the employees affected. Our goal here is only to point out that a more nuanced public reaction is in order, given the real and serious questions about the status of Ethiopian Jewry. We may dislike the politics and policies of the Eidah Ha-Hareidit, but ultimately we must be a bit more sympathetic to an organization insisting that a product under its supervision adhere to the standards of those who have given it their trust.